



**FINANSTILSYNET**

THE FINANCIAL SUPERVISORY  
AUTHORITY OF NORWAY

# ÅRSMELDING

## 2017





## Finansielt utsyn 2018

Analysar av utviklingstrekk i finansmarknaden blir behandla i rapporten *Finansielt utsyn 2018*, som blir publisert i juni og november.

# INNHALD

I	<b>LEDELSENS BERETNING</b>	<b>4</b>
II	<b>INTRODUKSJON TIL VERKSEMDA OG HOVUDTAL</b>	<b>7</b>
III	<b>ÅRETS AKTIVITETAR OG RESULTAT</b>	<b>16</b>
	<b>Måloppnåing</b>	17
	<b>Forbrukarvern</b>	18
	<b>Kvitvasking</b>	20
	<b>Informasjon og kommunikasjon</b>	22
	<b>Internasjonalt samarbeid</b>	26
	<b>Rapport fra tilsynsområdene</b>	29
	Bank og finans	29
	Tilsyn med IKT og systemer for betalingstjenester	37
	Forsikring og pensjon	39
	Verdipapiriområdet	45
	Verdipapirforetak	49
	Fond og kollektive investeringer	51
	Infrastrukturen i verdipapirmarkedet	53
	Atferdsreglene i verdipapirmarkedet	55
	Prospektkontroll – omsettelige verdipapirer	57
	Regnskapstilsyn – noterte foretak	59
	Revisjon	61
	Regnskapsførervirksomhet	65
	Eiendomsmegling	69
	Inkassovirksomhet	72
IV	<b>STYRING OG KONTROLL I VERKSEMDA</b>	<b>75</b>
V	<b>VURDERING AV FRAMTIDSUTSIKTER</b>	<b>78</b>
VI	<b>ÅRSREKNESKAP</b>	<b>81</b>



## LEDELSENS BERETNING



# LEDELSENS BERETNING

Finanstilsynets hovedmål er å bidra til finansiell stabilitet og velfungerende markeder. Nye tilsynsoppgaver og nytt europeisk regelverk skjerper kravet til Finanstilsynets prioritering av tildelte ressurser for å bidra til høyest mulig samlet måloppnåelse. Innenfor oppdraget som er gitt i Finansdepartementets tildelingsbrev, har Finanstilsynet lagt vekt på å skaffe tilstrekkelig rom for kjernevirksomheten, som er risikobasert tilsyn med foretak og markeder. Finanstilsynet har i hovedsak løst oppgavene i tråd med departementets tildelingsbrev og planene som ble lagt for virksomheten.

Den felles europeiske finansreguleringen er svært omfattende og i kontinuerlig endring. Dette stiller store krav til Finanstilsynets oppfølging i det norske finansmarkedet, deltakelse i det europeiske tilsynssamarbeidet og bistand til Finansdepartementet ved gjennomføringen av felles europeisk regulering i norsk lovgivning. Finanstilsynet legger vekt på å unngå at regelverksforvaltning og -utredning i for stor grad skal fortrenge kjernevirksomheten.

Oljeprisfallet i 2014 rammet oljerelaterte næringer sterkt. Smittevirkningene til øvrige deler av økonomien har imidlertid vært begrensede, og i 2017 tok veksten i norsk økonomi seg opp. Svakere kronkurs, finanspolitisk stimulans, lav rente og høy opplåning i husholdningssektoren har bidratt til å holde aktiviteten oppe. Utviklingen i fastlandsøkonomien gjenspeiles i god inntjening i bankene. Netto renteinntekter økte, og samlede utlånstap falt noe fra 2016 til 2017 som følge av lavere nedskrivninger på lån til oljerelaterte næringer. Utdeling i form av utbytte mv. har økt, og en mindre andel av overskuddene holdes nå tilbake sammenlignet med tidligere år. Kapitaldekningen bedret seg likevel noe også i 2017 og gjør bankene bedre rustet til å møte nedgangstider.

Høy husholdningsskjuld og høye boligpriser utgjør en vesentlig risiko for finansiell stabilitet. Siden våren 2017 har boligprisene falt noe. Prisfallet har så langt vært en moderat korreksjon etter en periode med svært høy prisvekst, og boligomsetningen har holdt seg oppe. Den videre utviklingen i boligmarkedet er usikker. Det er en fare for at prisene igjen kan øke, drevet av blant annet økonomisk oppgang, fortsatt lav rente og lett tilgang på kreditt. Økte boligpriser vil øke risikoen i det finansielle systemet.

Finansdepartementets boliglånsforskrift ble strammet inn fra 1. januar 2017. Dette har bidratt til strammere utlånspraksis. Til tross for dette og omslaget i boligmarkedet, har veksten i husholdningenes gjeld holdt seg oppe. Gjelden vokser fortsatt mer enn husholdningenes inntekter, slik at gjeldsgraden øker fra et rekordhøyt nivå. Husholdningsskjulden er dominert av lån med pant i bolig, og lavere boligpriser vil over tid bidra til at husholdningenes gjeldsvekst avtar til et mer bærekraftig nivå.

Markedet for forbrukslån er preget av omfattende markedsføring og mange nyetablerte banker med høye vekstambisjoner. Forbrukslån utgjør en liten del av husholdningsskjulden og har derfor begrenset betydning for finansiell stabilitet. Den fortsatt sterke veksten i denne delen av kredittmarkedet gir likevel grunn til uro, da slike lån kan påføre sårbare husholdninger store belastninger. Virksomheten kan svekke bankenes omdømme, og tapsrisikoen kan være undervurdert. I 2017 ble det iverksatt flere tiltak for å bidra til bedre forbrukerbeskyttelse og lavere risiko. Blant annet fastsatte Finansdepartementet, i tråd med Finanstilsynets forslag, en forskrift om fakturering av kredittkortgjeld, og Finanstilsynet fastsatte retningslinjer for utlånspraksis ved yting av forbrukslån.

I fjor ble det innført nye, omfattende reguleringer på verdipapirområdet. EUs forordning om markedsinfrastruktur (EMIR) ble gjennomført i norsk rett med ikrafttredelse 1. juli 2017. Reguleringen omfatter blant annet pliktig clearing for handel i unoterte derivatkontrakter, krav om rapportering av derivathandler og felles regler for sentrale motparter og transaksjonsregistre. Finanstilsynet skal følge opp at pliktene overholdes av aktører både utenfor og innenfor finansnæringen.

I desember fastsatte Finanstilsynet midlertidige forskrifter som gjennomfører EUs forordning og nye direktiv for verdipapirhandel, henholdsvis MiFIR og MiFID II. Forordningen og direktivet er ennå ikke tatt inn i EØS-avtalen. For å legge til rette for at norske verdipapirforetak og norske markeds plasser får samme rettigheter som europeiske konkurrenter, var det viktig at norsk regulering speilet europeisk regulering da regelverket trådte i kraft i EU fra årsskiftet.



MiFID II inneholder ny, omfattende regulering av handel med varederivater. I tråd med regelverket har Finanstilsynet fastsatt grenser for hvor store derivatposisjoner som kan holdes i kontrakter med varer, som for eksempel kraftleveranser, som underliggende. I tillegg har Finanstilsynet lagt til rette for løpende rapportering av derivatposisjoner, som skal følges opp i tilsynsvirksomheten.

Lavere rente og økt levealder har økt kravene til reserver i pensjonsforsikring med garanterte ytelser. Den økte risikoen og det økte behovet for reserver reflekteres bedre i de nye kravene som følger av Solvens II-regelverket, enn i tidligere solvenskrav. Samlet sett har norske livsforsikringsforetak håndtert disse utfordringene gjennom å redusere kostnadene, akkumulere reserver gjennom tilbakeholdte overskudd og tilpasse investeringsrisikoen til foretakenes risiko-bærende evne. Næringen oppfyller nå de nye solvenskravene med tilfredsstillende margin og er i stand til å betale utbytte til eierne.

Silver Pensjonsforsikring AS var imidlertid ikke i stand til å oppfylle de nye kravene i Solvens II. Finansdepartementet ga foretaket dispensasjon fra solvenskravene fra 1. januar 2016 for å gi det mulighet til å finne en løsning. Da foretaket ikke klarte dette, besluttet Finansdepartementet i februar 2017, i tråd med Finanstilsynets tilrådning, å sette Silver under offentlig administrasjon. Administrasjonsstyret oppnevnt av Finanstilsynet fant at de forsikredes interesser ble best ivaretatt ved å konvertere fripoliser med avkastningsgaranti til fripoliser med investeringsvalg og overføre kundene til et annet livsforsikringsforetak. Løsningen innebar at eierkapitalen gikk tapt, men verdien av forsikringskravene (etter konvertering) på tidspunktet for offentlig administrasjon kunne opprettholdes med tillegg av noe avkastning i perioden fram til porteføljen i januar 2018 ble overført til Storebrand Livsforsikring AS. Løsningen fikk svært stor oppslutning blant Silvers kunder, og den offentlige administrasjonen synes ikke å ha påvirket den alminnelige tilliten til livsforsikringsnæringen.

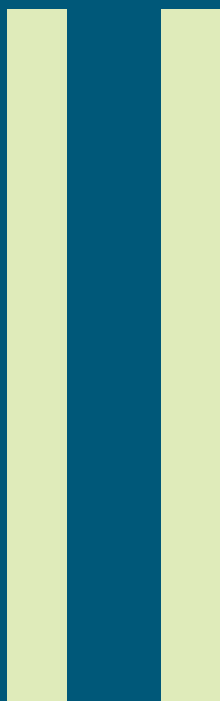
Ny privat pensjonssparing domineres nå av innskuddsbaserte ordninger, som ikke har livsvarige ytelser og der den enkelte bærer avkastningsrisikoen og dermed risikoen for framtidige tilleggspensjoner. Innskuddspensjonsmidler, både gjennom kollektive og individuelle avtaler, har fått et stort volum og er i sterk vekst. Finanstilsynet vil derfor legge stor vekt på å ivareta god forbrukerbeskyttelse i tilsynet med leverandører av innskuddspensjonsprodukter og forvaltere av verdi-papirfond.

Teknologisk innovasjon og digitalisering har over flere år bidratt til betydelig effektivisering av finansnæringen. Det må forventes at digitalisering og nye forretningsmodeller vil prege næringen også i årene framover. Finanstilsynet legger vekt på å legge forholdene til rette for at teknologiske nyvinninger og digitalisering kan tas i bruk, både av aktører innenfor den tradisjonelle finansnæringen og av nye aktører med andre forretningsmodeller. Det er samtidig viktig at samfunnets behov for finansiell stabilitet, trygge tjenester og god kundebeskyttelse blir ivaretatt. For å oppnå dette, bør lik risiko behandles likt, uavhengig av forretningsmodell. I regelverksforvaltningen og i tilsynspraksisen legger derfor Finanstilsynet vekt på at aktører med nye forretningsmodeller etterlever relevante regulatoriske krav som stilles til tjenestene som tilbys.

Oslo, 27. februar 2018

**Endre Skjørestad**  
styreleder

**Morten Baltzersen**  
finansstilsynsdirektør



# INTRODUKSJON TIL VERKSEMDA OG HOVUDTAL



# INTRODUKSJON TIL VERKSEMMA OG HOVUDTAL

Finanstilsynet har tilsyn med bankar, finansieringsføretak, kredittføretak, e-pengeføretak, betalingsføretak, forsikringsføretak, pensjonsføretak og -fond, forsikringsformidlarar, verdipapirføretak, forvaltningsselskap for verdipapirfond, forvaltarar av alternative investeringsfond, regulerte marknader (inkl. børsar), verdipapirregister, eigedomsmeklingsføretak, inkassoføretak, rekneskapsførarar og revisorar. I tillegg har Finanstilsynet kontroll med prospekt, den finansielle rapporteringa til noterte føretak og marknadsåtferda i verdipapirmarknaden.

## Lovgrunnlag

Finanstilsynet sitt formål er etter finanstilsynslova (§ 3) det følgjande:

*«Tilsynet skal se til at de institusjoner det har tilsyn med, virker på hensiktsmessig og betryggende måte i samsvar med lov og bestemmelser gitt i medhold av lov samt med den hensikt som ligger til grunn for institusjonens opprettelse, dens formål og vedtekter. Tilsynet skal se til at institusjonene under tilsyn i sin virksomhet ivaretar forbrukernes interesser og rettigheter.»*

## Strategi

Finanstilsynet gjennomgår kvart fjerde år strategien for verksemda. Strategien er eit viktig grunnlag for løpande prioritering og styring av verksemda til tilsynet og er saman med tildelingsbrevet frå Finansdepartementet utgangspunktet for årlege planar for verksemda. Strategien for perioden 2015–2018 blei fastsett av styret til Finanstilsynet 14. desember 2014.

## Hovudmål

Hovudmålet til Finanstilsynet er å bidra til finansiell stabilitet og velfungerande marknader.

## Delmål 2015–2018

For lettare å kunne operasjonalisere hovudmåla og evaluere verksemda, er det formulert fem delmål:

1. Solide og likvide finansføretak
2. Robust infrastruktur
3. Investørvern
4. Forbrukarvern
5. Effektiv krisehandtering

## Leiing

Styret i Finanstilsynet har det overordna ansvaret for verksemda i Finanstilsynet. Styret har fem medlemmer. Medlemmene og varamedlemmene blir oppnemnde av Finansdepartementet for ein periode på fire år.

Den daglege leiinga blir utført av finanstilsynsdirektøren, som blir oppnemnd av Kongen i statsråd for eit åremål på seks år. Morten Baltzersen, som har vore finanstilsynsdirektør sidan 15. august 2011, blei i mai oppnemnd på nytt som finanstilsynsdirektør for ein periode på seks år frå 15. august 2017. Direktøren rådfører seg med ei leiargruppe som består av avdelingsdirektørane for tilsynsavdelingane og administrasjonsavdelinga, juridisk direktør og kommunikasjonssjefen.





## Styresamansetnaden i 2017 var slik:

### **Endre Skjørestad**

*leiar*

Advokat/partnar – Haver Advokatfirma AS

### **Giuditta Cordero-Moss**

*nestleiar*

Professor – Institutt for privatrett,  
Det juridiske fakultet, Universitetet i Oslo

### **Mette Bjørndal**

*styremedlem*

Professor – Institutt for føretaksøkonomi,  
Noregs Handelshøgskole

### **Eirik Wærness**

*styremedlem*

Direktør/sjeføkonom – Statoil ASA

### **Arne Skauge**

*styremedlem*

Pensjonist, tidlegare administrerande direktør  
i Finansnæringens Hovedorganisasjon (FNH)

### **Thorunn Falkanger**

*første varamedlem*

Førstelektor – Institutt for rettsvitenskap  
og styring, Handelshøgskolen BI

### **Kjetil Wibe**

*andre varamedlem*

Advokat – Advokatene Rege & Wibe

### **Sindre Weme**

*observatør*

Direktør i bankanalyse – Noregs Bank

### **Henrik Borchgrevink**

*varaobservatør*

Direktør i makrotilsyn – Noregs Bank

## Styret

To representantar som er valde av og blant dei tilsette, deltek i styrebehandlinga av administrative saker. Fram til 1. mars 2017 var dei tilsette sine representantar desse:

Tilsynsrådgivar

**Anders S. Hole**

Tilsynsrådgivar

**Gry Evensen Skallerud**

Vararepresentantar var spesialrådgivar

**Inga Baadshaug Eide** og seniorkonsulent

**Anne Nybohm.**

Frå 1. mars 2017 var dei tilsette sine representantar desse:

Tilsynsrådgivar

**Inga Baadshaug Eide**

Spesialrådgivar

**Johan Fredrik Øhman**

Vararepresentantar var spesialrådgivar

**Hege Bunkholt Elstrand**, seniorrådgivar

**Kaja Solli** og spesialrådgivar **Elise Ødegård.**

I 2017 hadde styret elleve ordinære styremøte og to ekstraordinære telefonstyremøte.

Styret avgjorde 31 administrative saker og 74 fagsaker. I tillegg fekk styret 35 administrative saker og 41 fagsaker til skriftleg orientering. Styret får òg munnleg orientering om aktuelle saker.

Frå venstre:

Arne Skauge

Giuditta Cordero-Moss

Inga Baadshaug Eide

Eirik Wærness

Mette Bjørndal

Thorunn Falkanger

Endre Skjørestad

Kjetil Wibe

Johan Fredrik Øhman

Henrik Borchgrevink

Foto:

Jarle Nytingnes



## Leiargruppa i Finanstilsynet

**Morten Baltzersen**  
*Finanstilsynsdirektør*

**Emil R. Steffensen**  
*Direktør for bank- og forsikringstilsyn*

**Anne Merethe Bellamy**  
*Direktør for marknadstilsyn*

**Cecilie Ask**  
*Juridisk direktør*

**Gun Margareth Moy**  
*Administrasjonsdirektør*

**Kjetil Karsrud**  
*Kommunikasjonsdirektør*

Sjå utfyllande informasjon i kapittel IV  
Styring og kontroll i verksemda, side 75.

Frå venstre:  
Anne Merethe Bellamy  
Gun Margareth Moy  
Kjetil Karsrud  
Morten Baltzersen  
Cecilie Ask  
Emil R. Steffensen

Foto:  
Jarle Nytingnes



## Personale og organisasjon

Finanstilsynet arbeider kontinuerleg for å vidareutvikle organisasjonen i tråd med nasjonale føringar og eigne behov. Prioritering, effektiv saksbehandling, rett kompetanse og fleksibel bruk av personalressursane er sentrale område.

Finanstilsynet legg vekt på tiltak for å rekruttere, behalde og vidareutvikle dyktige medarbeidarar og leiarar. Verksemda oppnår gode resultat på målingar av attraktivitet blant økonomi- og jusstudentar. Det blir lagt til rette for kompetanseutvikling av medarbeidarar, og i 2016–2017 blei eit program for medarbeidarskap og ei medarbeidarundersøking gjennomført.

Verksemda til Finanstilsynet krev både tverrfagleg kompetanse og spisskompetanse på dei ulike tilsynsområda. Avdelingane har kompetente medarbeidarar med god bransjekunnskap. Dei største utdanningsgruppene er samfunns- og siviløkonomar, juristar og revisorar. Det har vore ein auke i utskiftinga dei seinare åra, og tilsynet hadde i 2017 ei utskifting på 9,4 prosent, mot 7,5 prosent i 2016 og 5,9 prosent i 2015.

Finanstilsynet er ei IA-verksemd og legg vekt på å førebyggje sjukefråvær og arbeide for mangfald og ein god seniorpolitikk. Sjukefråværet var i 2017 på 3,4 prosent, mot 3,9 prosent både i 2016 og i 2015. I 2017 blei det gjennomført frivillige helseundersøkingar i regi av bedriftshelsetenesta med vekt på sunne livsstils- og aktivitetsvanar.

## Fakta

*Talet på medarbeidarar har auka med seks faste stillingar, og talet på fast tilsette var 276 og talet på årsverk 271 ved utgangen av 2017. Av dei fast tilsette er 53 prosent kvinner. I leiargruppa var det lik fordeling av kvinner og menn ved utgangen av 2017. Av alle som har leiaransvar, var 52 prosent menn.*

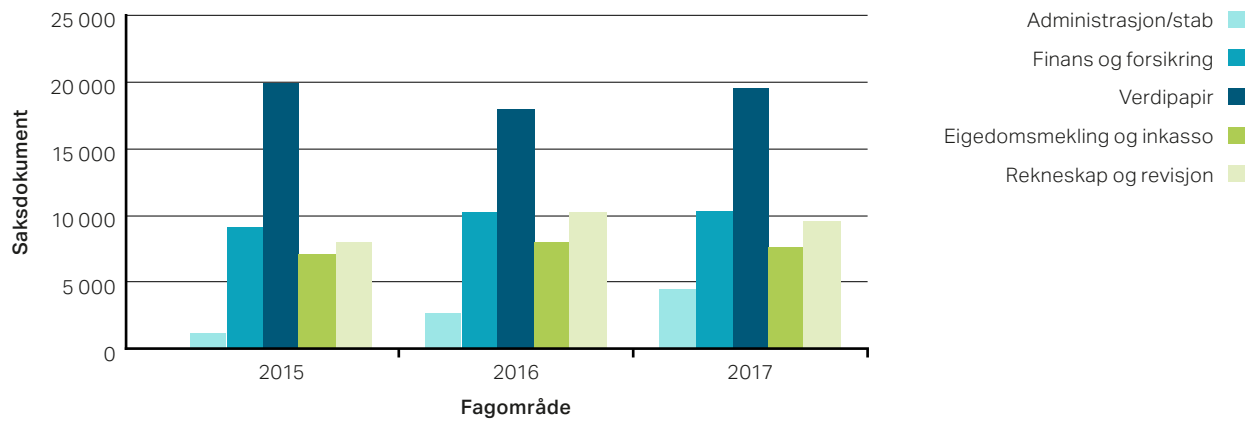
*Lønna til direktøren var 1 610 000 kroner ved utgangen av 2017. Fast årleg honorar til styreleiaren var 262 000 kroner, til nestleiareren 177 000 kroner og til styremedlemmene 153 000 kroner. Til første varamedlem var honoraret 129 000 kroner, og til andre varamedlem var det 108 000 kroner.*

**Tabell 1: Hovudtal**

	2016	2017
Tal på årsverk	264	271
Samla tildeling post 01–99	Kr 374 268 000	Kr 378 678 000
Utnyttingsgraden på post 01–29	98,32 prosent	97,94 prosent
Sum utbetalingar til drift	Kr 355 771 766	Kr 352 305 231
Lønnsdel av utbetalingar til drift	74,26 prosent	72,89 prosent
Lønn per årsverk	Kr 1 000 808,43	Kr 947 644,35



Figur 1: Dokumentbehandling



	2015	2016	2017
Saksdokument totalt	45 195	49 143	51 527

Talet på registrerte saksdokument til og frå Finanstilsynet auka med nesten 2400 frå 2016 til 2017. Talet på registrerte saksdokument knytte til fondsområdet heldt

fram med å auke i 2017. Årsaka til dette er ei utviding av tilsynsområdet til å gjelde forvaltarar av alternative investeringsfond (AIFM).

**Tabell 2: Oversikt over foretak under tilsyn per 31.12.2017**

	2013	2014	2015	2016	2017
Sparebankar	106	105	104	125	126
Forretningsbankar	18	19	22		
Finansieringsforetak	54	55	57	25	24
Kredittforetak**				34	33
Filialar i utlandet av norske bankar og andre kredittinstitusjonar	17	18	7	18	18
Filialar i Noreg av utanlandske bankar og kredittinstitusjonar	42	40	41	39	39
Sparebank- og finansstiftingar	25	25	25	30	33
Betalingsforetak	21	14	15	15	19
E-pengeforetak	2	3	4	6	7
Livsforsikringsforetak	12	13	13	13	12
Skadeforsikringsforetak, inkl. brannkassar***	59	59	60	59	58
Sjøtrygdslag	11	10	9	6	6
Filialar i utlandet av norske forsikringsforetak	15	15	13	13	13
Filialar i Noreg av utanlandske forsikringsforetak	34	31	32	29	29
Forsikringsformidlingsforetak <sup>1</sup>	97	102	102	107	107
Private pensjonskassar	51	52	49	48	47
Kommunale pensjonskassar	33	38	39	39	37
Innskotspensjonsforetak			1	1	1
Pensjonsfond	5	4	4	4	1
Holdingforetak	12	11	14	17	13
Verdipapirforetak	129	106	114	107	106
Filialar i Noreg av utanlandske verdipapirforetak	21	22	22	19	19
Forvaltningsselskap for verdipapirfond	31	30	30	31	29
Forvaltningar av alternative investeringsfond (AIFM)			15	35	37
Sentrale motpartar (tidl. oppgjerssentralar) <sup>2</sup>	3	4	3	4	-
Verdipapirregister	1	1	1	1	1
Regulerte marknader, inkl. børsar	4	5	5	5	5
Revisorar	6 973	7 191	7 380	7 570	7 807
Revisjonsselskap	563	533	516	488	447
Rekneskapsførarar	11 611	11 500	11 558	11 185	11 350
Rekneskapsførarselskap	2 853	2 858	2 835	2 785	2 827
Eigedomsmeklarforetak	508	499	500	503	510
Advokatar med eigedomsmekling i eigen praksis	1 325	1 278	1 238	1 164	1 160
Inkassoforetak	98	98	100	103	99
Oppkjøpsforetak	5	4	4	3	7

<sup>1</sup> Forsikringsagentforetak som distribuerer forsikringar berre for forsikringsforetak med kontorstad i Noreg, er ikkje inkluderte i denne oversikta. Aksessoriske forsikringsagentar, det vil seie foretak som har forsikringsformidling som ei sideverksemd, er heller ikkje inkluderte.

<sup>2</sup> Etter ei endring i verdipapirhandellova 1. juli 2017 og med innføring av det europeiske infrastruktur- og marknadsdirektivet (EMIR) er ikkje lenger utanlandske sentrale motpartar under tilsyn av Finanstilsynet. Sentrale motpartar kan likevel halde fram med å drive verksemd i Noreg i kraft av å ha løyve etter EMIR frå eiga heimlandsmyndigheit. Sjå omtale side 48.

\* Frå 2016 blir forretningsbankar og sparebankar rekna saman i kategorien «bankar».

\*\* Frå 2016 er kategorien «finansieringsforetak» delt i kategoriane «finansieringsforetak» og «kredittforetak».

\*\*\* Frå 2016 er brannkassar inkluderte i skadeforsikringsforetak.

Finanstilsynet har i tillegg kontroll med den finansielle rapporteringa til 260 noterte foretak og fører tilsyn med 415 verdipapirfond. I tillegg blir det ført avgrensa tilsyn med 89 registrerte forvaltningar av alternative investeringsfond (AIFM).

#### Vurderingar av om leiingar i foretak under tilsyn er eigna

På alle tilsynsområde vurderer Finanstilsynet om leiande tilsette i foretak under tilsyn er eigna. Talet på saker varierer frå år til år, men som eit døme gjennomførte Finanstilsynet i 2017 136 vurderingar av om leiande tilsette i verdipapirforetak var eigna.

**Tabell 3: Stadlege tilsyn fordelt på føretakstypar – inkludert IT-tilsyn**

	2013	2014	2015	2016	2017
Bankar og finans	63	67	54	53	42
Betalingsføretak og e-pengeføretak	–	1	1	3	–
Livsforsikringsføretak	4	3	3	4	7
Skadeforsikringsføretak	4	10	6	8	9
Forsikringsformidlingsføretak	5	3	2	3	5
Pensjonskassar og -fond	5	3	2	2	3
Verdipapirføretak	12	11	17	8	12
Forvaltningsselskap for verdipapirfond	3	3	2	2	–
Infrastrukturføretak	–	–	1	4	3
Revisorar	55	29	40	32	41
Rekneskapsførarar	46	50	43	40	57
Eigedomsmeklarar	43	32	37	29	25
Inkassoføretak	11	3	6	7	6



# Finanstilsynet sin organisasjon

Oppdatert per 31.12.2017





## ÅRETS AKTIVITETAR OG RESULTAT

### Måloppnåing

### Forbrukarvern

### Kvitvasking

### Informasjon og kommunikasjon

### Internasjonalt samarbeid

### Rapport fra tilsynsområdene:

Bank og finans

Tilsyn med IKT og systemer for betalingstjenester

Forsikring og pensjon

Verdipapirområdet

Verdipapirforetak

Fond og kollektive investeringer

Infrastrukturen i verdipapirmarkedet

Atferdsreglene i verdipapirmarkedet

Prospektkontroll – omsettelige verdipapirer

Regnskapstilsyn – noterte foretak

Revisjon

Regnskapsførervirksomhet

Eiendomsmegling

Inkassovirksomhet





# ÅRETS AKTIVITETAR OG RESULTAT

## Måloppnåing

Finanstilsynet har tilsyn med ei rekkje føretak og marknader. Den løpande ressursbruken innanfor dei ulike tilsynsområda vil variere med utviklinga i marknadene og rammevilkåra for føretaka nasjonalt og internasjonalt. Finanstilsynet utarbeider årleg ein plan for verksemda der tiltak og oppgåver blir utarbeidde for kvart delmål frå strategien. Finansdepartementet sine prioriterte oppgåver blir òg dekte av tiltaka og oppgåvene.

Finanstilsynet sin strategi 2015–2018 inneheld hovudmål og delmål. Nærmare mål for verksemda i det enkelte året er fastsette i tildelingsbrevet frå Finansdepartementet.

Måla er i hovudsak kvalitative effektmål for føretak og marknader under tilsyn. Måloppnåinga vil avhenge av fleire avgjerdstakrarar og forhold enn dei verkemidla som blir forvalta av Finanstilsynet.

Gjennomføringa av dei enkelte tiltaka og oppgåvene som er beskrivne i planen for verksemda, er eit viktig grunnlag for å vurdere måloppnåinga. Dette blir omtalt i ein eigen rapport til Finansdepartementet. Finanstilsynet har i hovudsak gjennomført dei tiltaka og oppgåvene som var planlagde for 2017.



## Forbrukarvern

Forbrukarvern er eit viktig omsyn i utviklinga av regelverket for finansmarknaden og i tilsynet med aktørane som tilbyr finansielle tenester. Regelverksutviklinga og tilsynet skal tryggje interessene til forbrukarane når dei kjøper finansielle tenester.

Endringar i regelverket og i tilsynet med føretak som har som formål å forbetre stillinga til forbrukarane og kunden ved kjøp av finansielle tenester, er derfor blitt ein stadig viktigare del av arbeidet i Finanstilsynet.

Forbrukarvern står sentralt i lovreguleringa av finansmarknaden og i tilsynet med ulike tilbydarar av finansielle tenester innanfor bank-, forsikrings- og verdipapirmarknaden. Solide og likvide finansføretak og velfungerande finansmarknader er grunnleggjande forbrukarinteresser, både for fellesskapet og for enkeltmennesket. Samtidig er det viktig at forbrukarane har eit godt vern når dei kjøper og sel finansprodukt og eigedom, og at dei kan basere avgjerdene sine på god informasjon og nøytral rådgiving.

Finanstilsynet samarbeider mellom anna med Forbrukartilsynet (tidlegare Forbrukarombodet), Forbrukarrådet og Konkurransetilsynet for å betre forbrukarvernet i den finansielle sektoren.

Forbrukarvern er ei viktig oppgåve i finanstilsynet i andre land og i internasjonal verksemd òg, og Finanstilsynet samarbeider nært med dei europeiske tilsynsmyndigheitene når nytt forbrukarrelatert regelverk skal utviklast.

## Forbrukslån i 2017

Låna til norske hushald er i stor grad tekne opp med pant i bustad, men prosentdelen forbrukslån har auka. Forbrukslån kjem i form av ulike produkt og omfattar både kortbaserte lån og andre forbrukslån utan sikring. Den effektive renta varierer mykje, avhengig av lånebeløp og nedbetalingstid, men er gjennomgåande høg. Forbrukslån utan sikring utgjorde i overkant av 3 prosent av dei samla låna i norske hushald ved utgangen av 2017, men rentene av forbrukslåna utgjorde 14 prosent av dei totale rentekostnadene.

Norske myndigheiter gjennomførte fleire tiltak for å dempe veksten i forbrukslån i 2017. Justis- og beredskapsdepartementet fastsette i april nye reglar om marknadsføring av forbrukslån. Lov om gjeldsinformasjon ved kredittvurdering av privatpersonar (gjeldsinformasjonslova) tok til å gjelde i 2017, men foreløpig er det ikkje etablert noko gjeldsregister. I april fastsette Finansdepartementet forskrift om fakturering av kredittkortgjeld. Forskrifta byggjer på tidlegare retningslinjer frå Finanstilsynet.

Finanstilsynet har fastsett retningslinjer for forsvarleg utlånspraksis for forbrukslån (sjå rundskriv 5/2017). Retningslinjene stiller krav til mellom anna betenings- evne, maksimal samla gjeldsgrad og avdragsbetaling. Dei skal bidra til forbrukarvern ved å redusere faren for at lånekundar tek på seg gjeld som dei ikkje er i stand til å betene, og dei skal bidra til solide finansføretak og tillit til finansnæringa. Retningslinjene gjeld for norske finansføretak og filialar av utanlandske finansføretak, og dei omfattar usikra kreditt, inkludert kreditt knytt til kreditt- og betalingskort. I 2018 vil tilsynet følgje opp at føretaka etterlever retningslinjene.

## Aktuelle forbrukarsaker:

### Oppfølging av bustadlånforskrifta

Finanstilsynet har innhenta dei kvartalsvise styre- rapportane om etterleving av bustadlånforskrifta frå 23 bankar og filialar. Rapportane viser prosentdelen innvilga lån som ikkje oppfyller forskrifta sine krav til betenings- evne, gjeldsgrad, lånegrad eller avdragsbetaling. Sjå omtale på side 33.

### Bustadlånundersøkinga 2017

I bustadlånundersøkinga opplyste dei 30 største bankane (målt etter marknadsdel for bustadlån) at det blei gitt nær 8000 nye nedbetalingslån og rammekredittar med pant i bustad etter 15. august 2017. Bankane i utvalet har ein samla marknadsdel på om lag 90 prosent av utlån med pant i bustad i Noreg. Sjå omtale på side 33.

### Tilsyn med forbrukslån

Finanstilsynet kartlegg regelmessig verksemda til eit utval bankar og finansieringsføretak som driv med forbruksfinansiering. Utvalet består av 27 føretak og dekkjer hovuddelen av den norske marknaden. Sjå omtale på side 32.

### Finansavtalelova

Hausten 2017 sende Justis- og beredskapsdepartementet ut på høyring eit forslag om endringar i finansavtalelova. Forslaget skal gjennomføre tre EU-direktiv i norsk rett. Det er òg foreslått viktige endringar som ikkje er omfatta av EU-reglar. Hovudgrunnen til endringane er forbrukaromsyn. I høyringsfråsegna støttar Finanstilsynet omsyna bak lova, men er kritisk til forslaget om å utvide verkeområdet til lova og til fleire av dei foreslåtte føresegnene som ikkje følgjer av EU-reglane.

### Lånebasert folkefinansiering

I eit brev til Finansdepartementet i februar 2017 gjorde Finanstilsynet greie for korleis det vurderer marknaden for, og reguleringa av, folkefinansiering (crowdfunding). I rundskriv 10/2017 gir Finanstilsynet ei oversikt over kva konsesjonskrav som gjeld ved slik folkefinansiering.



### **System for betalingstenester**

I 2017 kom det mange fleire meldingar om driftsproblem i betalingssystema til bankane enn før. Finanstilsynet følgjer dette tett opp for å bidra til stabile betalingsstenester for brukarane. Sjå omtale på side 37.

### **Nytt verdipapirhandelregelverk med meir vekt på forbrukarvern**

I desember 2017 fastsette Finanstilsynet forskrift om verdipapirføretak, regulerte marknader, data-rapporteringstenester og handel i varederivat og utsleppskvotar (MiFID II-forskrifta) og forskrift om reglar tilsvarande forordning om marknader for finansielle instrument (MiFIR-forskrifta). Med det europeiske MiFID II-regelverket blir forbrukarvernet styrkt. Sjå omtale på side 47.

### **Løpande forbrukartilsyn**

I 2017 var det fleire saker med tilbakekall av konsesjonar for forsikringsformidlarar som har formidla lite eigna produkt frå utanlandske livsforsikringsføretak.

Finanstilsynet la i 2017 vekt på investorvern, og gjennom stadlege tilsyn følgde Finanstilsynet opp at verdipapirføretaka etterlever føresegnene om god forretningsskikk.

I tilsynet med forvaltningsselskap for verdipapirfond og forvaltarar av alternative investeringstenester følgde

Finanstilsynet særleg opp tidlegare tematisyn om aktiv forvaltning av fond og marknadsføring av alternative investeringsfond (AIF) til ikkje-profesjonelle investorar.

I tilsynet med eigedomsmeklarføretaka prioriterer Finanstilsynet å følgje opp at kjøp og sal av bustad- og fritidseigedommar skjer på ein sikker og effektiv måte for forbrukarane. Finanstilsynets tematisyn om såkalla off market-sal er eit døme på dette. Sjå omtale på side 70.

Tilsynet med inkassoføretak er retta mot føretak som ein mistenkjer ikkje følgjer krava til god inkassoskikk. Det kan føre til tap eller auka kostnader for forbrukarane.

### **Ulovleg investeringstenesteverksemd**

Finanstilsynet såg i 2017 fleire saker knytte til ulovleg investeringstenesteverksemd. Føretak utan nødvendig løyve hadde selt overprisa aksjar og partar i eigedoms-selskap til forbrukarar. Fem føretak fekk pålegg om å stanse verksemda. Eitt føretak avslutta verksemda etter at tilsynet stilte spørsmål ved henne.

Det blei publisert fem åtvaringar mot norske føretak og fem åtvaringar mot utanlandske føretak som har tilbydd investeringstenester i Noreg utan løyve. I tillegg publiserte Finanstilsynet 315 åtvaringar frå utanlandske tilsynsmyndigheiter som gjaldt føretak som yter investeringstenester i EU/EØS utan løyve.



# Kvitvasking

## Generelt

Formålet med kvitvasking er å skjule opphavet til utbyte frå straffbare handlingar. Kvitvasking er kjenneteikna ved at slikt utbyte blir integrert i den lovlege økonomien og dermed verkar legitimt. Finansiering av terror er medverknad til ei terrorhandling eller medverknad til å halde oppe ein terrororganisasjon. Mange av dei rapporteringspliktige etter kvitvaskingsregelverket er under tilsyn av Finanstilsynet.

Føretak under tilsyn skal førebyggje og avdekkje transaksjonar som har tilknytning til utbyte av straffbare handlingar eller terrorfinansiering. Finanstilsynet følgjer opp etterlevinga av reglane som skal hindre kvitvasking (kvitvaskingsregelverket) som ein del av ei rekkje stadlege tilsyn. Det gjeld på alle tilsynsområda. Tilsynssakene som er omtalte nedanfor, er reine kvitvaskingstilsyn eller tilsyn der Finanstilsynet har meint at det er klare svake punkt ved korleis føretaka har følgd opp regelverket. På nokre punkt blir det òg omtalt tilsyn der kvitvasking har vore eitt av fleire tema.

## Tilsynsoppfølging

### Bankar

Kontroll av etterlevinga av kvitvaskingsregelverket var ein del av tre fjerdedelar av dei generelle stadlege tilsyna i 2017. Identifisering og oppdatering av reelle rettshavarar og avdekking av kva opphav midlar har, er problemstillingar som blei tekne opp med fleire av bankane. Bankane blei òg oppfordra til å inkludere risiko for kvitvasking i dei ordinære kreditnotata sine. Finanstilsynet har peikt på manglar ved risikoanalysane til bankane og styrerapportering om etterleving av kvitvaskingsregelverket.

Finanstilsynet gjennomførte kvitvaskingstilsyn i DNB Bank ASA i desember 2016. Tilsynet omfatta korrespondentbankforbindelsane og transaksjonsovervakingsystema til banken. Finanstilsynet konkluderte med at måten banken retta seg etter kvitvaskingsregelverket på, var mangelfull og kritikkverdig.

Finanstilsynet har hatt møte med den norske filialen av Nordea om oppfølging av kritikken som Nordea Bank AB har fått frå Finansinspektionen i Sverige om etterleving av kvitvaskingsregelverket. Behovet for eventuelle vidare tiltak vil bli vurdert i 2018.

### Verdipapirføretak

På stadlege tilsyn i verdipapirføretak har ein sett på kontrollfunksjonen til føretaka og organiseringa av kontrollfunksjonen. Kundekontrollen til føretaka og kontrollen med korleis kvitvaskingsregelverket faktisk blei etterlevd, blei òg følgd opp.

Etter tilsyn i Sbanken (tidlegare Skandiabanken) konkluderte Finanstilsynet med at kundekontrollen til banken ikkje har vore i samsvar med kvitvaskingslova. Finanstilsynet meinte at det var alvorlege manglar ved kvitvaskingskontrollen til banken, med manglande medvit og prioritering av kontrollarbeidet. Sbanken har opplyst at dei vil forsterke rutinane og kontrolltiltaka for å sikre korrekt og fullstendig identifikasjonskontroll for kundane.

### Betalingsføretak

I 2016/2017 blei det gjennomført stadlege tilsyn i to betalingsføretak. I tilsyna såg ein på korleis føretaka rettar seg etter kvitvaskingsregelverket. I begge tilfella blei det avdekt alvorlege feil og manglar knytte til etterlevinga av kvitvaskingsregelverket. I føretaket International Money Transfer AS resulterte det i kritikk. I føretaket Iftin Express Michael Duale resulterte det i tilbakekall av konsesjonen.

### E-pengeføretak

Det blei gjennomført eitt stadleg tilsyn i e-pengeføretaket Schibsted e-payment i 2016/2017 knytt til føretaket sitt arbeid for å hindre kvitvasking og terrorfinansiering gjennom manuelle og elektroniske kunde- og transaksjonskontrollar. Det blei avdekt enkelte manglar som føretaket retta opp.

### Eigedomsmekling

I november–desember 2016 gjennomførte Finanstilsynet tematiske tilsyn i elleve eigedomsmeklingsføretak om etterleving av kvitvaskingsregelverket. Tilsynet avdekte store variasjonar i art og omfang av iverksette tiltak mot kvitvasking. Enkelte føretak hadde verken vurdert risikoen for å bli misbrukt til kvitvasking eller etablert noka form for kontrollrutinar for etterleving av kvitvaskingsregelverket. Desse føretaka vil bli følgde opp i 2018. Samlerapporten med endelege merknader frå mars 2017 er tilgjengeleg på nettstaden til Finanstilsynet.

### Revisjon

Ordinære stadlege tilsyn i revisjonsselskapa har avdekt at vurderinga av risikoen for at klienten kan vere involvert i kvitvasking, har vore for svak. Det er òg avdekt svake punkt ved korleis revisjonsselskapa følgjer opp at kvitvaskingsrutinane til klientane (selskapa) blir etterlevde.

### Rekneskapsførarar

Finanstilsynet har gjennomført tematiske tilsyn om kva plikter den oppdragsansvarlege rekneskapsføraren har til å vurdere risiko og kontrollere identiteten til oppdragsgivarane etter kvitvaskingsregelverket. Rapporten frå tilsynet vil bli ferdigstilt i 2018.

### Nytt kvitvaskingsregelverk

Endringane i kvitvaskingsregelverket tok til å gjelde 1. juli 2017. Det blei innført ei beløpsgrense for kontantbetaling til forhandlarar av gjenstandar på 40 000 kroner, og det blei etablert ei autorisasjons- og tilsynsordning for dei som tilbyr verksemdstenester. Finanstilsynet er



autorisasjonsmyndigheit og skal ha tilsyn med at slike tilbydarar følgjer kvitvaskingsregelverket. Finanstilsynet har publisert informasjon om dei nye reglane på nettstaden sin mens dei ventar på å ferdigstille søknads-skjema. I 2018 vil det bli gitt ein frist for å søkje autorisasjon som verksemdstenestetilbydar.

#### **Rettleiing**

Finanstilsynet vidareutvikla temanettsida om kvitvasking på [Finanstilsynet.no](http://Finanstilsynet.no) i 2017. Rapportar frå tilsyn i føretaka

om etterleving av kvitvaskingsregelverket blir publiserte fortløpande. I tillegg er det publisert brev om pliktene føretaka har når kundeforhold blir etablerte.

I tillegg til det generelle rundskrivet om kvitvaskingsreglane og rundskrivet om pliktene til eigedomsmeklarføretaka, publiserte tilsynet i 2017 to rundskriv om pliktene revisorar og revisjonsselskap og rekneskapsførarar og rekneskapsførarselskap har etter kvitvaskingsregelverket.



## Informasjon og kommunikasjon

Informasjon og kommunikasjon er eitt av dei fire strategiske verkemidla i tilsynsarbeidet. Dei tre andre er 1) tilsyn, overvaking og kontroll, 2) forvaltning og 3) regelverksutvikling. Informasjonstiltaka rettar seg i første rekkje mot føretaka og bransjane som Finanstilsynet har tilsyn med, men òg mot media og allmenta.

Finanstilsynet har mange ansvarsområde med omfattande regelverk og komplekse saksforhold som krev aktiv informasjonsverksemd. Arbeidet med informasjon og kommunikasjon følgjer prinsippa i den statlege kommunikasjonspolitikken, mellom anna ved at ansvaret følgjer leiaransvaret på dei ulike fagområda. Ein eigen strategi for ekstern kommunikasjon er òg ein del av grunnlaget for kommunikasjonsverksemda.

### Kommunikasjon retta mot føretak og bransjar

Finanstilsynet er avhengig av å ha tillit hos dei det blir ført tilsyn med, og i samfunnet elles. Derfor må det vere høg kvalitet på tilsynsverksemda og tydeleg og konsekvent kommunikasjon. God kommunikasjon med marknadsaktørane, bransjeorganisasjonane, ulike myndigheiter, media og samfunnet elles er viktig for at Finanstilsynet skal kunne løyse samfunnsoppdraget sitt.

Ein av dei viktigaste kanalane for kommunikasjon med føretak og personar under tilsyn er brev frå Finanstilsynet. I 2017 blei det sendt ut til saman 20 040 brev (utgåande dokument). Til samanlikning blei det sendt ut 18 378 brev i 2016. Det er ei sentral målsetjing i all kommunikasjon og informasjon at språket skal vere klart og forståeleg for mottakarane.

Presiseringar av regelverk, rapporteringsvarsel og saker som føretaka og bransjane må ta omsyn til, blir oftast formidla gjennom rundskriv. I 2017 distribuerte Finanstilsynet 17 rundskriv, mot 24 i 2016. Rundskriva frå Finanstilsynet blir òg publiserte på Lovdata Pro.

### Seminar og foredrag

Ein viktig del av Finanstilsynet sin kommunikasjon med bransjane skjer gjennom seminar og foredragsverksemd. Leiarane og dei tilsette i tilsynet held ei rekkje foredrag på seminar og konferansar i regi av verksemdar under tilsyn, bransjeorganisasjonar o.a.

### Samarbeid

Finanstilsynet har eit omfattande kontaktnett og har faste møte med mellom anna samarbeidande myndigheiter både i Noreg og internasjonalt og med ulike bransje- og interesseorganisasjonar. Sjå relasjonsskartet på side 25. Finanstilsynet gjennomfører brukarundersøkingar med jamne mellomrom, og hausten 2017 blei det gjennomført ei ny brukarundersøking blant føretak under tilsyn. Sjå omtale av resultatata på side 24.

### Generell informasjonsverksemd

Finanstilsynet distribuerte 21 pressemeldingar i 2017, mot 28 i 2016. Det blei arrangert tre pressekonferansar, som òg blei overførte på nett-TV. Tilsynet la vidare fram juni- og novemberutgåvene av rapporten *Finansielt utsyn 2017*. Desse rapportane analyserer og vurderer utviklinga og risikoen i finansmarknaden og moglege kjelder til framtidige stabilitetsproblem i den norske finanssektoren. I april la tilsynet fram rapporten *Risiko- og sårbarhetsanalyse (ROS)* om bruken av informasjons- og kommunikasjonsteknologi i finanssektoren, og i oktober presenterte tilsynet ein tematilsynsrapport om korleis noterte føretak bruker alternative resultatmål og etterlever retningslinjer.

Mediedekninga av Finanstilsynet var i 2017 prega av den sterke auken i forbrukslån og talet på bankar som tilbyr slike lån. Omtalen av hushalda si gjeld, bustadprisane og bustadlånforskrifta heldt fram gjennom heile 2017. Situasjonen i fripoliseselskapet Silver Pensjonsforsikring AS, som blei sett under offentleg administrasjon i februar 2017, fekk òg mykje merksemd. Finanstilsynet fekk mange spørsmål frå pressa om kryptovalutaer, folkefinansiering og såkalla FinTech-verksemd. Medieovervakingsselskapet M-Brain registrerte 4391 oppslag der Finanstilsynet var nemnt, mot 6385 oppslag i 2016.



## Dokumentinnsyn hos Finanstilsynet

I 2017 fekk Finanstilsynet førespurnader om innsyn i til saman 3379 dokument. 873 dokument blei ikkje utleverte fordi dei var heilt unnatekne frå offentleg innsyn. Dei fleste innsynsbestillingane kjem via den offentlege elektroniske postjournalen elnnsyn.no, som er felles for statlege etatar.

**Tabell 4: Innsynskrav – dokument**

	2015	2016	2017
Bestillingar	2 615	2 116	3 379
Ikkje utleverte	520	714	873

## Nettstaden til Finanstilsynet

Nettstaden til Finanstilsynet, [Finanstilsynet.no](http://Finanstilsynet.no), er hovudkanalen for informasjon frå Finanstilsynet. Der finst informasjon om regelverk, konsesjonskrav, tilsyn, rapportering o.a. for dei ulike verkeområda. På nettstaden blir rapportar, analysar, regelverk, aktuelle saker, rundskriv og pressemeldingar publiserte. Sentrale lover og forskrifter på engelsk er òg tilgjengelege på nettstaden.

Ein nyutvikla versjon av nettstaden blei lansert 19. april 2017. Det var noko forseinka i forhold til den planlagde lanseringa 1. november 2016. Den nye nettstaden er ei

moderne, sikker og mobiltilpassa nettløysing som gjer det enklare for brukarane å finne relevant informasjon gjennom betre søk og enklare navigasjon, struktur og tydelegare inngangar til dei ulike emna og tilsynsområda. Arbeidet med å oppgradere nettstaden er basert på tilbakemeldingar frå brukarane og held fram i 2018.

Det samla talet for besøk på den førre nettstaden og den nye i 2017 var 583 000. Om lag 21 prosent av besøka kjem frå brukarar som er registrerte i andre land enn Noreg. Den mest brukte tenesta på nettstaden er konsesjonsregisteret. Det er eit søkbart register over alle føretak og personar som Finanstilsynet har tilsyn med.



## Brukarundersøking 2017

Kantar TNS (tidlegare TNS Gallup) gjennomførte ei ny brukarundersøking på oppdrag frå Finanstilsynet hausten 2017. Resultata frå undersøkinga skal gi grunnlag for å utvikle tilsynsverksemda.

1326 føretak blei inviterte til å delta. 819 føretak svarte på undersøkinga, noko som gir ein svarprosent på 62.

### Kva blei det spurt om?

I undersøkinga såg ein på desse faktorane:

- Saksbehandling og handheving av lover og regelverk
- Finanstilsynet sitt stadlege tilsyn
- Rapportering og analysar frå Finanstilsynet
- Informasjon frå Finanstilsynet
- Kommunikasjon med Finanstilsynet
- Kompetansen til Finanstilsynet

### Hovudresultat

Resultata er oppsummerte for tilsynet samla sett, men det er òg gjort analysar for ulike føretaksgrupper. Svara på dei fire første spørsmåla i undersøkinga tyder på at føretaka generelt er nøgde med Finanstilsynet. 9 av 10 føretak vurderer Finanstilsynet som ganske bra, svært bra eller uvanleg bra. Nær 9 av 10 føretak har stor tillit eller svært stor tillit til Finanstilsynet. Samla sett blir Finanstilsynet vurdert på om lag det same nivået som i 2013.

Resultata blir presenterte ved ein såkalla TRI\*M Indeks. Ein indeksverdi over 75 poeng er normert til ein sterk kunderelasjon (uavhengig av typen kunderelasjon), ein verdi mellom 50 og 75 poeng er normert til middels, og ein indeksverdi under 50 poeng er normert til svak. Den samla verdien for Finanstilsynet er på 73 poeng. Finanstilsynet skårar godt samanlikna med andre offentlege verksemdar, særleg med tanke på at brukarane er bedrifter og profesjonelle aktørar.

Brukarane er meir nøgde med Finanstilsynet i 2017 enn dei var i 2013 på mellom anna følgjande område (auke på 4 prosentpoeng eller meir basert på snittskår):

- Omfanget av analysane som blir offentleggjorde
- Rapportering til finansstatistikken
- Stresstestar for pensjonskassar
- Rapporten *Finansielt utsyn*
- Finanstilsynets årsmelding
- Rapporten *Risiko- og sårbarhetsanalyse av finansforetakenes bruk av IKT*

På følgjande område er brukarane mindre nøgde med Finanstilsynet enn i 2013 (ein nedgang på 4 prosentpoeng eller meir basert på snittskår):

- Nytteverdien for føretaket av det stadlege tilsynet
- Tid til førebuingar etter varsel om stadleg tilsyn
- Finanstilsynet si innsikt og forståing av marknadssituasjonen og situasjonen og verksemda til føretaket
- Tida før den foreløpige rapporten / merknadene er klare
- Forholdet mellom problemstillingane som det stadlege tilsynet skal gå gjennom, og mengda dokumentasjon som skal skaffast
- Rapporteringsform / teknologisk løysing (brukarvennlegheit, tryggleik o.a.)
- Spesiell rettleiing i samband med utfylling av oppgåver, skjema o.a. (individuell, per telefon, e-post eller liknande)
- Generell rettleiing i samband med utfylling av oppgåver, skjema o.a. (skriftlege rettleiingar i rundskriv eller liknande)
- Anna fast rapportering
- Klar formidling av formålet med rapporteringa
- Relevans og nytte av breva frå Finanstilsynet
- I kva grad leiarane i Finanstilsynet er tilgjengelege

Rapporten inneheld òg detaljerte oversikter over sterke og svake sider i forholdet mellom Finanstilsynet og føretaka og gir detaljerte forslag til kva som kan gjerast betre i tilsynsarbeidet, basert på analyseverktøyet til Kantar TNS.





## Finanstilsynet sine viktigaste relasjonar





## Internasjonalt samarbeid

Finanstilsynet og Noreg er påverka av prinsipp og regelverk som blir utarbeidde globalt og i EU. Finanstilsynet samarbeider både globalt og innanfor EØS om tilsynet med finansmarknadene og finansføretaka. Eit viktig formål med tilsyns-samarbeidet på tvers av landegrensene er å kunne identifisere risikofaktorar i føretak og marknader i den internasjonale finansmarknaden på eit tidleg tidspunkt. Tilsynssamarbeidet gjer det òg mogleg å setje i verk samordna tiltak for å handtere risiko.

### Globalt samarbeid

Globalt samarbeider land og myndigheiter for å utvikle prinsipp for regelverk og tilsyn. Etter finanskrisa tok globale institusjonar, med G20-landa i spissen, initiativ til reformer av regelverket for finansmarknadene. Financial Stability Board (FSB) overvaker korleis reformene blir gjennomførte. I Europa har FSB etablert det rådgivande organet FSB Regional Consultative Group for Europe (FSB – RCG for Europe), der Finanstilsynet deltek saman med Finansdepartementet og Noregs Bank.

Finanstilsynet har i fleire år delteke i arbeidet med å utvikle prinsipp for regelverk og tilsyn som er fastsette av Baselkomiteen for banktilsyn, den internasjonale forsikringstilsynsorganisasjonen (IAIS) og den internasjonale verdipapirtilsynsorganisasjonen (IOSCO). Når det gjeld revisortilsyn, deltek Noreg i det globale samarbeidet gjennom International Forum of Independent Audit Regulators (IFIAR), der Finanstilsynet òg sit i styret. I arbeidet mot kvitvasking og finansiering av terror er det eit omfattande internasjonalt samarbeid i regi av Financial Action Task Force (FATF), der Finanstilsynet deltek saman med Finansdepartementet.

Finanstilsynet var vertskap for ein integrert tilsynskonferanse i Oslo hausten 2017. Det var deltakarar frå til saman 14 land, alle med eit integrert finanstilsyn.

### Ramme for finanstilsyns-samarbeid i EØS

Prinsippa for regelverk og tilsyn som det er semje om globalt, blir i Europa nærmare følgde opp gjennom EU- og EØS-samarbeidet. I EØS er regelverks- og tilsynsarbeidet på finansområdet i stor grad koordinert av finanstilsyns-myndigheitene i EU.

- EBA – European Banking Authority (bank)
- ESMA – European Securities and Markets Authority (verdipapir og marknad)
- EIOPA – European Insurance and Occupational Pensions Authority (forsikring og tenestepensjon)
- ESRB – European Systemic Risk Board (makrotilsyn)

Dei fire myndigheitene og dei nasjonale finanstilsyna i EØS-landa inngår i eit tett samarbeid som skal bidra til finansiell stabilitet og velfungerande finansmarknader i Europa. Finanstilsynsmyndigheitene i EU bidreg til å samordne den nasjonale utøvinga av finanstilsyn, overvake og handtere risikoar, utvikle felles tilsynspraksis, utarbeide forslag til relevant regelverk og samordne og handheve regelverket.

EBA, ESMA og EIOPA følgjer opp kvar sine sektorar, mens ESRB (Risikorådet) har det overordna ansvaret for den makroøkonomiske overvakinga av finanssystemet i EU. Risikorådet skal medverke til at oppbygging av risiko i det finansielle systemet ikkje truar den finansielle stabiliteten.

Finanstilsynet deltek som medlem i finanstilsyns-myndigheitene i EU.

Som EØS/EFTA-land har den norske representanten i tilsynsstyra i finanstilsynsmyndigheitene i EU ikkje stemmerett når vedtak skal fattast. Finanstilsyns-myndigheitene i EU kan heller ikkje fatte bindande vedtak retta mot myndigheiter og marknadsaktørar i EØS/EFTA-statane. Eventuelle overnasjonale vedtak mot EØS/EFTA-landa kan fattast av EFTA sitt overvaksingsorgan, ESA.



Hausten 2017 la EU-kommisjonen fram eit forslag om å revidere EUs finansstilsynssystem (ESFS – European System of Financial Supervision). Forslaget er til politisk behandling i EU-parlamentet og EU-rådet. Forslaget inneber at EUs finansstilsynsmyndigheiter skal få ei endå større rolle i å harmonisere tilsynspraksisane. Vidare foreslår EU-kommisjonen at ESMA skal få direktetilsyn med fleire typar føretak og produkt som i dag er under tilsyn av nasjonale finansstilsyn. EU-kommisjonen legg òg fram forslag til ei anna intern organisering av EBA, ESMA og EIOPA. Ei slik endring i organiseringa vil innebære at direktørane for nasjonale finansstilsyn, som i dag er medlemmer i tilsynsstyra, vil få mindre høve til å påverke arbeidet i EUs finansstilsynsmyndigheiter. Forslaget omfattar òg spørsmålet om korleis EUs finansstilsynsmyndigheiter skal finansierast. Finansdepartementet gav innspel i EU-høyringa om saka i mai 2017. Finansstilsynet bidrog til høyringsinnspellet og deler vurderingane til Finansdepartementet om at fleire av forslaga ikkje vil bidra til noko betre tilsyn.

Når det gjeld revisortilsyn, deltek Finansstilsynet som observatør og i diverse undergrupper i Committee of Audit Oversight Bodies (CEAOB). EU-komiteen blei oppretta i 2016 som følge av den nye revisjonsforordninga.

Finanstilsynet deltok i 2017 i ei rekkje arbeidsgrupper under EUs finansstilsynsmyndigheiter og CEOB saman med andre nasjonale tilsynsmyndigheiter. Samla sett deltok Finansstilsynet i om lag 270 møte knytte til EUs fire finansstilsynsmyndigheiter, CEOB og anna relatert EØS-arbeid.

## Tilsynssamarbeid i EØS

Tilsynsarbeidet med EBA, ESMA, EIOPA og ESRB har mellom anna omfatta innsamling og analyse av informasjon frå føretak og marknader, utarbeiding av tilrådingar og deltaking i tilsynskollegium som fører tilsyn med dei større grensekryssande konserna.

Finanstilsynsmyndigheitene i EU fastsette fleire generelle tilrådingar om tilsynspraksis i 2017. Finansstilsynet har vurdert kvar tilråding og eventuelt bekrefta til EUs finansstilsyn om tilrådingane vil bli følgde i Noreg. Finansstilsynet har publisert tilrådingane på nettstaden sin.

Finanstilsynet har delteke i felles fagfellevurderingar som dei nasjonale finansstilsyna i EØS utfører, og som er samordna av finansstilsynsmyndigheitene i EU. Dette omfattar undersøkingar av tilsynspraksisen til nasjonale myndigheiter og har eit overordna mål om å bidra til å harmonisere tilsynspraksisen.

CEAOB Inspection Subgroup registrerer inspeksjonsmerknader på revisjonsområdet i ein felles europeisk database. Denne databasen er nyttig som grunnlag for kommunikasjon med standardsetjarar og i tilsynet med dei største revisjonsselskapa.

## Regelverksarbeid i EØS

EBA, EIOPA og ESMA vurderer behovet for utvikling av regelverket på finansområdet og gir faglege innspel til EU-kommisjonen. Dei formidlar synspunkta sine på reglar som skal utarbeidast på lovnivå, og dei utarbeider utkast til tekniske standardar som EU-kommisjonen seinare kan vedta som forordningar. Også i 2017 deltok Finansstilsynet i regelverksarbeid i EBA, EIOPA og ESMA.

EU-reglar på finansområdet skal vanlegvis takast inn i EØS-avtalen og gjennomførast i norsk lov eller forskrift. Det er ei rekkje EØS-relevante direktiv og forordningar på finansmarknadsområdet som ikkje er tekne inn i EØS-avtalen. Arbeidet med å redusere dette etterslepet starta hausten 2016, og Finansstilsynet tok òg del i dette arbeidet i 2017 frå norsk side.

Aktuelle regelverkssaker er nærmare omtalte i kapitla for dei enkelte tilsynsområda i årsmeldinga.

## Nordisk og nordisk-baltisk samarbeid

Finansmarknaden i Norden er integrert, og fleire finansinstitusjonar tilbyr tenester i andre nordiske land gjennom dotterselskap og filialar. Dei nordiske landa har faste årlege møte på direktørnivå og faste møte på avdelingsnivå for dei ulike tilsynsområda.

Finanstilsynet deltek i Nordic-Baltic Stability Group. Gruppa består av finansdepartementa, sentralbankane og finansstilsyna i dei nordisk-baltiske landa. Gruppa har utarbeidd rammeverk for å koordinere tiltak på tvers av landa ved ein eventuell krisesituasjon i systemviktige grensekryssande finansinstitusjonar.

Finanstilsynet deltek òg i Nordic-Baltic Macroprudential Forum og undergrupper av dette. Forumet består av leiinga i sentralbankar og finansstilsyn og drøftar makroøkonomisk overvaking og anna tilsynsarbeid i det nordisk-baltiske området.

Samla deltok Finansstilsynet i 2017 i om lag 30 møte på nordisk nivå. Finansstilsynet var vertskap for nordisk direktørmøte hausten 2017. Tilsynsdirektørane frå alle dei nordiske landa deltok.



**Tabell 5: Finanstilsynet deltek eller er observatør i følgende internasjonale organisasjoner og EU/EØS-relaterte komitear**

#### **Sektorovergripande**

- Financial Stability Board (FSB) – Regional Consultative Group for Europe
- European Systemic Risk Board (ESRB) – det europeiske rådet for systemrisiko
- EU Commission Expert Group on Banking, Payments and Insurance
- EFTA Working Group on Financial Services
- Nordic-Baltic Macroprudential Forum
- Nordic-Baltic Stability Group
- FinCoNet – Financial Consumer Network
- Project Link – FNs årlege makroøkonomiske møte
- Integrated Financial Supervisors Conference – årleg konferanse med integrerte bank-, forsikrings- og verdipapirtilsyn
- Nordisk samarbeid

#### **Bank og finans**

- Basel Consultative Group – Baselkomiteen
- Macroprudential Supervision Group – Baselkomiteen
- International Conference of Banking Supervisors (ICBS) – den internasjonale konferansen for banktilsyn som Baselkomiteen arrangerer annakvart år
- OECDs Financial Markets Committee – OECDs kapitalmarknadskomitee
- European Banking Authority (EBA) – den europeiske banktilsynsmyndigheita

#### **Forsikring**

- International Association of Insurance Supervisors (IAIS) – den internasjonale organisasjonen for forsikringstilsyn
- European Insurance and Occupational Pensions Authority (EIOPA) – den europeiske tilsynsmyndigheita for forsikring og tenestepensjon
- International Forum of Insurance Guarantee Schemes (IFIGS) – Finanstilsynet deltek som sekretariat for Garantiordninga for skadeforsikring

#### **Verdipapir og prospekt**

- International Organization of Securities Commissions (IOSCO) – den internasjonale organisasjonen av verdipapirtilsyn
- Enlarged Contact Group on Supervision of Collective Investment Funds (ECG) – den utvida kontaktgruppa for tilsyn med kollektive investeringsfond
- European Securities and Markets Authority (ESMA) – den europeiske verdipapir- og marknadstilsynsmyndigheita

#### **Rekneskap og revisjon**

- International Forum of Independent Audit Regulators (IFIAR) – internasjonalt forum for revisortilsyn
- Committee of European Auditing Oversight Bodies (CEAOB) – samarbeid mellom revisortilsynsmyndigheitene i EØS
- European Securities and Markets Authority (ESMA) – den europeiske verdipapir- og marknadstilsynsmyndigheita

#### **Tiltak mot kvitvasking og terrorfinansiering**

- Financial Action Task Force (FATF) – internasjonalt samarbeidsforum for tiltak mot kvitvasking og terrorfinansiering, med sekretariat i OECD
- Joint Committee's Subcommittee on Anti-Money Laundering – samarbeid mellom EBA, ESMA og EIOPA om tiltak mot kvitvasking

#### **IKT-tilsyn**

- Information Technology Supervision Group (ITSG) – globalt tilsynssamarbeid om IT-risiko i finanssektoren
- Financial Information Sharing and Analysis Center (FI-ISAC) – forum der banksektoren, påtalemyndigheitene og IKT-beredskapsgrupper (CERTs) deler informasjon om nettkriminalitet i finanssektoren
- European Central Bank – SecuRe Pay (retail payment security)
- European Banking Authority (EBA) – arbeidsgrupper



# Bank og finans

Bankene er sentrale for hele økonomien som tilbydere av finansiering, betalingstjenester og spareløsninger. Regulering er viktig for å bidra til finansiell stabilitet og tillit til det finansielle systemet. Tilsynet med bank- og finanssektoren skal bidra til solide foretak som har god risikobevisthet, styring og kontroll. Finansielle tjenester skal ytes etter gjeldende regelverk til det beste for samfunnet og brukerne.

## Utviklingstrekk

Veksten i internasjonal økonomi er i ferd med å ta seg opp. Bedrede realøkonomiske utsikter og fortsatt svært lave renter i de fleste store økonomiene har samtidig bidratt til å øke investorenes risikoappetitt. Aksjepriser og eiendomspriser har steget mye i mange økonomier, og risikopremiene i obligasjonsmarkedene er lave. Volatiliteten i aksje- og obligasjonsmarkedene har vært gjennomgående svært lav. Det er fare for at økningen i aksje- og eiendomspriser er høyere enn det som kan forklares ved endringer i fundamentale forhold.

Etter svak vekst i norsk fastlandsøkonomi siden oljeprisfallet i 2014, ser det nå ut til at konjunkturedgangen er over. Lave renter, svak krone og ekspansiv finanspolitikk har bidratt til å øke veksttakten i fastlandsøkonomien. Arbeidsledigheten har gått ned. De største prognoseinstitusjonene forventer at veksten i BNP for Fastlands-Norge vil bli mellom 2 og 2,5 prosent i 2018.

Høye eiendomspriser og høy gjeldsbelastning i husholdningene gjør norsk økonomi utsatt for et økonomisk tilbakeslag. Boligprisene og husholdningenes gjeldsbelastning er historisk høye, også i internasjonale sammenligninger. Boligprisene økte sterkt i 2016. Fra april 2017 falt prisene, og de var i desember noe lavere enn ved inngangen av året. Nedgangen er ikke dramatisk, og prisnivået er fortsatt høyt. Det er usikkerhet om den videre utviklingen i boligmarkedet. Husholdningenes gjeldsvekst er fortsatt høyere enn inntektsveksten. Omslaget i boligmarkedet har til nå ikke vist seg i nevneverdig lavere kredittvekst. Husholdningenes gjeldsbelastning økte dermed ytterligere i 2017. Rentebelastningen til husholdningene er likevel lav på grunn av lav rente. Norske låntakere har lenge foretrukket flytende renter på sine boliglån. Det innebærer at norske husholdninger rammes raskt ved en renteoppgang, og sterk økning i renteutgiftene kan føre til markant nedgang i husholdningenes konsum.

Prisene på enkelte segmenter innenfor nærings-eiendom har over flere år økt markert og sterkere enn den generelle veksten i økonomien. Spesielt har prisveksten vært høy innen kvalitetseiendom i sentrale strøk. Interessen fra utenlandske investorer har vært stor de siste årene. Næringseiendom er i større grad investeringsobjekter enn boliger, og prisene på næringseiendom påvirkes i sterkere grad av konjunkturer og renter enn boligprisene. Norske banker er sterkt eksponert mot næringseiendomsselskaper. De senere årene har bankene strammet inn sin utlånspraksis ved blant annet strengere krav til forhåndssalg og forhåndsutleie, samt egenkapital ved finansiering av utbyggingsprosjekter. Det har bidratt til å redusere risikoen for tap. Et kraftig prisfall vil likevel svekke inntjeningen i næringseiendomsselskapene og redusere verdien av bankenes pantesikkerhet, slik at risikoen for tap på utlån til disse selskapene øker.

## Tilsyn, overvåking og kontroll

### Overvåking og analyser

Finanstilsynet gjennomfører regelmessige analyser av utviklingen i finansnæringen, markedene og realøkonomien. Det blir utarbeidet analyser av soliditet og kreditt- og likviditetsrisiko for finansieringsforetak, kredittforetak, enkeltbanker og banksektoren som helhet. Hovedresultatene av analysene oppsummeres i pressemeldinger fra Finanstilsynet hvert kvartal. Analysene blir publisert i *Resultatrapport for finansforetak*, som er tilgjengelig på Finanstilsynets nettsted. I arbeidet med makroovervåking legges det vekt på både den risikoen som bankene står overfor som følge av den makroøkonomiske utviklingen, og risikoen som bankene samlet kan påføre det finansielle systemet og økonomien. Hver vår og høst publiserer Finanstilsynet analyser av utviklingen i realøkonomien, markeder og finansforetak, samt andre utviklingstrekk som kan utgjøre en risiko for finansiell stabilitet i Norge. I 2017 ble analysene publisert i juni- og novemberutgavene av rapporten *Finansielt utsyn*. Rapportene med pressemeldinger er tilgjengelige på Finanstilsynets nettsted.



## Rapportering

For å sikre en tett oppfølging av utviklingen i finansforetak og finansmarkeder, er Finanstilsynet avhengig av innrapporterte data fra finansforetakene. Alle banker, kredittforetak og finansieringsforetak i Norge rapporterer regnskapsinformasjon til finansdatabasen «Offentlig regnskapsrapportering fra banker, kredittforetak og finansieringsforetak (ORBOF)», som er et samarbeid mellom Finanstilsynet, Norges Bank og Statistisk sentralbyrå. I tillegg rapporterer kredittinstitusjonene soliditets- og likviditetsinformasjon mv. til Finanstilsynet, med bakgrunn i EUs kapitaldekningsdirektiv (CRD IV) og -forordning (CRR). Finanstilsynet innhenter også rapportering fra sparebank- og finansstiftelser, betalingsforetak og e-pengeforetak.

CRD IV-rapporteringen, som er en fullharmonisert rapportering i EU, ble innført i Norge i 2014. I tillegg til kapitaldekningsrapportering omfatter den blant annet rapportering av regnskapstall (FINREP), likviditet (LCR, NSFR og ALMM), store engasjementer, uvektet kjernekapitalandel (leverage ratio) og sikkerhetsstilte eien-deler. Rapporteringskravene er stadig i endring, samtidig som det også kommer til nye rapporteringsområder. Dette krever kontinuerlig tilpasning og videreutvikling av rapporteringsmaterialet og innrapporteringssystemene.

De siste årene har de felles europeiske tilsynsmyndighetene i økende grad innhentet informasjon om utviklingen i de enkelte landenes finansmarkeder. Informasjonen benyttes av den europeiske banktilsynsmyndigheten (EBA), både i egen tilsynsvirksomhet og i viderefremidlingen av informasjon til det europeiske rådet for systemrisiko (ESRB). Finanstilsynet henter inn data for norske finansforetak og har ansvaret for å rapportere videre til EBA.

Det blir gjennomført løpende beregningsstudier i regi av EU, der også norske foretak deltar. Formålet med studiene er å vurdere effekten av nytt regelverk og avdekke om det bør foretas endringer, eller gis overgangsregler.

## Fakta

*Ved utgangen av 2017 hadde 126 banker, 33 kredittforetak og 24 finansieringsforetak konsesjon til å drive virksomhet i Norge. I tillegg var det 18 filialer i utlandet av norske kredittinstitusjoner og 39 filialer i Norge av utenlandske kredittinstitusjoner. Videre hadde 32 sparebankstiftelser og én finansstiftelse, 19 betalingsforetak og sju e-pengeforetak konsesjon ved utgangen av året.*

### Soliditet og lønnsomhet i norske banker

Bankene viste gode resultater i 2017. I forhold til gjennomsnittlig forvaltningskapital (GFK) steg resultat før skatt fra 1,1 prosent i 2016 til 1,2 prosent i 2017, og egenkapitalavkastningen økte fra 10,6 prosent til 11,3 prosent.

Lavere tap på utlån i 2017 var den viktigste forklaringen på forbedret resultat. Flere av de største bankene gjorde store nedskrivninger på eksponeringer mot oljerelaterte næringer i 2016, mens tapene mot disse næringene var betydelig lavere i 2017. For bankene samlet ble tapsnivået mer enn halvert fra året før, til 0,16 prosent av utlåns-volumet. Bankenes netto renteinntekter viste positiv utvikling og var på det høyeste nivået i forhold til GFK siden 2005. Noe av økningen forklares av enkelte bankers sterke vekst på forbrukslån, som er utlån med til dels svært høye renter. Total utlånsvekst til personkunder holdt seg høy i 2017, til tross for den svakere utviklingen i boligpriser, og var på 7,9 prosent i 2017.

De gode resultatene de siste årene har bidratt til å bedre bankenes soliditet. Betydelig vekst i utlån i 2017 bidro til vekst også i det risikovektede beregningsgrunnlaget. Som følge av tilbakeholdte overskudd, sammen med noe emisjonsvirksomhet, var det likevel sterkere økning i bankenes egenkapital. Dette førte til at bankenes samlede rene kjernekapitaldekning økte med 0,5 prosentpoeng siste år, til 16,3 prosent ved utgangen av 2017.

### Likviditetsovervåking

Store norske banker og kredittforetak henter mye av sin finansiering i internasjonale penge- og kredittmarkeder, mens de fleste foretakene er aktive i det norske markedet for rentepapirer. Foretakenes markedsfinansiering består av seniorobligasjoner, ansvarlige lån, OMF og kort markedsfinansiering inkludert interbankgjeld. De seneste årene har andelen markedsfinansiering av total finansiering vært relativt stabil på i underkant av 50 prosent.



Forholdene i verdipapirmarkedene kan endre seg raskt, og refinansiering ved en tillitskrise kan bli både dyr og vanskelig. Tilsynet har derfor stor oppmerksomhet rettet mot likviditets- og finansieringsrisiko. Økte likviditetsbuffer og mer langsiktig finansiering over de seneste årene har gitt norske banker bedre forutsetninger for å møte en potensiell tilstrømming i likviditeten.

I september 2017 ble det innført likviditetsreservekrav i valuta for de foretakene som har andre signifikante valutaer enn norske kroner, det vil si gjeld i en annen valuta som utgjør mer enn fem prosent av foretakets samlede gjeld. Ved at foretakene holder likviditetsreserver i valutaer de er eksponert mot, reduseres sårbarheten mot uroligheter i internasjonale markeder. Likviditetsreservene reduserer foretakenes avhengighet av et velfungerende valutaswapmarked for å kunne betjene sine valutaforpliktelser.

Finansforetak som bryter minstekravet for likviditetsbufferen LCR, eller for øvrig rapporterer svake likviditets- og finansieringsindikatorer, blir fulgt opp av Finanstilsynet. Foretakenes vurdering av egen likviditets- og finansieringsrisiko blir gjennomgått som en del av den tilsynsmessige vurderingen av risiko og kapitalbehov (SREP), jf. omtale under, og likviditets- og finansieringsrisiko blir dekket ved stedlige tilsyn i foretakene.

Norges Bank og Finanstilsynet har i samarbeid utviklet en intern modell for stresstesting av likviditet. Rammeverket vil bli et viktig supplement i likviditetsovervåking. Stress-testen kan benyttes til å sammenligne likviditetsrisikoen i ulike banker og for grupper av banker. Videre vil testen kunne brukes til å vurdere en banks sårbarhet mot ulike balanseeffekter for ulike tidshorisonter.

### **Gjennomføring av risiko- og kapitalvurderingsprosesser (SREP)**

Gjennomføring av risiko- og kapitalvurderingsprosesser (SREP) har de siste årene vært en viktig del av tilsynsarbeidet. SREP-prosessen inkluderer fastsettelse av individuelle pilar 2-krav. I 2017 fattet Finanstilsynet 53 pilar 2-vedtak, mens det ble fattet 29 vedtak i 2016. De to systemviktige foretakene, DNB og Kommunalbanken, og foretak som behandles i internasjonale kollegier, får vedtak hvert år. Vedtakene blir fortløpende offentliggjort på Finanstilsynets nettsted. Tre foretak har klaget på pilar 2-vedtaket. Finansdepartementet har opprettholdt Finanstilsynets vedtak i to av klagesakene, mens én sak er til behandling i departementet.

Pilar 2-kravene omfatter risikoforhold som ikke, eller bare delvis, er dekket av pilar 1. De fastsatte pilar 2-kravene skyldes i hovedsak kredittrisiko, inkludert konsentrasjonsrisiko, og markedsrisiko. Flere banker emiterte egenkapital eller holdt tilbake overskudd i løpet av året for å oppfylle de samlede kapitalkravene, inkludert pilar 2-kravene.

### **Stedlige tilsyn**

Stedlig tilsynsvirksomhet er viktig for å identifisere og kartlegge problemforetak og problemområder i foretakene. Kombinasjonen av stram ressursituasjon og

økte oppgaver som følge av internasjonalt regelverk, har likevel gjort det nødvendig med strengere prioritering. Finanstilsynet gjennomførte i 2017 til sammen 21 stedlige tilsyn i banker, kredittforetak og finansieringsforetak, hvorav fem var stedlige oppfølgingsmøter om bankenes offshore-eksponering. I tillegg ble det i 2017 gjennomført elleve stedlige tilsyn knyttet til IKT-infrastruktur, katastrofeløsninger og beredskap og ti stedlige tilsyn knyttet til oppfølging av IRB-godkjenninger.

Finanstilsynet har fortsatt hatt særlig oppmerksomhet rettet mot kredittrådet for tidlig å kunne avdekke økt risiko og svakheter knyttet til taps- og nedskrivningsvurderinger og engasjementsoppfølging.

### **Tilsynssamarbeid**

Tilsynet med store banker med virksomhet i flere land i Europa koordineres gjennom tilsynskollegier der de ulike tilsynsmyndighetene kan være representert. Finanstilsynet er koordinerende myndighet for tilsynskollegiet i DNB-konsernet, der åtte andre tilsynsmyndigheter deltar. Arbeidet i kollegiet følger retningslinjer som er gitt av EBA.

Finanstilsynet deltar også i seks tilsynskollegier for utenlandske banker med virksomhet i Norge.

### **Risikovurdering av store banker**

DNB-konsernet er ett av 20 europeiske bankkonsern som følges opp særskilt av EBA, og EBA evaluerer årlig Finanstilsynets ledelse av DNB-kollegiet, som består av tilsynsmyndighetene i landene der konsernet er representert. De mest sentrale prosessene i kollegiet er arbeidet med felles vurderinger og beslutninger («Joint Decisions») om DNBs risikonivå og kapital, likviditet og gjenopprettingsplan. Dette arbeidet omfatter både konsernet og datterbankene. DNB er også omfattet av EBAs stresstestprogram. I tillegg til samarbeidet i DNB-kollegiet, har Finanstilsynet direkte kontakt med tilsynsmyndigheter i enkelte andre land hvor DNB har virksomhet.

For de øvrige største bankkonsernene i Norge gjennomføres det hvert år omfattende, samlet risikovurdering. Dette gir grunnlag for Finanstilsynet til å vurdere bankenes kapitalbehov og til å prioritere inspeksjonsaktiviteter. I 2017 ble det gjennomført sju stedlige tilsyn i de regionale bankene, hvorav fire var stedlige oppfølgingsmøter om bankenes offshore-eksponeringer. Ett av de ordinære tilsynene var generelle tilsyn, mens to var tilsyn av likviditets- og markedsrisiko og ett var tilsyn av kredittrisiko. Etter tilsynene ble det blant annet påpekt svakheter ved bankens system for styring og kontroll av risiko, inkludert svak styreinvolvering, manglende rammesetting og svake kontrollfunksjoner.

### **Risikovurdering av små og mellomstore banker og finansieringsforetak**

Den tilsynsmessige oppfølgingen av små og mellomstore banker og finansieringsforetak er strengt risikobasert. Et viktig grunnlag for utvelgelse av inspeksjonskandidater er SEBRA-analysen av kredittrisikoen i bankenes næringsporteføljer, som er basert på innrapporterte



tall og offentlige regnskapsdata. I løpet av 2017 ble det gjennomført sju tilsyn i mellomstore og mindre foretak, mot elleve i 2016. Alle tilsynene har vært generelle tilsyn som har dekket kreditt risiko, likviditetsrisiko, markedsrisiko og operasjonell risiko samt styring og kontroll.

I enkelte av tilsynsrapportene ble det påpekt forhøyet kreditt risiko som følge av lav egenkapital, store engasjementer, eksponering utenfor primærområdet eller eksponering mot offshore-næringen. I flere tilsynsrapporter ble det dessuten pekt på manglende eller mangelfulle interne tapsretningslinjer, mangelfull etterlevelse av utlånsforskriften eller mangelfull dokumentasjon av nedskrivningsvurderingene. Styring og kontroll på kredittområdet blir i flere av de inspiserte foretakene svekket av manglende eller uhensiktsmessig rammesetting og av rammer som avviker fra faktisk risikoappetitt, eller rammer som åpner for økt risikotaking.

Også i tilsynene i mellomstore og mindre foretak har overordnet styring og kontroll blitt vurdert, og det er i enkelte tilsynsrapporter pekt på svakheter ved organisering og kapasitet når det gjelder foretakenes risikokontrollfunksjon.

Kontroll av etterlevelsen av hvitvaskingsregelverket har vært gjennomført som ledd i tre fjerdedeler av de ordinære tilsynene i 2017.

#### **Oppfølging av systemviktige filialer**

EBAAs styre vedtok i oktober 2017 retningslinjer for tilsyn med systemviktige filialer. Retningslinjene legger vekt på behovet for utvidet vertslandstilsyn med slike filialer. Finanstilsynet anser filialene av Nordea Bank, Handelsbanken og Danske Bank som systemviktige i Norge. Finanstilsynet utarbeidet i 2017 en mal for risikovurdering av disse filialene basert på minimumskrav i EBA-retningslinjene om hvilke risikoer vertslandet skal vurdere. Dette innebærer vurdering av forretningsmodell, risiko for det finansielle systemet, atferdsrisiko («conduct risk»), makroøkonomisk situasjon og etterlevelse av nasjonalt regelverk («general good»). I tillegg vil Finanstilsynet analysere kvaliteten på filialenes næringsporteføljer i Norge og vurdere IRB-systemet, IKT-systemene og likviditeten i filialene.

Med bakgrunn i omdanningen av nordiske datterbanker i Nordea-konsernet til filialer av den svenske banken, ble det i 2016 framforhandlet en samarbeidsavtale (MoU) mellom Finanstilsynet og tilsynsmyndighetene i Sverige, Danmark, Finland samt den europeiske sentralbanken (ECB). MoU-en innebærer at vertslandsmyndigheten blir mer involvert i tilsynet med foretaket og filialen.

Finanstilsynet innhenter også rapporter om etterlevelsen av boliglånsforskriften fra filialene til Nordea Bank, Danske Bank og Handelsbanken.

## **Oppfølging av særskilte temaer**

### **IRB-tilsyn**

Finanstilsynet gjennomførte fra og med november 2017 til og med januar 2018 stedlige tilsyn i ni av de ti bankene som har tillatelse til å bruke interne modeller for beregning av kapitalkrav (IRB-metoden), mens ett tilsyn blir gjennomført våren 2018. Bankene validerer årlig sine IRB-systemer, og gjennomgang av valideringsrapporter er en sentral del av slike IRB-tilsyn. Ved IRB-tilsyn i 2017/2018 var også IRB-parametere for engasjementer med pant i næringseiendom et hovedtema. Kredittengasjementer og analyser fra bankene ble gjennomgått for å undersøke om risikoen for fall i verdien av bankenes pant er forsvarlig tatt hensyn til i IRB-modellene. I tillegg gjennomførte Finanstilsynet i 2017 en sammenlignende analyse av bankenes modeller for fastsettelse av misligholdssannsynlighet for foretak.

### **Oppfølging av bankenes offshore-eksponering**

Finanstilsynet fulgte også i 2017 opp bankenes eksponering mot offshore-næringen. Slik oppfølging startet høsten 2015. Kartleggingen omfatter de fem bankene med høyest offshore-eksponering. En sentral del av undersøkelsen er kartlegging av bankenes vurdering av behovet for nedskrivninger. Ved utgangen av andre kvartal 2017 utgjorde offshore-porteføljen i de fem bankene 5,5 prosent av bankenes samlede bedrifts-markedsportefølje, og de samlede nedskrivningene var økt til 10,1 prosent av samlet eksponering mot offshore-næringen.

### **Oppfølging av forbrukslån**

Finanstilsynet kartlegger regelmessig virksomheten til et utvalg banker og finansieringsforetak som driver med forbruksfinansiering. Utvalget består av 27 foretak og dekker hoveddelen av det norske markedet. Både norske foretak og utenlandske filialer i Norge inngår i utvalget. Forbrukslån til norske kunder utgjorde i overkant av 100 milliarder kroner ved utgangen av tredje kvartal 2017. Det utgjør om lag tre prosent av den samlede gjelden i husholdningene. Veksten i forbrukslån har de siste årene vært langt høyere enn den generelle kredittveksten til husholdningene. Tolv månedersveksten i det norske markedet var 15,3 prosent ved utgangen av tredje kvartal 2017, mens veksten i husholdningenes samlede gjeld var 6,5 prosent i samme periode. Misligholdet av forbrukslån er generelt høyere enn for andre lån, og det har vært en økning i misligholdet det siste året.

Finanstilsynet fastsatte i juni 2017 retningslinjer for forsvarlig utlånspraksis for forbrukslån og varslet at foretakenes etterlevelse ville bli fulgt opp fra fjerde kvartal 2017. Retningslinjene inneholder blant annet bestemmelser om betjeningsevne, maksimalt samlet gjeldsgrad og avdragsbetaling. Retningslinjene gjelder for alle norske finansforetak og filialer av utenlandske finansforetak. Se kapitlet Forbrukarvern, side 18, for nærmere omtale av retningslinjene.





### Gjenopprettingsplaner

Som et forebyggende tiltak mot soliditetskriser, forventes det at alle banker utarbeider en gjenopprettingsplan. Planene skal angi tiltak som banken kan iverksette for å gjenopprette sin finansielle stilling i en alvorlig stressituasjon. Finanstilsynet skal etter nytt krisehåndteringsregelverk vurdere om bankenes gjenopprettingsplaner holder tilstrekkelig kvalitet og om planene er realistiske og gjennomførbare. Krisehåndteringsdirektivet er foreløpig ikke tatt inn i EØS-avtalen. Lovforslaget om bankenes sikringsfond og lov om endringer i finansforetaksloven som skal gjennomføre bestemmelsene i norsk lov, er til behandling i Stortinget.

### Regnskapsmøter

I 2017 ble det holdt halvårlige regnskapsmøter med ledelsen for de største bankkonsernene der bankene presenterte resultatutviklingen og utviklingen i sentrale risikoforhold. I møtene orienteres det om sentrale utviklingstrekk i markedene, organisasjonsmessige forhold og strategiske vurderinger. Møtene anses som nyttige som kommunikasjonskanal og som bindeledd mellom Finanstilsynets og bankkonsernenes ledelse.

### Oppfølging av boliglånsforskriften

Finanstilsynet innhentet i 2017 styrerapporter om etterlevelse av boliglånsforskriften fra 23 banker og filialer. Rapportene viser andelen innvilgede lån som ikke oppfyller forskriftens krav til betjeningsevne, gjeldsgrad, belåningsgrad eller avdragsbetaling. Fra og med første kvartal 2017 ble det innført en grense for gjeldsgrad på fem ganger brutto inntekt, og det ble innført egen fleksibilitetskvote for lån med pant i bolig i Oslo. I første kvartal 2017 overskred én bank tiprosentgrensen for lån med pant i bolig utenom Oslo, og to banker oversteg åtteprosentgrensen for lån med pant i bolig i Oslo. Resten av året var det ingen banker som overskred fleksibilitetsgrensene. Den gjennomsnittlige (vektede) avviksprosenten på landsbasis utenom Oslo ligger omtrent på samme nivå som før de nye kravene ble innført, mens avviksandelen for lån med pant i Oslo som først økte, har siden avtatt.

## Boliglånsundersøkelsen 2017

I boliglånsundersøkelsen høsten 2017 rapporterte de 30 største bankene (norske og utenlandske), målt etter markedsandel for boliglån, informasjon om nær 8000 nye nedbetalingslån og rammekreditter med pant i bolig innvilget etter 15. august 2017. Bankene i utvalget har en samlet markedsandel på om lag 90 prosent av utlån med pant i bolig i Norge. Undersøkelsen gir dermed et godt inntrykk av bankenes utlånspraksis i Norge for den aktuelle perioden.

Formålet med boliglånsundersøkelsen er å fange opp utviklingstrekk i bankenes utlånspraksis for lån med pant i bolig. Finanstilsynet innhenter i boliglånsundersøkelsen informasjon om flere relevante størrelser som kan bidra til å vurdere husholdningenes sårbarhet. Finanstilsynet følger opp boliglånsforskriften gjennom stedlige tilsyn og innhenting av rapporter som er forelagt bankenes styrer.

Funnene i boliglånsundersøkelsen tyder på en strammere kredittpraksis i bankene. Det var en nedgang i andelen nedbetalingslån med høy belåningsgrad sammenlignet med undersøkelsen i 2016, og det var en redusert andel lånesaker hvor låntaker ikke hadde tilfredsstillende betjeningsevne. Nedgangen var særlig tydelig for yngre låntakere (under 30 år), selv om denne gruppen fremdeles hadde en betydelig høyere andel lån med høy belåningsgrad enn øvrige låntakere. Undersøkelsen viser videre en betydelig reduksjon i lån med svært høy gjeldsgrad, og i andelen nedbetalingslån med avdragsfrihet, jf. tabell 6. Andelen rammekreditter over grensen for maksimal belåningsgrad økte noe sammenlignet med året før, jf. tabell 7.

Gjennomsnittlig (vektet) belåningsgrad for nedbetalingslån var på 66 prosent (62 prosent når tilleggsikkerhet er tatt med), noe som er marginalt lavere enn i fjorårets undersøkelse. For nye rammekreditter når tilleggsikkerhet er tatt med, falt vektet gjennomsnittlig belåningsgrad fra 52 prosent i 2016 til 46 prosent i 2017. Gjennomsnittlig gjeldsgrad var betydelig høyere i undersøkelsen i 2017 enn i undersøkelsene i årene 2013–2015, men noe lavere enn i 2016.

**Tabell 6: Andeler for nedbetalingslån**

Prosent av antall lån	2014	2015	2016	2017
Belåningsgrad over 85 prosent	19	16	15	12
Belåningsgrad over 85 prosent medregnet tilleggssikkerhet	10	7	5	3
Utilstrekkelig betjeningsevne (5 prosentpoeng renteøkning)	4	2	4	1
Avdragsfrihet over 60 prosent	12	9	7	4
Gjeldsgrad over 500 prosent	8	6	9	2

**Tabell 7: Andeler for rammekreditter**

Prosent av antall lån	2014	2015	2016	2017
Belåningsgrad over 60 prosent	12	13	11	12
Belåningsgrad over 60 prosent medregnet tilleggssikkerhet	8	6	4	5
Utilstrekkelig betjeningsevne (5 prosentpoeng renteøkning)	2	1	1	1
Gjeldsgrad over 500 prosent	5	4	6	1

## Forvaltning

### Konsesjonssaker i 2017

I løpet av 2017 ga Finanstilsynet flere tillatelser til å etablere banker som retter seg mot forbruksfinansiering og mot SMB-segmentet.

Finanstilsynet har i sin konsesjonspraksis ikke godtatt at nye banker etablerer seg med for små marginer ned mot fastsatte minstekrav og bufferkrav. Det er grunn til å tro at forbrukslånbankene kan være særlig utsatt ved et tilbakeslag i økonomien. Nystartede forbrukslånbanker det siste året ble gitt et påslag på kapitalkravene på seks prosentpoeng. Etablerte forbrukslånbanker har fått økt kapitalkrav gjennom pilar 2-krav.

### Banketableringer

BB Bank ASA fikk tillatelse til å drive virksomhet som bank i desember 2016 og fikk tillatelse til å starte virksomheten i august 2017. Banken tilbyr forbruksfinansiering.

DeBank ASA fikk tillatelse til å etablere virksomhet som forretningsbank i desember 2016 og fikk tillatelse til å starte virksomheten i februar 2017. Banken tilbyr hovedsakelig driftsfinansiering til små og mellomstore bedrifter.

Optin Bank ASA fikk tillatelse til å drive virksomhet som bank i august 2015 og fikk tillatelse til å starte virksomheten i september 2017. Banken tilbyr forbruksfinansiering.

Næringsbanken ASA fikk tillatelse til å drive virksomhet som bank i april 2017 og fikk tillatelse til å starte virksomheten i november 2017. Næringsbankens hovedmålgruppe er små og mellomstore bedrifter og større landbrukskunder i Hedmark, Oppland og Buskerud.

Tellus Bank ASA fikk tillatelse til å drive virksomhet som bank i juni 2017. Banken skal tilby forbruksfinansiering. Tillatelsen kan ikke tas i bruk før Finanstilsynet har mottatt bekreftelse på at konsesjonsvilkårene er oppfylt.

Nordsjøbanken ASA fikk tillatelse til å drive virksomhet som bank i august 2017. Banken skal drive virksomhet rettet mot små og mellomstore bedrifter. Tillatelsen kan ikke tas i bruk før Finanstilsynet har mottatt bekreftelse på at konsesjonsvilkårene er oppfylt.

Langler Bank ASA fikk tillatelse til å drive virksomhet som bank i oktober 2017. Banken skal hovedsakelig tilby driftsfinansiering til små og mellomstore bedrifter. Tillatelsen kan ikke tas i bruk før Finanstilsynet har mottatt bekreftelse på at konsesjonsvilkårene er oppfylt.

Kraft Bank ASA fikk tillatelse til å drive virksomhet som bank i desember 2017. Banken vil refinansiere lån med høy kredittrisiko og misligholdte lån innvilget av andre finansforetak. Dette gjelder særlig usikrede forbrukslån og sikrede boliglån. Tillatelsen kan ikke tas i bruk før Finanstilsynet har mottatt bekreftelse på at konsesjonsvilkårene er oppfylt.

### Fusjoner i sparebanksektoren

SpareBank 1 BV og SpareBank 1 Nøtterøy-Tønsberg fikk tillatelse til å fusjonere i 2016. Fusjonen ble gjennomført i januar 2017. Bankenes virksomhet blir videreført under navnet SpareBank 1 BV.

Bamble Sparebank og Kragerø Sparebank fikk tillatelse til å fusjonere i 2016. Fusjonen ble gjennomført i januar 2017. Bankenes virksomhet blir videreført under navnet Skagerak Sparebank.

Sparebanken Hedmark fusjonerte med sitt heleide datterselskap Bank 1 Oslo og Akershus AS i april 2017. Bankenes virksomhet blir videreført under navnet SpareBank 1 Østlandet.

Vestre Slidre Sparebank og Vang Sparebank fusjonerte i august 2017. Bankenes virksomhet blir videreført under navnet Valdres Sparebank.



Gjerstad Sparebank og Vegårshei Sparebank fusjonerte i oktober 2017. Bankenes virksomhet blir videreført under navnet Østre Agder Sparebank.

Orkdal Sparebank og Meldal Sparebank fusjonerte i oktober 2017. Bankenes virksomhet blir videreført under navnet Orkla Sparebank.

Bud Fræna og Hustad Sparebank og Nesset Sparebank fikk tillatelse til å fusjonere i 2017. Fusjonen ble gjennomført i januar 2018. Bankenes virksomhet blir videreført under navnet Romsdal Sparebank.

### Vipps

Vipps AS ble stiftet på bakgrunn av en samarbeidsavtale mellom flere norske banker. I forbindelse med dette ble betalingsproduktet Vipps skilt ut fra DNB Bank ASA og innlemmet i Vipps AS. Finansdepartementet ga Vipps konsesjon som betalingsforetak i september 2017. Tillatelsen var i samsvar med tilrådning fra Finanstilsynet.

Etter at Vipps AS fikk oppstartstillatelse av Finanstilsynet i september 2017, har også flere andre banker inngått avtale med Vipps AS om distribusjon av Vipps-produkter. Videre offentliggjorde Vipps AS, BankID Norge AS og BankAxept AS i november 2017 planer om fusjon.

### Lånebasert folkefinansiering

Finanstilsynet redegjorde i brev til Finansdepartementet i februar 2017 nærmere for tilsynets vurdering av markedet for, og reguleringen av, folkefinansiering (crowdfunding) med utgangspunkt i norsk finansmarkedsregulering. I rundskriv 10/2017 gir Finanstilsynet en oversikt over hvilke konsesjonskrav som gjelder ved slik folkefinansiering.

### EUs kapitalmarkedsunion (CMU)

Se omtale av EUs kapitalmarkedsunion i kapitlet Verdipapirområdet, side 46.

## Regelverksutvikling

### Baselkomiteen for banktilsyns fullføring av Basel III

Basel III ble vedtatt i 2010 som et svar på den internasjonale finanskrisen. De nye standardene inneholdt blant annet skjerpede krav til ansvarlig kapital og innføring av kapitalbuffer og likviditetskrav. Baselkomiteen har siden kommet med flere enkeltstandarder, blant annet en standard for store engasjementer, TLAC (krav til tapsabsorberende kapital), offentliggjøring (pilar 3) og ny standard for markedsrisiko (FRRB). Siste pakke med tilpasninger av Basel III ble vedtatt 7. desember 2017. Disse standardene omfatter blant annet nye standardmetoder for kredittrisiko og operasjonell risiko, nytt gulv («output floor») tilsvarende 72,5 prosent av beregningsgrunnlaget basert på nye standardmetoder og restriksjoner for bruk av IRB-modeller.

### Forslag til endringer i CRR og CRD IV

EU-kommisjonen publiserte i november 2016 forslag til endringer i CRR og CRD IV. Forslagene er nå til behandling i EU-parlamentet og EU-rådet. Endringsforslagene inneholder blant annet elementer fra Basel III, for eksempel krav til langsiktig finansiering og uvektet kjernekapitalandel. Det er ventet at endringene tidligst trer i kraft i 2019.

### EU-kommisjonen foreslår blant annet:

- pilar 1-krav til uvektet kjernekapitalandel på 3 prosent
- krav til langsiktig finansiering (NSFR) på 100 prosent
- nye metoder for beregning av kapitalkrav for markedsrisiko, motpartsrisiko og engasjementer med sentrale motparter (CCP-er) som følger Baselkomiteens nye standarder, men med unntaksregler med mulighet til å bruke gjeldende beregningsmetoder
- endringer i reglene om pilar 2 for å harmonisere praktiseringen internasjonalt
- endring i kapitalmålet for store engasjementer (fra ansvarlig kapital til kjernekapital)

### Krav til konsolidering av eierandeler i samarbeidende foretak

Konsolideringsplikten etter finansforetaksloven ble utvidet i 2017. Finansforetak som deltar i samarbeidende gruppe (eierforetakene) skal, ved anvendelsen av regler om kapitalkrav og andre soliditets- og sikkerhetskrav, foreta forholdsmessig konsolidering av eierandeler i felleseide foretak, uavhengig av størrelsen på eierandelen. Kravet gjelder med virkning fra 1. januar 2017 for foretak som har eierandeler på mellom ti prosent og 20 prosent i felleseide finansforetak. Fra og med 1. januar 2018 er den utvidet til også å gjelde for eierandeler under ti prosent. Endringen berører blant annet en rekke banker som har eierandeler i boligkredittforetak.

### Uvektet kjernekapitalandel

Kravet til uvektet kjernekapitalandel skal være et supplement til kapitaldekning beregnet av risikovektet balanse. Etter Basel III skal kravet til uvektet kjernekapitalandel være tre prosent fra 1. januar 2018. Globalt systemviktige banker skal i tillegg ha en buffer tilsvarende 50 prosent av det risikovektede bufferkravet for systemviktighet fra 2022. EU-kommisjonen har foreslått at krav til uvektet kjernekapitalandel skal være tre prosent, og den har åpnet for bufferkrav for systemviktige foretak. Forslaget er til behandling i EU-parlamentet og -rådet.

Norske banker, kredittforetak, finansieringsforetak, holdingforetak i finanskonsern som ikke er forsikringskonsern og verdipapirforetak som har tillatelse til å yte nærmere angitte investeringstjenester, har fra 30. juni 2017 hatt et krav til uvektet kjernekapitalandel på tre prosent. Alle banker skal i tillegg ha en buffer på minst to prosent. Systemviktige banker skal utover dette ha en uvektet buffer på minst én prosent. Ved manglende etterlevelse av kravet til uvektet kjernekapitalandel må foretakene sende inn en plan til Finanstilsynet for å øke denne.



### Nye regler for regnskapsmessig behandling av tap på utlån

International Accounting Standards Board (IASB) ferdigstilte i juli 2014 en ny standard, IFRS 9, som blant annet inneholder en ny modell for nedskrivning av utlån. Standarden skal gjelde fra 2018. Forsikringsforetak kan vente til 2021 med å ta standarden i bruk. For europeiske foretak (inkludert noterte norske foretak) vil bruk av standarden bli obligatorisk fra samme tidspunkt, jf. Kommisjonsforordning 2016/2067.

Etter gjeldende regnskapsregler (basert på IAS 39) nedskrives utlån først når det foreligger objektive bevis for tapshendelse. Vesentlige finansielle vanskeligheter hos debitor er et eksempel på en slik tapshendelse. Den nye standarden innebærer krav om tapsavsetninger også på nye og «friske» utlån ved at det skal gjøres en nedskrivning for forventet kreditttap som følge av forventet mislighold de nærmeste tolv månedene. For utlån hvor kredittrisikoen har økt vesentlig etter etableringen, skal lånet nedskrives tilsvarende forventet kreditttap over utlånenes løpetid.

I EU er det fastsatt overgangsregler i CRR som innebærer at effekten av overgangen fra IAS 39 til IFRS 9 på kapitaldekningen kan fases inn over en femårsperiode. Finansdepartementet fastsatte 18. desember 2017 overgangsregler i tråd med reglene i EU.

### Obligasjoner med fortrinnsrett

Finansdepartementet ba i februar 2017 Finanstilsynet om å vurdere ulike sider av regelverket om obligasjoner med fortrinnsrett. Finanstilsynet sendte sin vurdering til Finansdepartementet i september 2017. Tilsynets vurdering er at det norske regelverket er robust og i all hovedsak oppfyller EBAs retningslinjer for «covered bonds». Det ble anbefalt å vente med eventuelle endringer av reglene for obligasjoner med fortrinnsrett til nytt regelverk er vedtatt i EU. Kravet til overpantsettelse og kredittforetakenes kapitalkrav ble heller ikke foreslått endret. Av hensyn til risikoen knyttet til koblingen mellom eierbankene og kredittforetak, ble det foreslått en ny forskriftsbestemmelse som regulerer krav til eierbankenes offentliggjøring for å kvantifisere risikoen eierbankene er eksponert for. Finansdepartementet sendte forslaget på høring med frist 12. januar 2018.

### Revidert betalingstjenstedirektiv (PSD 2)

Det reviderte betalingstjenstedirektivet (direktiv 2015/2366, PSD 2) trådte i kraft 13. januar 2018 i EU, og erstatter det første betalingstjenstedirektivet (direktiv 2007/64/EF, PSD 1).

Det overordnede formålet til PSD 2, sammen med forordningen om interbankgebyr og forordningen om SEPA (Single Euro Payments Area), som innebærer felles regler for betalinger i euro, er å sikre moderne, effektive og billigere betalingstjenester, samt å beskytte kundene. Det åpnes for to nye betalingstjenester som går ut på å initiere betaling på vegne av kunden, og å gi kunden en samlet digital oversikt over sine betalingskontoa hos ulike kontotilbydere. Begge tjenester forutsetter at tilbyder gis adgang til å koble seg opp mot kundes betalingskonto hos annen kontotilbyder. I forlengelsen av dette regulerer PSD 2 samhandlingen mellom de ulike betalingstjeneste- og kontotilbydere, og forholdet mellom betalingstjenestetilbyder og kunde.

Finanstilsynet utarbeidet på oppdrag fra Finansdepartementet et høringsnotat med forslag til gjennomføring av PSD 2 i norsk rett. Departementet sendte saken på høring i april 2017 med svarfrist i august 2017. Finanstilsynets oppdrag omfattet ikke de delene av direktivet som berører finansavtaleloven, som blir behandlet i Justis- og beredskapsdepartementets forslag til ny finansavtalelov.

PSD 2 er ennå ikke tatt inn i EØS-avtalen, og det er foreløpig uvisst når bestemmelsene som gjennomfører PSD 2 vil bli vedtatt i norsk rett.

### Krisehåndtering

EUs krisehåndteringsdirektiv (BRRD) trådte i kraft 1. januar 2015. Det følger av direktivet at alle banker skal utarbeide kriseberedskapsplaner med konkrete og gjennomførbare tiltak for håndtering av finansielle krisesituasjoner. Planene skal vurderes av nasjonale tilsynsmyndigheter. Nasjonale krisehåndteringsmyndigheter skal utarbeide krisetiltaksplaner for finansforetak med hovedsete i hjemlandet.

Regjeringen fremmet i Proposisjon til Stortinget 159 L (2016–2017) Lov om Bankenes sikringsfond og lov om endringer i finansforetaksloven mv. (innskuddsgaranti og krisehåndtering av banker) forslag til lovregler som gjennomfører EUs krisehåndteringsdirektiv og endringer i EUs innskuddsgarantidirektiv. Forslaget bygger på Banklovkommisjonens utredning (NOU 2016: 23).

I proposisjonen foreslås det at Finanstilsynet skal være krisehåndteringsmyndighet i Norge, mens vedtak av betydning for finansiell stabilitet skal fattes av Finansdepartementet.

Som en forberedelse til senere forskriftsarbeid, ba Finansdepartementet i juni 2016 Finanstilsynet om en redegjørelse for enkelte forhold knyttet til krisehåndteringsdirektivets regler om minstekrav til ansvarlige forpliktelser (MREL). Finanstilsynet besvarte henvendelsen i februar 2017 i brev og notat til Finansdepartementet.



# Tilsyn med IKT og systemer for betalingstjenester

## Utviklingstrekk

I 2017 var det en rekke IKT-hendelser som rammet tjenestetilbudet i norske banker, inkludert tilgjengeligheten av betalingstjenester. Etter en nedgang i hendelser de senere årene, var det i 2017 en viss oppgang i hendelser som skyldtes operasjonell svikt. Det ble rapportert få hendelser om tilsiktede angrep.

Utviklingen første halvår 2017 tyder på at tapene på misbruk av betalingskort synker for første gang siden innhenting av slike tapstall begynte i 2010. Dette inkluderer også tap av typen Card Not Present (CNP). Finanstilsynet antar at økte krav fra kortutstedere og brukersteder til sterk autentisering av kortholder ved internetthandel med bruk av globale sikkerhetsverktøy som 3-D Secure eller tilsvarende, har bidratt til reduksjonen.

Mange foretak utkontrakterer IKT-tjenester. I 2017 registrerte Finanstilsynet økende bruk av utkontraktering til skytjenesteleverandører.

### Hendelsesrapportering

Det ble rapportert 190 hendelser til Finanstilsynet i 2017. Dette er en økning på om lag 25 prosent fra 2016. Økningen skyldes delvis operasjonelle hendelser hos felles leverandør, som rammet mange banker samtidig. Enkelte av de operasjonelle hendelsene var svært alvorlige og påvirket tjenestetilbudet til flere banker opp til et helt døgn.

Svikt i bankenes kunderettede systemer er fulgt tett opp. Finanstilsynet legger vekt på det enkelte foretaks håndtering av hendelser for å sikre gjenoppretting, samt gjennomføring av relevante forebyggende tiltak.

Finansforetakene observerer en stadig økning i uønsket aktivitet mot sine systemløsninger, men rapporterte om få hendelser hvor den uønskede aktiviteten resulterte i sikkerhetshendelser.

Flere mindre verdipapirforetak var utsatt for CEO-svindel i 2017.<sup>1</sup>

## Tilsyn, overvåking og kontroll

### Tilsyn med IKT og betalingstjenester

Det ble gjennomført 23 stedlige tilsyn med IKT og betalingstjenester i 2017. Det var elleve tilsyn i banker, fem i forsikringsforetak, fem på verdipapiriområdet, ett i et revisjonsselskap og ett i et regnskapsførerselskap. De stedlige tilsynene dekket blant annet styring og kontroll av IKT-tjenester, utkontraktering av tjenester, overholdelse av lover og regler, tilgangsstyring, kriseplanlegging og test av beredskapsløsninger, samt styring og kontroll av IKT-sikkerhet, inkludert cybersikkerhet. Ved noen av de stedlige tilsynene ble også enkelte av foretakets leverandører vurdert.

Når det gjelder tilsyn med cybersikkerhet, har Finanstilsynet påpekt svakheter i forsvarsverkene som gjør at systemer og nettverk i unødvendig stor grad blir eksponert for ondsinnede angrep. Finanstilsynet har i forbindelse med utkontraktering påpekt manglende, eller mangelfulle risikovurderinger av global utkontraktering. Ved tilsyn med tilgangsstyring har Finanstilsynet funnet at det i enkelte foretak er utilstrekkelige retningslinjer og rutiner for brukere med administrasjonsrettigheter.

Det ble gjennomført tre tilsyn i banker i 2017 om etterlevelsen av krav til datasystemer for rapportering til Bankenes sikringsfond.

### Internasjonalt IKT-tilsynssamarbeid

Norge var i juni 2017 vertskap for det årlige møte i Information Technology Supervisors Group (ITSG). Temaene for møtet var cybersikkerhet, FinTech og beredskapsplaner.

### Utkontraktering

Finanstilsynet mottok 24 meldinger om utkontraktering av IKT-virksomhet i 2017. Det var flest meldinger om utkontraktering til skytjenesteleverandører som Microsoft og Google, og om endringer i underleverandørforhold. Foretakene har fullt ansvar for IKT-tjenestene også når de er utkontraktert. Finanstilsynet følger opp at finansforetakene gjennom avtaler har sikret at foretaket og Finanstilsynet har det innsynet hos leverandøren som er nødvendig for å kontrollere den utkontrakterte virksomheten.

<sup>1</sup> CEO-svindel: En person utgir seg for å være en ansatt i høy stilling i selskapet, med formål å lure en økonomiansvarlig i selskapet til å utbetale til andre kontoer enn normalt.



Ved ett tilfelle i 2017, der IKT-driftstjenester av vesentlig betydning for betalingsformidlingen ble utkontraktert til en utenlandsk aktør, stilte Finanstilsynet krav om at det skulle foreligge beredskapsløsninger som kan etableres i Norge.

#### **System for betalingstjenester**

Finanstilsynet fikk 17 meldinger fra foretak under tilsyn om endrede eller nye betalingstjenester. DNBS tjeneste Vipps ble overført til et eget foretak, Vipps AS. Flere andre norske banker har gått inn på eiersiden, se omtale side 35, og det er etablert distribusjonsavtaler med ytterligere noen banker som ikke har eierandel i Vipps. Som en konsekvens av Vipps' dominerende posisjon, valgte MobilePay å opphøre sin virksomhet i Norge. SpareBank 1 Mobilbetaling, som opererte mCash-løsningen, ble overtatt av Vipps.

#### **Risiko- og sårbarhetsanalyse (ROS)**

I *Risiko- og sårbarhetsanalysen (ROS)* om finansforetakenes bruk av IKT, som ble publisert i april 2017, trekker Finanstilsynet fram funn og observasjoner fra tilsynsvirksomheten. I tillegg legges resultatene fra en spørreundersøkelse og intervjuer med foretakene til grunn for beskrivelsen av foretakenes egne vurderinger. Finanstilsynet og Norges Bank arrangerte et felles seminar i mai 2017 der ROS-analysen og Norges Banks rapport *Finansiell infrastruktur 2017* ble presentert.

#### **Beredskapsarbeid**

Finanstilsynet leder og er sekretariat for Beredskapsutvalget for finansiell infrastruktur (BFI). Det ble gjennomført to møter og to beredskapsøvelser i BFI i 2017. Finanstilsynet har gitt høringskommentar til «Nasjonalt rammeverk for digital hendelseshåndtering» og skissert rammene for utøvelse av rollen som sektorvist responsmiljø<sup>2</sup> for de delene av finanssektoren som er omfattet av Finanstilsynets tilsynsområder.

<sup>2</sup> Nasjonal sikkerhetsmyndighet (NSM) beskriver sektorvise responsmiljøer (SRM) som knutepunkter for informasjonsflyt mellom fagdepartement og NSM ved IKT-sikkerhetshendelser.



# Forsikring og pensjon

Forsikringsforetak og pensjonskasser er sentrale aktører i finansmarkedene gjennom sine betydelige plasseringer av kapital til forvaltning. Utviklingen i markedene har dermed stor innvirkning på institusjonenes resultater. Regulering av og tilsyn med forsikrings- og pensjonssektoren er viktig for å sikre kundenes rettigheter knyttet til kontraktene, og for å skape allmenn tillit til forsikringsmarkedet. Tilsynsvirksomheten skal bidra til at foretakene er solide og risikobeviste, og at de har god styring og kontroll.

## Utviklingstrekk

En stor andel av forvaltningskapitalen til livsforsikringsforetak og pensjonskasser er plassert i verdipapir-markedene. Utviklingen i disse markedene har derfor stor betydning for foretakenes resultater og soliditet. Til tross for en økende andel innskuddspensjon har pensjonsinnretningene fremdeles en overvekt av forpliktelsene knyttet til kontrakter med årlig rentegaranti som kan være utfordrende å oppfylle ved et vedvarende lavt rentenivå.

Innføringen av Solvens II i 2016 førte til utfordringer for livsforsikringsforetakene, hovedsakelig som følge av at reglene krever markedsverdivurdering av forpliktelsene, og i større grad enn tidligere stiller kapitalkrav som gjenspeiler risikoen i porteføljen. Foretakene har likevel, med ett unntak, så langt håndtert overgangen til Solvens II gjennom blant annet kostnadsreduksjoner, tilpasninger i sammensetningen av porteføljen og endringer i kapitalstrukturen.

Globale aksjemarkeder steg betydelig i 2017. Etter oppgangen i langsiktige renter høsten 2016 endret rentene seg lite. Risikopremiene i obligasjonsmarkedene falt og er på historisk lave nivåer.

Den norske tiårige statsobligasjonsrenten falt med 0,05 prosentpoeng i 2017 til 1,65 prosent ved utgangen av året. Swap-renten, som legges til grunn som diskonteringsrente under Solvens II, hadde en tilsvarende utvikling. Aksjene på Oslo Børs steg med 23 prosent, og den norske kronen svekket seg med 4,7 prosent målt ved importveiet valutaindeks.

## Tilsyn, overvåking og kontroll

### Overvåking og analyser

Overvåking og analyser av utviklingen i økonomi og markeder danner bakgrunnen for Finanstilsynets vurdering av den generelle tilstanden i finanssektoren og for tilsynet med enkeltforetak.

Finanstilsynet utarbeider kvartalsvise rapporter som viser lønnsomhet og balansesammensetning i livsforsikringsforetak og skadeforsikringsforetak, mens rapporter for pensjonskasser blir utarbeidet halvårlig. Pressemeldinger hvert kvartal oppsummerer disse analysene, som også blir publisert i *Resultatrapport for finansforetak* på Finanstilsynets nettsted. Samlede vurderinger av tilstanden i finanssektoren og risikoer for norske finansforetak ble publisert i juni og november 2017 i rapporten *Finansielt utsyn*.

### Rapportering

Foretakenes innrapportering er et viktig grunnlag for analyser og stedlige tilsyn. Med Solvens II fulgte også ny rapportering. I tillegg til Finanstilsynets bruk av data fra Solvens II-rapporteringen i tilsyn og analyser, blir data sendt til den europeiske tilsynsmyndigheten for forsikring og tjenestepensjon (EIOPA). Det var et omfattende arbeid med revisjon og tilrettelegging av data i 2017, og dette arbeidet vil fortsette i årene framover.

Solvens II gjelder ikke for pensjonskasser. Pensjonskassene har siden 2012 rapportert stresstester basert på verddivurderingsprinsippene i Solvens II, og den halvårlige rapporteringen av stresstestene for mindre pensjonskasser og den kvartalsvise rapporteringen for de største pensjonskassene blir videreført. Finanstilsynet har foreslått at estimert tapspotensial i stresstesten blir innført som bindende kapitalkrav for pensjonskasser. Saken er til behandling i Finansdepartementet.



## Soliditet og lønnsomhet i norske forsikringsforetak og pensjonskasser

Renteinntekter utgjør en vesentlig del av livsforsikringsforetakenes samlede finansinntekter og har tradisjonelt vært en relativt stabil inntektskilde. Dagens lave rentenivå har imidlertid bidratt til at renteinntektene har falt de siste årene. Livsforsikringsforetakene har likevel kunnet vise til god samlet avkastning grunnet utviklingen i aksjemarkedene.

I 2017 var livsforsikringsforetakenes urealiserte gevinster på finansielle eiendeler noe høyere enn i 2016 som følge av oppgangen i aksjemarkedene. De realiserte gevinstene på finansielle eiendeler var noe lavere enn i 2016.

Solvens II, som er betydelig mer risikosensitivt enn tidligere solvensregelverk, ble spesielt utfordrende for forsikringsforetakene da innføringen i 2016 falt sammen med det historisk lave rentenivået. Regelverket ble derfor innført med mulighet for å benytte overgangsordninger for å lempe noe på foretakenes utfordringer med å etterleve kravene på kort sikt, og for å gi tid til tilpasninger. De norske foretakene har i hovedsak klart overgangen til Solvens II bra.

Pensjonskassene har høyere aksjeandel enn livsforsikringsforetakene. Over tid har dette resultert i større svingninger i avkastningen. De seneste årene har oppgangen i aksjemarkedene bidratt til høyere avkastning i pensjonskassene enn i livsforsikringsforetakene. Oppgangen i aksjemarkedene fortsatte i 2017, og den verdijusterte avkastningen var høyere enn året før.

Skadeforsikringsforetakene hadde et svakere resultat i 2017 enn i 2016, noe som hovedsakelig skyldes en økning i forsikringsrelaterte driftskostnader. Lønnsomheten, målt ved combined ratio, var noe lavere i 2017 enn i 2016.

Samlet sett er soliditeten i skadeforsikringsforetakene god, og innføringen av Solvens II har vært mindre utfordrende for skadeforsikringsforetakene enn for livsforsikringsforetakene.

## Fakta

*Ved utgangen av 2017 hadde 12 livsforsikringsforetak, 58 skadeforsikringsforetak (inkludert 15 brannkasser) og seks sjøtrygdslag konsesjon til å drive virksomhet i Norge. I tillegg var det 13 filialer av norske forsikringsforetak i utlandet (EØS-området) og 29 filialer av utenlandske forsikringsforetak i Norge. 131 forsikringsformidlingsforetak<sup>1</sup> var registrert i Finanstilsynets konsesjonsregister ved utgangen av 2017. Av disse var det 67 forsikringsmeglerforetak, 40 forsikringsagentforetak og 24 aksessoriske forsikringsagentforetak. 47 private pensjonskasser og 37 kommunale pensjonskasser hadde konsesjon ved utgangen av året.*

### Stedlige tilsyn

Det ble gjennomført fire stedlige tilsyn i livsforsikringsforetak i 2017. Hovedtemaet i tre av tilsynene var beregning og validering av forsikringstekniske avsetninger og kapitalkravene i Solvens II. Disse tilsynene undersøkte blant annet modeller og sentrale forutsetninger i foretakenes solvensberegninger, som er viktige for å sikre kvaliteten i beregningene. Finanstilsynet har gjennomført slike tilsyn i de seks største livsforsikringsforetakene, og en samlerapport fra disse tematilsynene vil bli publisert på Finanstilsynets nettsted.

I 2017 ble det gjennomført stedlige tilsyn i tre pensjonskasser. Pensjonskassene ble valgt ut på bakgrunn av størrelsen. Formålet med tilsynet var å gå gjennom pensjonskassenes system for styring og kontroll, samt risikoeksponering og kapitalisering.

Det ble gjennomført stedlige tilsyn i åtte skadeforsikringsforetak. Tilsynene var blant annet rettet mot styring og kontroll. I tillegg ble det gjennomført stedlige tilsyn i fem forsikringsformidlingsforetak. Endelige rapporter fra disse tilsynene vil bli ferdigstilt i 2018.

<sup>1</sup> Tallene for forsikringsformidlingsforetak inkluderer ikke agentvirksomhet for forsikringsforetak som fører egne agentregistre. Dette gjelder norske forsikringsforetak og norske filialer av utenlandske forsikringsforetak.





### Salg av individuelle livsforsikringsprodukter

Finanstilsynet har i flere år fulgt med på norske livsforsikringsforetaks salg av individuelle livsforsikringsprodukter der kunden tar investeringsbeslutningene, inkludert kapitalforsikring. Allerede i 2012 gjennomførte Finanstilsynet den første kartleggingen hvor formålet var å se på hvordan foretakene sikrer at kunden gis pliktige opplysninger og råd om forsikringskontrakten, investeringsalternativ og kostnader, samt hvordan det sikres at anbefalte produkter er egnet til å dekke kundens behov.

I 2016 foretok Finanstilsynet en ny kartlegging basert på opplysninger på nettstedene til åtte norske livsforsikringsforetak. I tillegg til oppfølging av pålegg og anbefalinger fra tidligere kartlegginger, var bakgrunnen at flere andre land erfarte at foretak solgte unit linked-produkter med komplekse underliggende plasseringer, som kan være vanskelige å forstå og som kan innebære høy risiko og lav likviditet. Kartleggingen viste at de norske foretakene som ble undersøkt, ikke tilbød slike produkter.

Finanstilsynet har imidlertid i ettertid startet tilsyn med flere forsikringsagenter for utenlandske forsikringsforetak som formidler slike produkter. I tilsynene ble det avdekket at kundene har plassert til dels store beløp i disse produktene, og flere av produktene har komplekse kostnadsstrukturer og svært høye kostnader. Finanstilsynet undersøker om agentene har oppfylt kravene til informasjon og rådgivning, og kravene til risikostyring og internkontroll. En av sakene er ferdigbehandlet, og tilsynsmerknadene er publisert på Finanstilsynets nettsted. Det aktuelle foretaket mistet konsesjonen og ble slettet fra tilsynets konsesjonsregister.

### Regnskapsmøter

Finanstilsynet har halvårlige møter med ledelsen i de største forsikringsforetakene. Formålet med møtene er selskapenes presentasjon av resultatutviklingen og utviklingen i sentrale risikoforhold. Det blir også orientert om sentrale utviklingstrekk i markedene, og om organisasjonsmessige og strategiske forhold.

### Tilsynssamarbeid

Tilsyn med forsikringsforetak som opererer i flere land gjennom datterselskaper eller store filialer, blir koordinert gjennom tilsynskollegier der de berørte landenes tilsynsmyndigheter er representert. Finanstilsynet leder tilsynskollegiet for Gjensidige Forsikring ASA og Storebrand ASA.

Finanstilsynet har deltatt i tilsynskollegier for følgende forsikringsforetak med virksomhet i Norge:

- Danica pensjonsforsikring, Tryg A/S og Alpha Insurance A/S (Danmark)
- If og Nordea Life and Pensions (Sverige)
- Help Forsikring (Arag) (Tyskland)

### Silver Pensjonsforsikring AS under offentlig administrasjon

Silver Pensjonsforsikring AS ble, som første norske livsforsikringsforetak, satt under offentlig administrasjon i februar 2017. Dette var nødvendig for å sikre likebehandling av forsikringskrav og de forsikredes interesser best mulig. Silvers portefølje utgjør en relativt liten andel av den totale fripoliseporteføljen i Norge, og insolvensen har ikke ført til generell uro i det norske forsikringsmarkedet.

Silver Pensjonsforsikring fikk konsesjon som livsforsikringsforetak 30. juni 2005. Foretakets virksomhet besto i å forvalte og administrere forsikringsavtaler utgått fra kollektive pensjonsordninger (fripoliser og pensjonskapitalbevis), samt fullt betalte individuelle pensjonsavtaler. Gjennom å overta fripoliser fra andre livsforsikringsforetak, påtok foretaket seg forpliktelser til å betale livsvarige framtidige ytelser.

I 2014 fikk livsforsikringsforetakene pålegg om å styrke pensjonskapitalen som følge av økt levealder i befolkningen. Omfanget av oppreserveringsbehovet, kombinert med avkastningsutsiktene og foretakets inntjeningsmuligheter, førte til at Silver var i en utsatt posisjon.

I juli 2015 søkte Silver om dispensasjon fra de kommende kapitalkravene i finansforetaksloven. Finansdepartementet ga Silver ett års utsettelse fra 1. januar 2016. Dispensasjonen ble senere forlenget fram til 15. februar 2017. Samme dag av slo Finansdepartementet ytterligere en søknad fra Silver om forlenget dispensasjon fra kapitalkravene under henvisning til at foretaket ikke hadde dokumentert vesentlig framdrift i prosessen med å finne en løsning. Da dispensasjonen utløp, oppfylte ikke Silver kapitalkravene for forsikringsforetak, og Finansdepartementet vedtok 17. februar 2017 at Silver skulle settes under offentlig administrasjon.

Finanstilsynet oppnevnte samtidig et administrasjonsstyre. Det følger av finansforetaksloven at administrasjonsstyret så hurtig som mulig skal søke å finne ordninger som gjør at foretakets virksomhet kan drives videre med et tilstrekkelig økonomisk grunnlag, eller søke å få foretaket sluttet sammen med, eller dens virksomhet overdratt til andre finansforetak, eller avvikle foretaket. Administrasjonsstyret utarbeidet et løsningsforslag for Silvers kunder basert på at fripolisene ble styrket i tråd med det forsikringstekniske beregningsgrunnlaget K2013 og med en beregningsrente på 2,75 prosent. Forslaget la videre til grunn at alderspensjonene ble endret fra ytelsespensjon til investeringsvalg og at øvrige pensjonsrettigheter ble videreført.

Løsningsforslaget dannet grunnlag for en budprosess som resulterte i at det ble gitt bud fra fire norske livsforsikringsforetak. Administrasjonsstyret anså budet fra Storebrand Livsforsikring AS som det beste for forsikringstakerne. Storebrands vederlag på 520 millioner kroner, samt bokført egenkapital og merverdier i Silver gjorde at forsikringskravene (inkludert renter) knyttet til alderspensjonsdekningene kun ble nedskrevet med 0,7604 prosent.



Kundene i Silver ble informert og gitt muligheten til innsigelser mot løsningsforslaget. Ved utløpet av fristen var det kun kommet 26 innsigelser fra kundene, noe som er langt under lovens grense på en femtedel. Finanstilsynet ga 19. desember 2017 samtykke til at Silver og Storebrand kunne inngå overdragelsesavtalen. Avtalen har regnskapsmessig virkning fra 1. januar 2018. Gjennomføringen av avtalen skjer i første kvartal 2018.

Finanstilsynet vedtok 30. januar 2018 å sette Silver i fri virksomhet og å nedsette krav i den forbindelse. Vedtaket avsluttet den offentlige administrasjonen av Silver Pensjonsforsikring AS, og la til rette for gjennomføring av den siste delen av overdragelsesavtalen med Storebrand.

## Forvaltning

### Konsesjonssaker

Finanstilsynet ga i mai 2017 tillatelse til overdragelse av aksjene i OBOS Forsikring AS til det danske forsikringsforetaket Tryg Forsikring A/S. Forsikringsvirksomheten ble overdratt til Trygs norske filial med virkning fra juni 2017. Fra samme tidspunkt er det ikke lenger konsesjonspliktig virksomhet i OBOS Forsikring AS. Foretakene har inngått et samarbeid for å tilby tilpassede forsikringer til OBOS-medlemmer.

I september 2017 ble Standard Garanti AS gitt tillatelse til å drive kredittforsikringsvirksomhet. Det ble satt som vilkår at foretaket ved oppstart skal ha en kapital på minimum 225 millioner norske kroner. Konsesjonen må tas i bruk innen ett år fra tillatelsen ble gitt.

I november 2017 ga Finanstilsynet tillatelse til at skade-forsikringsforetaket Insr Insurance Group ASA kunne erverve 100 prosent av aksjene i NEMI Forsikring AS. NEMI Forsikring var tidligere eid av det danske forsikringsforetaket Alpha Insurance A/S. Det ble satt som vilkår for tillatelsen at Insr Insurance Group og NEMI Forsikring fusjonerer innen utgangen av mai 2018.

Sjøtrygdelaget Teisten Gjensidige Båtforsikring ble fusjonert med sjøforsikringsforetaket Nordlys Forsikring Gjensidig med virkning fra januar 2018. Etter fusjonen er det fem foretak som har konsesjon som sjøtrygdelag.

Akershus interkommunale pensjonskasse søkte i september 2017 om ny utsatt frist for å ta i bruk tillatelsen som interkommunal pensjonskasse. Tillatelsen ble opprinnelig gitt i juni 2014, og foretaket er senere gitt utsatt frist for oppstart av virksomheten uten at tillatelsen er tatt i bruk. Finanstilsynet kunne ikke etterkomme søknaden. Pensjonskassens tillatelse som interkommunal pensjonskasse falt med dette bort, og den endret navn til Akershus fylkeskommunale pensjonskasse fra 1. januar 2018.

### Klagenemnd for forsikringsmegling

Finanstilsynet er sekretariat for Klagenemnda for forsikringsmeglingsvirksomhet og gjenforsikringsmeglingsvirksomhet. Klagenemnda behandler tvister som har oppstått mellom oppdragsgiver og megler. Nemnda hadde to klagesaker til avgjørelse i 2017.

### EUs kapitalmarkedsunion (CMU)

Se omtale av EUs kapitalmarkedsunion i kapitlet Verdipapiriområdet på side 46.



## Regelverksutvikling

### Forsikringsdistribusjonsdirektivet (IDD)

Forsikringsdistribusjonsdirektivet regulerer all distribusjon av forsikring. Direktivet trådte i kraft 23. februar 2016 og skal i EUs medlemsland være gjennomført i nasjonal rett fra 23. februar 2018, men slik at virkningsdato er foreslått utsatt til 1. oktober 2018. Direktivet er EØS-relevant, men er foreløpig ikke tatt inn i EØS-avtalen. I august og september 2017 vedtok EU tre forordninger med utfyllende regler til IDD.

Hensikten med direktivet er å øke forbrukerbeskyttelsen, styrke kundenes tillit, styrke det indre markedet i EU, samt å oppnå lik konkurranse mellom distribusjonskanalene.

På oppdrag fra Finansdepartementet utarbeidet Finanstilsynet utkast til høringsnotat i juni 2017. Finanstilsynet foreslo blant annet en ny lov om forsikringsformidling og endringer i forsikringsformidlingsforskriften, og endringer i finansforetaksloven med forskrifter.

Finanstilsynets høringsnotat har vært på høring, og er til behandling i Finansdepartementet.

Finanstilsynet foreslo at alle agenter, inkludert underagenter, skal registreres i Finanstilsynets konsesjonsregister. For agenter av norske forsikringsforetak skal

forsikringsforetaket fortsatt ha ansvar for å kontrollere at vilkårene for registrering er oppfylt, og at agenten blir registrert hos Finanstilsynet.

Finanstilsynet har foreslått at forsikringsagentforetakene ikke kan ha avtaler med flere underagenter enn 50 prosent av antallet ansatte forsikringsagenter i foretaket. Dette skyldes at enkelte forsikringsagentforetak har avtaler med mange underagenter, og virksomheten hos underagenten er i enkelte tilfeller mer omfattende enn virksomheten hos agenten, både når det gjelder antall forsikringsformidlere og formidlet premie.

Finanstilsynet har ikke foreslått krav til obligatorisk rådgivning utover det som følger av gjeldende rett.

IDD innfører skjerpede regler for adgangen til å motta eller betale vederlag fra andre enn kunden ved distribusjon av forsikringsbaserte investeringsprodukter, og det åpnes for å fastsette strengere regler enn direktivet, inkludert forbud mot slikt vederlag. Finanstilsynet har ikke foreslått å innføre et slikt forbud nå, men ønsker å se an virkningen av de skjerpede reglene, som er foreslått å gjelde generelt ved distribusjon av forsikringer.



## Solvens II – det europeiske soliditetsregelverket for forsikringsforetak

Solvens II-regelverket omfatter nye krav til verddivurdering av forsikringstekniske avsetninger til virkelig verdi og nye risikosensitive kapitalkrav, nye krav til forsikringsforetakenes system for risikostyring og internkontroll, samt nye krav til rapportering til tilsynsmyndighetene og offentliggjøring av informasjon. Regelverket er gjennomført i Norge i finansforetaksloven, Solvens II-forskriften og forskrift om utfyllende regler til Solvens II-forskriften. I tillegg er det fastsatt tekniske standarder og anbefalinger i EU med mer detaljerte regler og presiseringer, som også gjelder i Norge.

De nye kravene til forsikringstekniske avsetninger og kapitalkrav har ført til betydelige endringer i soliditetskravene. Kravene er skjerpet for livsforsikringsprodukter med garantert rente, spesielt fripoliser. Dette skyldes dels at de forsikringstekniske avsetningene har økt som følge av at de nå verddivurderes ved bruk av markedsrente, og dels at solvenskapitalkravet nå skal omfatte markedsrisikoen knyttet til foretakets investeringer og forpliktelser. En overgangsordning for livsforsikringsforetakene innebærer imidlertid at økningen i

forsikringstekniske avsetninger ved overgangen til nytt regelverk kan innføres gradvis over en periode på 16 år.

I mai 2017 leverte forsikringsforetakene sin første ordinære årsrapportering etter Solvens II-regelverket. Rapporteringskravene er omfattende og krevde betydelige ressurser både for foretakene og Finanstilsynet i 2017. Foretakene leverte i tillegg til den kvantitative rapporteringen en kvalitativ rapport til Finanstilsynet, samt en egenvurdering av risiko og solvens (ORSA). I 2017 offentliggjorde foretakene for første gang kvalitativ og kvantitativ informasjon etter kravene i Solvens II-regelverket i rapporter om solvens og finansiell stilling (SFCR).

### Interne modeller

Solvens II åpner for at forsikringsforetak kan benytte egne modeller til å beregne solvenskapitalkravet. Dette krever tillatelse fra tilsynsmyndighetene. Finanstilsynet mottok i 2016 søknad fra tre foretak som ønsker å benytte slike modeller. Behandlingen av søknadene er ikke avsluttet.

### Nytt kapitalkrav for pensjonskasser

På oppdrag fra Finansdepartementet har Finanstilsynet utarbeidet forslag til forskriftsregler om et nytt kapitalkrav for pensjonskasser. Dette ble oversendt Finansdepartementet i september 2016, og ble sendt på høring med frist i januar 2017. Det foreslåtte kapitalkravet tar utgangspunkt i Finanstilsynets stress-test I, og er en forenklet versjon av solvenskapitalkravet under Solvens II. Forslaget er til behandling i Finansdepartementet.

### Nytt tjenestepensjonsdirektiv for pensjonsforetak

Det reviderte tjenestepensjonsdirektivet (IORP II) ble vedtatt i desember 2016. Direktivet omfatter nye og utvidede krav til styring og kontroll, offentliggjøring og rapportering (pilar 2 og 3) av virksomheten, samt tiltak for å forenkle grensekryssende virksomhet. Medlemslandene har frist til januar 2019 med å tilpasse sitt nasjonale regelverk.

### Regnskapsregelverk for forsikrings- og pensjonsområdet

Den internasjonale regnskapsstandarden for innregning og måling av finansielle instrumenter (IAS 39) er erstattet av IFRS 9 med virkning fra 2018. Sammen med IFRS 9 blir kravene til noteopplysninger i IFRS 7 endret. For forsikringsforetak er det gitt særskilte overgangsregler med mulighet for utsatt starttidspunkt for å

anvende IFRS 9. Finanstilsynet foreslo i høringsnotat i september 2017 at gjeldende regler for regnskapsføring av finansielle instrumenter (IAS 39) blir videreført for selskapsregnskapene til livsforsikringsforetak og pensjonsforetak fram til og med regnskapsåret 2020. For selskapsregnskapene til skadeforsikringsforetak er det foreslått en adgang for foretakene til å velge mellom IAS 39 og IFRS 9 fram til og med regnskapsåret 2020. Fra 2021 foreslås det en plikt til å anvende IFRS 9 for alle forsikringsforetak og pensjonsforetak.

### Ny ordning for skattefavorisert individuell sparing

I forbindelse med behandlingen av revidert nasjonalbudsjett 2017 ble det vedtatt å erstatte den tidligere ordningen for skattefavorisert individuell pensjonsparing (IPS) med en ny ordning. Den tidligere ordningen har i liten grad vært benyttet. Pensjonspareavtalene er i utgangspunktet rene spareavtaler, men med mulighet til å knytte et forsikringselement til avtalen. Det er ikke begrensninger på hva kunden kan velge å investere i, og avtalen stiller ikke krav til diversifisering av porteføljen. Dette vil stille store krav til kundens forståelse av risikoen i porteføljen, og øker behovet for informasjon og rådgivning. Det er imidlertid en egen bestemmelse om institusjonens plikt til å gi kunden informasjon og rådgivning om dette produktet. De nye reglene trådte i kraft 1. november 2017.



## Verdipapiriområdet

Det overordnede målet for regulering av og tilsyn med verdipapirmarkedet er å bidra til pålitelig informasjon og en trygg, ordnet og effektiv handel med finansielle instrumenter, slik at verdipapirmarkedet kan fungere som kapitalkilde for næringslivet og som grunnlag for investeringsvirksomhet og sparing.

Tilsynet omfatter markedsplasser og oppgjørssystemer, verdipapirforetak, verdipapirfond og forvaltningsselskaper, forvaltere av alternative investeringsfond (AIF), noterte utstederes finansielle rapportering og kontroll av prospekter. Tilsynet inkluderer verdipapirinstitusjonenes finansielle stilling og drift, samt kontroll med at virksomhetsreglene og de generelle atferdsreglene blir fulgt.

### Utviklingstrekk

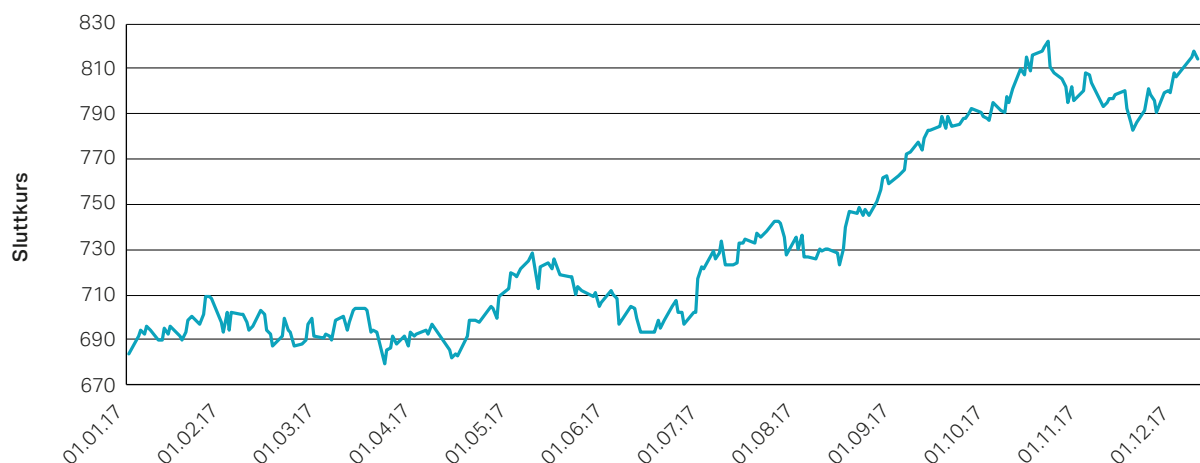
#### Aksjemarkedet

Ved inngangen til 2017 lå hovedindeksen på Oslo Børs på 684 poeng. Den høyeste noteringen var 8. november, med 822 poeng. Dette er tidenes høyeste notering. Årets

laveste notering var 680 poeng 27. mars. Ved utgangen av 2017 var hovedindeksen på 814,5 poeng, som var en økning på 19,1 prosent for året.

Figur 2: Kursutvikling for Oslo Børs' hovedindeks

Kilde: Thomson Reuters



Selskaper hvor en lav norsk rente og lav kronekurs er viktige faktorer i det markedet de opererer i, hadde en positiv utvikling på Oslo Børs. Dette gjelder for eksempel finansindustrien og industrien for råvarer (Norsk Hydro, Yara m.fl.), som økte med henholdsvis 25,8 og 31,6 prosent i 2017. Oljeservice- og drillingaksjer hadde derimot nok et utfordrende år, men en økning i oljeprisen gjennom andre halvår 2017 bidro til å hjelpe disse sektorene, som kun falt med 3 prosent og 1,3 prosent.

Oljerelaterte aksjer utgjør en mindre del av markedsverdien av aksjer notert på Oslo Børs.

De to siste årene har andelen stabilisert seg på ca. 33 prosent av markedsverdien. Dette er høyere enn ved utgangen av 2015, da verdien var 27 prosent, men godt under verdien av denne sektoren før oljeprisfallet i 2014, da den utgjorde om lag 50 prosent av markedsverdien på Oslo Børs.



I 2017 ble det omsatt aksjer på Oslo Børs for 1102 milliarder kroner, som er en økning på ca. 6 prosent fra 2016. I gjennomsnitt ble det gjennomført 100 516 handler hver dag, noe som er om lag 8000 flere handler enn i 2016, og 2000 færre enn toppnoteringen i 2015.

Oslo Børs' markedsandel av ordrebokomsetningen i aksjer som også blir handlet på andre markedsplasser (aksjer som inngår i OBX-indeksen), lå i intervallet 59–62 prosent, en økning fra 57–60 prosent i 2016.<sup>1</sup>

I 2017 ble det innhentet 46,8 milliarder kroner i aksjekapital på Oslo Børs og Oslo Axess.<sup>2</sup> Om lag 22,4 prosent av aksjekapitalen ble innhentet i forbindelse med nye noteringer. I alt ble 18 nye foretak notert på Oslo Børs / Oslo Axess i 2017.

### Obligasjonsmarkedet

I 2017 ble det utstedt obligasjoner for 368 milliarder kroner (eksklusiv stat). Bank- og finansobligasjoner utgjorde 199,2 milliarder kroner, foretaksobligasjoner 127,7 milliarder kroner, og obligasjoner utstedt av kommuner/fylkeskommuner 41,1 milliarder kroner.

Totalt utestående volum i det norske obligasjonsmarkedet, inkludert statsobligasjoner og unoterte obligasjoner, utgjorde 1850 milliarder kroner ved utgangen av året. Av dette var 869 milliarder kroner utstedt av banker og andre finansforetak, 546 milliarder kroner av statlig sektor (inkludert statsobligasjoner og sertifikater som utgjorde 407 milliarder kroner) og 435 milliarder kroner av ikke-finansielle foretak.<sup>3</sup>

Norske obligasjoner er i hovedsak notert på Oslo Børs eller Nordic ABM. Utestående volum i noterte obligasjoner ved utgangen av 2017 var 1700,9 milliarder kroner. Dette fordelte seg på 390 milliarder kroner i statsobligasjoner, 237 milliarder kroner i foretaksobligasjoner og 637 milliarder kroner i andre obligasjoner på Oslo Børs (eksklusiv stat), og 44,8 milliarder kroner i foretaksobligasjoner og 392,1 milliarder kroner i andre obligasjoner på Nordic ABM. I 2017 ble det omsatt obligasjoner for 5102 milliarder kroner på Oslo Børs og for 544 milliarder kroner på Nordic ABM. Handlene på Oslo Børs skjer i utgangspunktet bilateralt, og blir deretter meldt inn for offentliggjøring i børsens systemer.<sup>4</sup>

Noterte obligasjoner på Oslo Børs og Nordic ABM er hovedsakelig eid av livsforsikringsforetak og private pensjonskasser, banker, utenlandske selskaper, verdipapirfond og trygdeforvaltningen.

<sup>1</sup> Kilde: Cboe Global Markets

<sup>2</sup> Kilde: Oslo Børs

<sup>3</sup> Kilde: Stamdata

<sup>4</sup> Kilde: Oslo Børs

## Regelverksutvikling

### Kapitalmarkedsunionen (CMU)

Kapitalmarkedsunionen er et initiativ som er iverksatt av EU-kommisjonen, og formålet med den er å bidra til å styrke et felles indre kapitalmarked i EØS-området. Kapitalmarkedet skal i større grad utfylle det tradisjonelle markedet for bankfinansiering. Det skal legges til rette for langsiktige og bærekraftige investeringer, investeringer på tvers av landegrensene og økte finansieringsmuligheter for europeisk næringsliv generelt, og for små- og mellomstore bedrifter (SMB) spesielt. Det er også et

mål å styrke bankenes utlånskapasitet. For å nå alle disse målene, fastsatte EU-kommisjonen i 2015 en handlingsplan. En rekke av initiativene i handlingsplanen er allerede gjennomført, som for eksempel endring av prospektregelverket og regelverket for europeiske venturekapitalfond. I tillegg er det foreslått et nytt regelverk som legger til rette for enkel, transparent og standardisert verdipapirisering. Målet er at alle initiativene skal være gjennomført senest i 2019.



## MiFID II og MiFIR

Finanstilsynet fastsatte 4. desember 2017 forskrift om verdipapirforetak, regulerte markeder, data-rapporterings tjenester og handel i varederivater og utslippkvoter (MiFID II-forskriften) og forskrift om regler tilsvarende forordning om markeder for finansielle instrumenter (MiFIR-forskriften). Forskriftene fastsetter tilsvarende regler som MiFID II (Direktiv 2014/65/EU) og MiFIR (Forordning 600/214/EU). Den 20. desember 2017 fastsatte Finanstilsynet forskrift om utfyllende regler til MiFID II- og MiFIR-forskriftene. Forskriften fastsetter regler tilsvarende 48 kommisjonsforordninger som utfyller MiFID II og MiFIR, samt regler som tilsvarer kommisjonsdirektivet som utfyller MiFID II (nivå 2-regler). Fastsettelsen av disse forskriftene innebærer at norske verdipapirforetak og handelsplasser er underlagt de samme kravene som foretak i EU.

Formålet med forskriftene er å legge til rette for at norske foretak, som gjennom EØS-avtalen er en del av det indre markedet, skal ha tilsvarende rammebetingelser og behandles på linje med foretak i EU. Forskriftene trådte i kraft 1. januar 2018.

Som følge av innføringen av MiFID II-regelverket, fastsatte også Finanstilsynet forskrift om posisjongrenser for varederivater. Forskriften ble fastsatt 20. desember 2017, og den trådte i kraft 1. januar 2018. Forskriften fastsetter grenser for hvor store nettoposisjoner fysiske og juridiske personer til enhver tid kan ha i varederivater som handles på handelsplasser i Norge og i økonomisk likeverdige OTC-kontrakter.

MiFID II innebærer at tilbydere av datarapporterings tjenester kommer under tilsyn.

### Verdipapirforetak

Med MiFID II blir forbrukerbeskyttelsen styrket. Det blir innført strengere handleplikt for å forebygge interessekonflikter, og strengere krav til egnethets- og hensiktsmessighetsvurderinger av investeringstjenester og finansielle instrumenter. I tillegg blir det innført nye

krav til produkthåndtering for verdipapirforetak som produserer finansielle instrumenter. Reglene skal sikre at instrumentene er utformet slik at de oppfyller den aktuelle kundegruppens behov og investeringsstrategi.

MiFID II stiller også strengere krav til informasjon til kunden. Videre innebærer MiFID II strengere regler for vederlag til/fra andre enn kunden. Foretak som yter uavhengig investeringsrådgivning og aktiv forvaltning, kan ikke motta vederlag fra andre enn kunden. Analysetjenester regnes som vederlag fra andre enn kunden, med mindre analysen blir betalt direkte fra verdipapirforetakets egne midler, eller blir betalt fra en separat analysekonto som kontrolleres av foretaket. Verdipapirforetak som tilbyr både analysetjenester og utførelse av ordre, skal prise utførelsen særskilt. Foretak som yter øvrige investeringstjenester, blir underlagt strengere regler for hvilke vederlag som kan anses å bedre kvaliteten på tjenesten, og som kan ytes etter regelverket.

### Infrastruktur

MiFID II og MiFIR innfører flere og mer detaljerte krav til handelsplassene, i tillegg til en ny type handelsplasser kalt organiserte handelsfasiliteter.

En viktig endring som følger av MiFIR, er at handelsplassene skal offentliggjøre informasjon om ordrer og transaksjoner i samtlige finansielle instrumenter de har tatt opp til handel, og at verdipapirforetakene skal offentliggjøre informasjon om sine OTC-transaksjoner. Finanstilsynet kan, i nærmere angitte tilfeller, gi handelsplassene og verdipapirforetakene unntak fra disse pliktene. I tillegg får verdipapirforetak som er systematiske internaliserere (foretak som «på en organisert, regelmessig og systematisk måte handler for egen regning ved å utføre kundeordre utenfor regulert marked eller multilateral handelsfasilitet») plikt til å offentliggjøre priser og til å gjøre disse tilgjengelige for kundene.



## EMIR

Forordning (EU) nr. 648/2012 om OTC-derivater, sentrale motparter og transaksjonsregistre (EMIR) trådte i kraft i Norge 1. juli 2017. Samtidig ble store deler av verdipapirhandellovens regler om sentrale motparter opphevet. EMIR utfylles av en rekke kommisjonsforordninger, der ikke alle var tatt inn i EØS-avtalen eller gjennomført i norsk rett ved årsskiftet 2017/2018. Finanstilsynet forventer imidlertid at foretak under tilsyn og andre relevante aktører forholder seg til EMIR-regelverket slik det til enhver tid gjelder i EU. Dette er formidlet til aktørene i Finanstilsynets rundskriv 6/2017 om gjennomføring av EMIR.

## Forordning om pengemarkedsfond

EU vedtok i juni 2017 en forordning om regulering av pengemarkedsfond som blir etablert, forvaltet eller markedsført i EØS-området. Forordningen er en særskilt produktregulering som omfatter alle typer fond rettet mot pengemarkedet. Kravet om tillatelse etter forordningen kommer i tillegg til nødvendig tillatelse som verdipapirfond eller alternativt investeringsfond. I reguleringen er det detaljerte krav til diversifisering, tilstrekkelig likvide

eiendeler, selvstendig kredittvurdering og stresstesting. Formålet med forordningen er å forebygge framtidig systemisk risiko og styrke investorvernet ved å gjøre pengemarkedsfondene mer robuste overfor store innløsningskrav i krisetider. Finanstilsynet utarbeidet på oppdrag fra Finansdepartementet høsten 2017 et høringsnotat om forordningen og gjennomføring i norsk rett.

## UCITS V

Endringer i verdipapirfondloven og verdipapirfondforskriften som gjennomfører UCITS V, trådte i kraft 1. januar 2018. Endringene omfatter forskriftsbestemmelser om utmåling av overtredelsesgebyr, som er basert på forslag fra Finanstilsynet i 2017.

I 2017 utarbeidet Finanstilsynet også forslag til gjennomføring av supplerende kommisjonsforordning til UCITS V om nye og utvidede bestemmelser om depotmottakerens kontroll- og oppbevaringsfunksjoner. Men verdipapirfondforskriften inneholder foreløpig ikke bestemmelser som gjennomfører forordningen om depotmottakers plikter.





# Verdipapirforetak

## Tilsyn, overvåking og kontroll

Finanstilsynet fører tilsyn med at foretakene overholder kravene i verdipapirhandelloven med forskrifter. Lovens krav til håndtering av interessekonflikter og ivaretagelse av god forretnings-skikk står sentralt i tilsynet på dette området, slik at investorbeskyttelsen i verdipapir-markedet holder et høyt nivå, og at markedets integritet blir ivaretatt. Tilsynet med verdipapirforetakene skal også bidra til at foretakene sørger for tilstrekkelig internkontroll og har et bevisst forhold til risiko.

Med grunnlag i Finanstilsynets risikobaserte tilnærming, ble det i 2017 gjennomført sju stedlige tilsyn i norske verdipapirforetak og ett stedlig tilsyn i en norsk filial av et utenlandsk verdipapirforetak. Det ble også gjennomført to tilsyn spesielt rettet mot verdipapirforetakets IKT-løsninger.

Sentrale temaer i tilsynene var foretakenes investeringsrådgivning. Temaer som ble tatt opp, var om anbefalte finansielle instrumenter var egnet for kundene, om foretakene hadde gitt kundene balansert, korrekt og forståelig informasjon om risiko og kostnader, om foretakene har et bevisst forhold til å identifisere og håndtere interessekonflikter, om foretakenes kunde-kontroll og antihvitvaskingsarbeid var tilstrekkelig og om foretakene hadde tilfredsstillende ressurser, struktur og formalisering på sin interne kontroll. For tre av foretakene, som også har bankkonsesjon, ble i tillegg rådgivning knyttet til pensjonsmidler og pensjonssparing undersøkt.

Finanstilsynet har også fulgt opp verdipapirforetakenes kontrollfunksjon og oppbygging og organisering for å begrense interessekonflikter.

To stedlige tilsyn som ble påbegynt før 2017, førte til tilbakekall av tillatelsene i 2017. En del av grunnlaget for tilbakekallene for begge verdipapirforetakene var salg av egne aksjer til verdipapirforetakenes kunder. Denne praksisen er uforenlig med kravene til god forretnings-skikk og håndtering av interessekonflikter.

Finanstilsynet gjennomførte i 2017 fem ulike dokument-baserte undersøkelser av utvalgte verdipapirforetak. Undersøkelsene dekket følgende temaer: 1) Norske foretak med tilknyttede agenter, 2) Utenlandske foretak med grensekryssende virksomhet inn i Norge via tilknyttet agent, 3) Kartlegging av aksjonærsitsen i samtlige verdipapirforetak, 4) Foretak med hovedvirksomhet innen corporate finance og 5) Foretak som potensielt kan dreie virksomheten fra rådgivning til aktiv forvaltning. Undersøkelsene har gitt Finanstilsynet grunnlag for å gjennomføre ytterligere oppfølginger overfor enkeltforetak.

## Fakta

*Ved utgangen av 2017 var det 106 verdipapirforetak i Norge, hvorav 23 foretak som også hadde konsesjon som bank. I tillegg hadde 19 utenlandske verdipapirforetak filial i Norge.*

### Overvåking av foretakenes økonomiske utvikling

Finanstilsynet registrerte og avdekket at totalt elleve foretak overtrådte kapitalkravene i 2017. De berørte foretakene ble fulgt opp, blant annet gjennom varsler om mulig tilbakekall av tillatelser. Overtredelsene ble hovedsakelig rettet opp ved kontantemisjoner eller tilpasninger i konsernstruktur. Ved utgangen av 2017 var fire foretak pålagt månedlig kapitaldekningsrapportering på grunn av lav kapitaldekning, negativ resultatutvikling og/eller der det har vært grunn til å følge nærmere opp riktigheten av rapporteringen.

Finanstilsynet registrerte og avdekket at totalt 20 foretak hadde overtrådt regelverket om store engasjementer i 2017. De berørte foretakene ble fulgt opp, og flere av foretakene ble tilskrevet for å bringe store engasjementer i samsvar med regelverket. Alle foretakene rettet opp dette.

Finanstilsynet publiserer hvert halvår pressemeldinger basert på verdipapirforetakenes innsendte halvårsoppgaver der trekk ved foretakenes virksomhet blir presentert og kommentert. I 2017 var driftsinntektene i verdipapirforetakene som ikke er integrert i banker, 23 prosent høyere enn året før. Driftsresultatet var samtidig 24 prosent høyere. Som i de fleste tidligere år, var corporate finance-virksomhet verdipapirforetakenes største inntektskilde i 2017. Deretter fulgte inntekter fra investeringsrådgivning som den nest største inntektskilden, og så inntekter fra annenhåndsomsetning av aksjer og obligasjoner.



## Forvaltning

Seks nye verdipapirforetak, Beaufort AS, Beringer Finance AS, Colliers International Corporate AS, Exordium Capital AS, Kron AS og Spiff AS fikk tillatelse til å yte investeringstjenester i 2017. I tillegg etablerte Kepler Chevreux S.A, og BNP Paribas S.A. filial i Norge. Sju verdipapirforetak, Bergen Capital Management AS, Forum Securities AS, Griff Kapital AS, Norse Securities AS, Oslo Finans AS, Pareto Wealth Management AS og Sissener AS fikk utvidet sin opprinnelige tillatelse med flere investerings- og tilleggstjenester.

Finanstilsynet mottar også et stort antall meldinger om grensekryssende virksomhet fra verdipapirforetak med hovedsete i en annen EØS-stat. De aller fleste meldingene gjelder direkte tjenesteytelse fra hjemstaten, uten etablering i Norge. Det er også mottatt flere meldinger om tjenesteyting gjennom etablering av tilknyttet agent i Norge. Agentene yter investerings-tjenester under tillatelsen til verdipapirforetaket, og verdipapirforetaket er ansvarlig for agentens virksomhet. I 2017 avviste Finanstilsynet tre etableringer av tilknyttet agent som følge av at agentene ikke tilfredsstilte lovens krav om egnethet.

### Undersøkelser av eiendomsselskaper med mulig ulovlig virksomhet

I 2017 undersøkte Finanstilsynet flere virksomheter uten konsesjon, og som markedsfører investeringsmuligheter innen eiendom rettet mot massemarkedet. I enkelte saker ble det avdekket at virksomhetene ulovlig har drevet investeringstjenester. Undersøkelsene omfattet mulig ulovlig forvaltning av alternative investeringsfond. I tillegg ble flere tilknyttede eiendomsselskaper og noen enkeltsselskaper undersøkt. Fem foretak ble pålagt å stanse ulovlig investeringstjenestevirksomhet, og det ble publisert markedsadvarsler mot disse selskapene på Finanstilsynets nettsted. Undersøkelsene viste for øvrig en betydelig skjevfordeling av avkastningsmuligheter og risiko mellom grunnleggerne og de nye investorene, som eiendomsprosjektene var solgt til.

### Markedsadvarsler

Det ble publisert fem advarsler mot norske foretak og fem advarsler mot utenlandske foretak som har tilbudt investeringstjenester i Norge uten tillatelse i 2017. I tillegg publiserte Finanstilsynet 315 advarsler fra utenlandske tilsynsmyndigheter knyttet til foretak som yter investeringstjenester i EU/EØS uten tillatelse. På Finanstilsynets nettsted er det også informasjon om investeringsbedragerier og råd om hvordan investorer kan beskytte seg mot bedrageriene. Finanstilsynets markedsadvarsler er også tilgjengelige på [Finansportalen.no](https://finansportalen.no).



# Fond og kollektive investeringer

## Tilsyn, overvåking og kontroll

### Forvaltningsselskaper for verdipapirfond

Verdipapirfond er et regulert spareprodukt med høy grad av investorbekyttelse gjennom lovgivningen. Tilsynet på dette området er i stor grad innrettet for å påse at forbrukernes interesser blir ivaretatt, slik at verdipapirfond kan egne seg som spareprodukt for ikke-profesjonelle investorer.

Nettotevning i norske forvaltningsselskapers verdipapirfond økte fra 39,2 milliarder kroner i 2016 til 59,7 milliarder kroner i 2017. Av dette sto rentefond for 34,7 milliarder kroner og aksjefond for 16,4 milliarder kroner. Av den totale nettotevningen i verdipapirfond sto norske privatpersoner, direkte eller indirekte gjennom pensjonsmidler med fondsvalg, for 46,2 milliarder kroner i 2017, mot 17,7 milliarder kroner i 2016. Innføringen av aksjesparekonto og individuell sparing til pensjon antas å ha bidratt til høy nettotevning fra privatpersoner høsten 2017. Den totale nettotevningen, kombinert med netto kursstigning i løpet av året, gjorde at den totale forvaltningskapitalen i verdipapirfond utgjorde 1138,3 milliarder kroner ved utgangen av året.<sup>1</sup>

Samlet sett har forvaltningsselskapene fortsatt god lønnsomhet. Det ble ikke registrert brudd på kravene til ansvarlig kapital i 2017.

Forvaltningsselskapene har plikt til å rapportere brudd på investeringsbegrensningene til Finanstilsynet. Depotmottaker har på sin side plikt til å informere om avdekkede brudd hvert kvartal. Omfanget av rapporterte brudd var i 2017 på linje med tidligere år.

Det ble ikke gjennomført ordinære stedlige tilsyn med forvaltningsselskaper i 2017. Basert på en overordnet risikovurdering, og målet om en best mulig utnyttelse av tilsynsressurser, har tematilsyn blitt prioritert. I 2017 prioriterte Finanstilsynet å følge opp tidligere tematilsyn om aktiv forvaltning av aksjefond («skapindeksfond») og kombinasjonsfond. Tilsynet gjennomførte også undersøkelser av forvaltningsselskaperes praksis med svingprising, det vil si justeringer i netto andelsverdi for å sikre at gjenværende andelseiere ikke blir belastet kostnadene ved porteføljusteringer som følge av store tegninger eller innløsninger fra andre andelseiere.

<sup>1</sup> Kilde: Verdipapirfondenes forening

## Fakta

*Ved utgangen av 2017 var det 28 norske forvaltningsselskaper for verdipapirfond, og én filial av et finsk forvaltningsselskap. 21 av forvaltningsselskapene hadde også tillatelse til å yte investeringstjenesten «aktiv forvaltning av investors portefølje av finansielle instrumenter». Tre norske forvaltningsselskaper la ned, eller flyttet, virksomheten sin til utlandet i løpet av 2017. Ved utgangen av 2017 forvaltet selskapene 415 verdipapirfond med tillatelse fra Finanstilsynet. UCITS-fond utgjør den største andelen av norske verdipapirfond.*

Praksisen med kontaktmøter med bransjeforeninger og forvaltningsselskaper ble videreført, og det ble holdt sju kontaktmøter, i tillegg til en rekke møter der mer spesifikke temaer ble drøftet. Regelmessig kontakt med markedsaktørene bidrar til en effektiv og målrettet tilsynsvirksomhet.

### Forvaltere av alternative investeringsfond (AIF)

Høsten 2016 hadde Finanstilsynet tilsyn hos en AIF-forvalter med ett alternativt investeringsfond. Det ble avdekket en rekke overtredelser av lovgivningen, og høsten 2017 ble det fattet vedtak om tilbakekall av konsesjonen. Vedtaket er påklaget, og klagen er til behandling i Finansdepartementet.

Finanstilsynets arbeid på dette tilsynsområdet ble i hovedsak konsentrert om å behandle ulike søknader etter det nye regelverket, veilede berørte aktører og etablere rapporteringsløsninger i samsvar med europeiske fellesløsninger. Rapporteringen er et viktig bidrag til det dokumentbaserte tilsynet på AIF-området. I 2017 ble det ikke avdekket brudd på kapitalkravene.



## Forvaltning

### Forvaltningsselskaper for verdipapirfond

Det ble ikke gitt nye tillatelser til å drive verdipapirfondsforsvaltning i 2017, men det ble gitt tillatelse til tilleggstenester til eksisterende forvaltningsselskaper. Høsten 2017 kjøpte Storebrand aksjemajoriteten i forvaltningsselskapet Skagen AS.

I 2017 ble det gitt tillatelse til å etablere 15 nye verdipapirfond, mens åtte verdipapirfond ble avviklet. I løpet av året ble det gitt en rekke godkjenninger til å endre vedtektene til verdipapirfond. Flere verdipapirfond har blant annet innført andelsklasser og resultatbasert forvaltningsgodtgjørelse. Finanstilsynets rundskriv 11/2001 om asymmetrisk forvaltningsgodtgjørelse er ikke lenger dekkende for Finanstilsynets syn på slik godtgjørelse, og det ble derfor opphevet i 2017.

En rekke UCITS-fond som er etablert i andre EØS-stater, blir meldt for markedsføring i Norge. Det er særlig UCITS-fond fra Luxembourg, Irland, Storbritannia og de nordiske landene som markedsføres i Norge. Enkelte av de norske forvaltningsselskapene har meldt markedsføring av verdipapirfond i andre EØS-land. Finanstilsynets oversikt over hvilke utenlandske UCITS-fond som markedsføres i Norge, er tilgjengelig i Finanstilsynets konsesjonsregister.

Finanstilsynet har bistått Finansdepartementet med ulike vurderinger av gjennomføringen av MiFID II, som også berører forvaltningsselskapene. Dette gjelder blant annet om det er behov for å endre verdipapirfondloven som følge av kravet om å skille analysekostnader fra transaksjonskostnader. Finanstilsynet har også deltatt i en arbeidsgruppe som arbeidet med regelverket og organiseringen av den nye ordningen for aksjesparekonto (ASK), som trådte i kraft 1. september 2017. Godt forbrukervern gjennom informasjon og mulighet for å bytte tilbyder har vært viktig i utformingen.

## Fakta

*I 2017 ble det tildelt to nye konsesjoner som forvalter av alternative investeringsfond, mens ett foretak fikk avslag på sin konsesjonssøknad. Ved utgangen av året var det 37 forvaltere av alternative investeringsfond under ordinært tilsyn. I tillegg ble 25 nye AIF-forvaltere registrert, og ved årsskiftet var det 89 registrerte AIF-forvaltere i Finanstilsynets konsesjonsregister. Fond som er forvaltet av registrerte AIF-forvaltere, kan ikke markedsføres til ikke-profesjonelle investorer.*

### Forvaltere av alternative investeringsfond

Antall søknader om å markedsføre alternative investeringsfond til ikke-profesjonelle investorer var på samme nivå som året før, og i 2017 ble det gitt 18 slike tillatelser. Mange alternative investeringsfond for massemarkedet blir strukturert som tilførringsfond til ett hovedfond, som i praksis er lukket for ikke-profesjonelle investorer som følge av høy minsteinvestering. Fondsstrukturene er ofte uoversiktlige, og honorarmodellene er vanskelige å forklare utfyllende. Finanstilsynet godkjenner ikke fondet som sådan, men fondsdokumentasjonen blir gjennomgått.

I 2017 ga Finanstilsynet 40 tillatelser til å markedsføre alternative investeringsfond til profesjonelle investorer i Norge, hvor enten forvalter, fondet eller begge er etablert utenfor EØS-området.

En rekke alternative investeringsfond som er etablert i andre EØS-stater, er meldt for markedsføring til profesjonelle investorer i Norge. Dette gjelder særlig fond som er etablert i Irland, Storbritannia eller Luxembourg. Enkelte norske AIF-forvaltere har meldt grensekryssende tjenester ut av Norge.

## Regelverksutvikling

### Forslag om å etablere nye andelsklasser

Finanstilsynet utarbeidet i 2017 et høringsnotat med forslag om å endre verdipapirfondforskriften for å kunne tilby valutasikring innenfor en andelsklasse i fond med ulik utstedelsesvaluta. Regelendringen er ikke knyttet direkte opp mot EU-retten. Finansdepartementet sendte forslaget på høring med frist 15. januar 2018.



# Infrastrukturen i verdipapirmarkedet

Infrastrukturen på verdipapiriområdet omfatter handelsplasser som drives av Oslo Børs ASA (Oslo Børs, Oslo Axess, Oslo Connect og Merkur Market). Oslo Børs ASA eier dessuten handelsplassen Fish Pool ASA, og er operatør av en godkjent offentliggjøringsordning (APA). Andre handelsplasser er Norexco ASA og Nasdaq Oslo ASA. Fram til årsskiftet drev dessuten verdipapirforetaket ICAP Energy AS en multilateral handelsfasilitet. Som følge av endret regelverk, valgte foretaket å levere inn denne tillatelsen. I stedet opprettet det britiske verdipapirforetaket ICAP Energy Ltd, som driver en organisert handelsfasilitet, en norsk filial. Verdipapirsentralen ASA (VPS), som driver et verdipapirregister og er operatør av det sentrale verdipapiroppgjørssystemet i Norge (VPO NOK), er en annen sentral aktør i den norske infrastrukturen.

## Tilsyn, overvåking og kontroll

Det løpende tilsynet med infrastrukturforetakene består blant annet i å egnethetsvurdere ledelsen, godkjenne foretakenes egne regelverk og vurdere risikoforhold og kapital. Finanstilsynet har jevnlig møter med foretakene. I samarbeid med Norges Bank evaluerer Finanstilsynet VPS' register- og oppgjørssystem i lys av prinsippene for finansielle infrastrukturforetak fra komiteen for betalings- og markedsinfrastruktur og den internasjonale organisasjonen av verdipapirtilsyn (CPMI-IOSCO). Denne evalueringen er nærmere omtalt i Norges Banks årlige rapport om finansiell infrastruktur.

I 2017 ble det ikke rapportert om IKT-hendelser i infrastrukturforetakene som har hatt vesentlige virkninger for markedet.

## Forvaltning

### Sentrale motparter

De utenlandske sentrale motpartene SIX x-clear AG, Nasdaq Clearing AB, European Commodity Clearing AG (ECC), LCH Ltd og European Central Counterparty N.V. (EuroCCP) utgjør viktige deler av den norske infrastrukturen i verdipapirmarkedet, selv om de ikke lenger har norsk tillatelse. Bortfallet av den norske tillatelsen er en følge av at verdipapirhandellovens bestemmelser om sentrale motparter ble endret med virkning fra 1. juli 2017. Ved endringen ble EMIR gjennomført i norsk rett. Sentrale motparter kan dermed drive virksomhet i Norge i kraft av å ha tillatelse etter EMIR fra egen hjemlandsmyndighet. Det samme gjelder for sentrale motparter fra tredjeland som er anerkjent som sentral motpart i EU.

Lovendringen innebærer også at de utenlandske sentrale motpartene ikke lenger er under direkte tilsyn av Finanstilsynet. EMIR forutsetter imidlertid at det blir opprettet tilsynskollegier for sentrale motparter fra EØS-området, der blant annet tilsynsmyndighetene for handelsplassene og for tilknyttede verdipapirregistre sitter. Finanstilsynet fører dermed et visst tilsyn med Nasdaq Clearing, ECC, LCH og EuroCCP ved å delta i disse tilsynskollegiene. SIX x-clear AG er sveitsisk og har derfor ikke et tilsynskollegium, i motsetning til det som gjelder for sentrale motparter fra EØS-området. Foretakets betydning for det norske verdipapirmarkedet har ført til at Finanstilsynet likevel har et samarbeid med Norges Bank, den sveitsiske tilsynsmyndigheten (FINMA) og den sveitsiske sentralbanken om blant annet informasjonsutveksling.

### Verdipapirsentralen ASA (VPS)

VPS har startet arbeidet med å skille ut deler av virksomheten sin rettet mot verdipapirfond til det svenske datterselskapet Centevo AB. Finanstilsynet har fulgt prosessen tett, og har blant annet stilt vilkår om at tjenester som inngår i den konsesjonspliktige virksomheten etter verdipapirregisterloven, ikke blir skilt ut til Centevo AB. Finanstilsynet har også forutsatt at VPS fortsetter å tilby verdipapirregistrering av verdipapirfondsandeler.

Finanstilsynet kan tillate at VPS gir forskere taushetsbelagte opplysninger. Forutsetningen er at dette blir vurdert som rimelig, og ikke medfører uforholdsmessig ulempe for andre interesser. Finanstilsynet innvilget i 2017 to søknader fra VPS om forskeres tilgang til opplysninger.

### Tillatelse til å drive godkjent offentliggjøringsordning

Fra 1. januar 2018 skal verdipapirforetak etter reglene i MiFIR offentliggjøre informasjon om transaksjoner de har foretatt i finansielle instrumenter som handles på en handelsplass. Plikten gjelder kun for OTC-transaksjoner (utenombørshandel). Offentliggjøringen må skje gjennom en godkjent offentliggjøringsordning (APA), som er en ny type konsesjonspliktig virksomhet etter MiFID II. Finanstilsynet ga Oslo Børs etter søknad en slik tillatelse 22. desember 2017.

### Unntak fra plikten til å offentliggjøre informasjon om ordre og transaksjoner i finansielle instrumenter som handles på handelsplass

Handelsplassene skal fra og med 1. januar 2018 offentliggjøre kjøps- og salgspriser, og ordredybden for alle typer finansielle instrumenter som handles hos dem. De skal også offentliggjøre pris, volum og tidspunkt for gjennomførte transaksjoner. Tidligere måtte handelsplassene kun offentliggjøre ordre- og transaksjonsinformasjon om aksjer. Utvidelsen er en følge av ikrafttredelsen av MiFIR.



Finanstilsynet kan gi handelsplassene, i særskilt angitte tilfeller, rett til å unnlate å offentliggjøre ordreinformasjon. Finanstilsynet kan bare treffe slikt vedtak etter å ha informert den europeiske verdipapir- og markedstilsynsmyndigheten (ESMA), samt nasjonale tilsynsmyndigheter i EØS-området om det planlagte unntaket. ESMA skal deretter avgi en ikke-bindende uttalelse til Finanstilsynet med en vurdering av i hvilken grad unntaket er forenlig med kravene i MiFIR.

I 2017 behandlet Finanstilsynet 38 søknader om unntak fra plikten til å offentliggjøre ordreinformasjon fra Oslo Børs ASA, Nasdaq Oslo ASA, Norexeco ASA og ICAP Energy AS. ESMA har, som følge av stor arbeidsbyrde og problemstillinger knyttet til EØS-avtalen, kun uttalt seg om to av de 38 omsøkte unntakene. De fleste av Finanstilsynets vedtak er derfor truffet med forbehold om at de kan omgjøres dersom ESMA vurderer dem til å være i strid med kravene i MiFIR, og Finanstilsynet er enig i det.

Sju av Oslo Børs' søknader om unntak fra plikten til å offentliggjøre ordreinformasjon ble ikke ferdigbehandlet i 2017. For fire av disse søknadene er årsaken at de må justeres for å oppfylle kravene i MiFIR, slik forordningen ser ut til å bli tolket av ESMA. De tre andre ble, i samråd med Oslo Børs, nedprioritert til fordel for andre saker ettersom de unntakene som allerede er innvilget, dekker Oslo Børs' nåværende behov.

Finanstilsynet kan også, i særskilt angitte tilfeller, gi handelsplassene rett til å utsette offentliggjøring av informasjon om inngåtte transaksjoner. Slike vedtak treffes uten forutgående foreleggelse for ESMA. Oslo Børs ASA, Nasdaq Oslo ASA og Norexeco ASA søkte om, og fikk i 2017, tillatelse fra Finanstilsynet til slik utsatt offentliggjøring.

#### **Endring i Oslo Børs' regelverk**

Finanstilsynet ba Oslo Børs ASA om å endre regelverket sitt for noterte foretak slik at det gjør det klart at disse må offentliggjøre innsideinformasjon umiddelbart, uavhengig av om det regulerte markedet er åpent eller ikke. Oslo Børs innførte praksisendringen fra 1. april 2017. Finanstilsynet ba også Oslo Børs om å endre sitt sirkulære 5/2012, slik at utstederne må sende meldinger om flaggepliktig verdipapirhandel når børsens meldingssystem er bemannet, som er kl. 08.00–17.30, og kan offentliggjøre informasjonspliktige meldinger, i stedet for i åpningstiden til børsens handelssystem, som er kl. 09.00–16.30. Oslo Børs har etterkommet Finanstilsynets anmodninger.

#### **Pålegg om suspensjon av noterte aksjer**

Finanstilsynet påla våren 2017 Oslo Børs ASA å suspendere handelen i aksjene til et selskap som følge av utstederens manglende offentliggjøring av årsrapport. I samsvar med pålegget suspenderte Oslo Børs handelen i de aktuelle aksjene med virkning fra 3. mars 2017.

#### **Unntak for konserninterne derivatkontrakter etter EMIR**

Ved innføringen av EMIR ble det krav om clearing av visse OTC-derivatkontrakter. Clearingplikten gjelder for finansielle motparter, samt for ikke-finansielle motparter som har derivatposisjoner som overstiger nærmere bestemte terskelverdier. Når det gjelder derivatkontrakter som ikke cleares, må de nevnte motpartene i stedet utveksle tilfredsstillende sikkerhet. Disse kravene gjelder i utgangspunktet også for konserninterne derivatkontrakter, men her er det fastsatt viktige unntak. Bruken av disse unntakene fra kravene om clearing og om utveksling av sikkerhet forutsetter imidlertid at de berørte konsernselskapene sender forhåndsmelding, og i visse tilfeller søknad, til Finanstilsynet.

Høsten 2017 behandlet tilsynet meldinger fra finansielle motparter som ønsket å benytte seg av unntaket fra clearingplikten for konserninterne derivatkontrakter. Søknadsskjema og mer informasjon om søknadene er tilgjengelig på Finanstilsynets nettsted, sammen med mer informasjon om regelverket generelt.

#### **Etablering av posisjonsregimet for varederivater**

Med MiFID II ble det innført et nytt regime for varederivater som omfatter fastsettelse av grenser for hvor store posisjoner som kan holdes i varederivater, samt rapportering av posisjoner i varederivater. Finanstilsynet fastsatte 20. desember 2017 forskrift om posisjonsgrenser for varederivater. Posisjonsgrensene gjelder for de varederivatene som handles på handelsplasser Finanstilsynet har tilsyn med, og for OTC-kontrakter som anses å være økonomisk likeverdige med varederivatene som blir handlet på handelsplassene. På tidspunktet som forskriften ble fastsatt, ble det handlet i 54 varederivater på norske handelsplasser, hvorav ni derivater var likvide og 45 var illikvide.

Måten som grensene er fastsatt på, er ulik for likvide og illikvide varederivatkontrakter. For illikvide kontrakter blir grensen fastsatt til et bestemt tall som er uttrykt i enheten som kontrakten handles i. For likvide kontrakter er grensene fastsatt etter en vurdering av karakteristikkene til det aktuelle varederivatet og det underliggende markedet. Finanstilsynet har vært i tett dialog med markedsplassene for å få nødvendig informasjon for å kunne fastsette grensene. Finanstilsynet har sendt melding til ESMA om de fastsatte posisjonsgrensene, og ESMA skal avgi en uttalelse om de anser at grensene er i samsvar med kravene til beregninger som følger av MiFID II med underliggende rettsakter.

Rapporteringsplikten som følger av MiFID II, omfatter både en ukentlig og en daglig rapporteringsplikt av posisjoner som holdes i varederivater. Finanstilsynet har i samarbeid med nederlandske tilsynsmyndigheter utviklet et IT-system som mottar de daglige posisjonsrapportene. Rapporteringssystemet åpnet for rapportering 3. januar 2018.



# Atferdsreglene i verdipapirmarkedet

## Tilsyn, overvåking og kontroll

Det overordnede målet med tilsyn og overvåking av de generelle atferdsreglene er å bidra til å sikre det norske verdipapirmarkedets omdømme og dermed dets funksjon som velfungerende kapitalkilde.

Reglene om ulovlig innsidehandel, markedsmanipulasjon og taushetsplikt / tilbørlig informasjonsbehandling er sentrale. Finanstilsynet følger også opp reglene om listeføring, undersøkelsesplikt, forbud mot urimelige forretningsmetoder, samt meldeplikt og flaggeplikt ved verdipapirhandel. Finanstilsynet har et nært samarbeid med ØKOKRIM og Oslo Børs på dette området.

Flertallet av sakene som ble fulgt opp i 2017, ble rapportert til Finanstilsynet fra verdipapirforetak og investorer. Mange saker ble også oversendt fra Oslo Børs eller initiert av Finanstilsynet selv på grunn av hendelser i markedet. Finanstilsynets eget overvåkingssystem, SKADI, har utløst mange alarmer som har ført til videre undersøkelser.

Mange av innside- og markedsmanipulasjonssakene er tidkrevende. Dette gjelder særlig saker der undersøkelsene forutsetter kartlegging av utenlandske investorer som har handlet i forkant av ulike markedsbegivenheter. Slik kartlegging medfører utstrakt kontakt med utenlandske forvaltere og tilsynsmyndigheter.

I 2017 ble følgende enkeltsaker undersøkt:

- 108 saker om ulovlig innsidehandel og/eller brudd på taushetsplikt/listeføring
- 39 saker om markedsmanipulasjon / urimelige forretningsmetoder
- 568 alarmer fra overvåkingssystemet SKADI
- 25 saker om flaggepliktig verdipapirhandel
- 768 alarmer fra overvåkingssystemet om eierpasseringer
- 43 saker om meldepliktig verdipapirhandel

Totalt mottok Finanstilsynet 90 rapporter fra verdipapirforetak i henhold til bestemmelsen om rapporteringsplikt ved mistanke om innsidehandel eller markedsmanipulasjon.

## Overtredelsesgebyr

I løpet av 2017 ble det ilagt henholdsvis fire og to overtredelsesgebyrer for brudd på flagge- og meldepliktreglene. Gebyrer som blir ilagt foretak for brudd på flaggepliktreglene, blir offentliggjort på Finanstilsynets nettsted. Tilsynet legger til grunn at dette har en preventiv virkning.

## Anmeldelser til påtalemyndigheten

I 2017 anmeldte Finanstilsynet to saker til påtalemyndigheten der det forelå mistanke om ulovlig innsidehandel og/eller brudd på taushetsplikt. I tillegg ble det anmeldt én sak om markedsmanipulasjon.

## Oppfølging av anmeldte saker

Det var et godt samarbeid med både ØKOKRIM og lokale politidistrikter om anmeldte saker i 2017. Finanstilsynet bisto påtalemyndigheten med flere ulike analyser. Flere av tilsynets medarbeidere bisto i tillegg politiet med forberedelse til hovedforhandling og vitnet også i straffesaker.

Finanstilsynet ytte bistand til utenlandske tilsynsmyndigheter i flere atferdssaker, og mottok også slik bistand i enkeltsaker. Dette er i tråd med forpliktelser etter internasjonale avtaler.

## Shortsalgregisteret

Shortsalgforordningen ble innført i Norge med virkning fra 2. januar 2017. Rapporteringsplikten gjelder for alle investorer som har shortposisjoner i aksjer eller statsgjeld som overskrider fastsatte terskelverdier. Mottak og publisering av shortposisjoner skjer gjennom en egen portal (ssr.finanstilsynet.no). I 2017 ble det publisert ca. 2140 aksjeposisjoner fra 94 investorer som hadde meldt beholdning over terskelverdien på 0,5 prosent. I tillegg mottas det via portalen ytterligere posisjoner som ikke blir offentliggjort. Dette er posisjoner under 0,5 prosent og posisjoner i statsgjeld. I løpet av året var det 1830 skriftlige korrespondanser gjennom portalens e-postsystem (ssr@finanstilsynet.no). Ettersom mange henvendelser også ble mottatt per telefon, ble det høsten 2017 opprettet en egen linje for spørsmål om rapporteringer etter forordningen. Finanstilsynet oversender shortposisjoner i aksjer og statsgjeld regelmessig til ESMA. I 2017 ble det godkjent én melding om unntak fra prisstillere (market maker) og fire meldinger om unntak for primærhandlere (primary dealer). Særlig ressurskrevende var begynnelsen av perioden som følge av at mange investorer hadde oppstartsproblemer.



### Ny transaksjonsrapportering

Som følge av forordning (EU) nr. 600/2014 om markeder for finansielle instrumenter (MiFIR), utviklet Finanstilsynet i 2017, i samarbeid med de øvrige nordiske landene og Nederland, et nytt transaksjonsrapporteringssystem (TRS). TRS er et elektronisk system som skal motta rapporter fra verdipapirforetak og handelsplasser på transaksjoner gjennomført i finansielle instrumenter. Transaksjonsrapporteringen er fastsatt i forskrift som trådte i kraft 3. januar 2018.

Det nye systemet er en stor utvidelse fra den forrige versjonen, som ble innført med MiFID i 2007. Nå må foretakene og handelsplassene rapportere mange flere datafelter per transaksjon, det er krav til identifisering av personer og foretak i alle transaksjoner, og handelsplassene må også rapportere på vegne av medlemmer som ikke er verdipapirforetak. ESMA har utarbeidet omfattende retningslinjer for hvordan verdipapirforetak og handelsplasser skal rapportere. Finanstilsynet har arrangert flere tekniske og juridiske seminarer for å informere bransjen, og det er opprettet en egen side på Finanstilsynets nettsted for å informere om systemet.

### Rettsavgjørelser

Følgende rettsavgjørelser ble avsagt i 2017 i saker som Finanstilsynet undersøkte og anmeldte til påtalemyndigheten:

- Borgarting lagmannsrett avsa i mai 2017 dom i en sak om grov korrupsjon, hvitvasking, markedsmanipulasjon og innsidehandel m.m. En styreformann i et selskap notert på Oslo Børs hadde i lengre tid hatt et forretningssamarbeid med et utenlandsk selskap. Gjennom et annet selskap bidro han til avtale om kjøp av aksjer i selskapet notert på Oslo Børs. Ved hjelp av konfidensiell informasjon og innsideinformasjon, samt ved markedsmanipulasjon, la han til rette for salg av aksjeposten til en så høy pris som mulig. Styreformannen mottok vederlag og oppnådde andre fordeler for bistanden. Styreformannen ble dømt til fengsel i fire år, samt inndragning på 6,5 millioner kroner og rettighetstap i fem år for det straffbare forholdet. Dommen ble anket, men nektet fremmet av Høyesteretts ankeutvalg 30. oktober 2017. Dommen er dermed rettskraftig.
- Oslo tingrett avsa i april 2017 dom i en sak om markedsmanipulasjon og innsidehandel. Tiltalen knyttet seg til forhold rundt utviklingen og lanseringen av et dataspill, og var rettet mot tre tidligere ledende ansatte og tidligere styreleder i et selskap notert på Oslo Børs. Administrerende direktør i selskapet ble frifunnet for markedsmanipulasjon, men ble dømt til elleve måneders fengselsstraff for innsidehandel. Tidligere styreleder i selskapet ble frifunnet for tilskyndelse av innsidehandel, men ble dømt til ett års fengsel for innsidehandel. Ytterligere én tidligere ledende ansatt ble idømt en kortere fengselsstraff for innsidehandel. Tre av de tiltalte ble også idømt pålegg om inndragning, og to ble ilagt rettighetstap. Selskapets salgs- og markedsdirektør ble imidlertid frifunnet for innsidehandel ettersom tingretten mente at det ikke var ført tilstrekkelig bevis. Dommen er anket.
- Oslo tingrett avsa 7. juni 2017 dom i en sak om innsidehandel i et oljeselskap notert på Oslo Børs. Tiltalte var daglig leder i et investeringsselskap som eide 18 prosent av aksjene i oljeselskapet. Dommen beskriver at tiltalte, som også eide en aksjepost i oljeselskapet, solgte aksjeposten da han fikk kjennskap til at det var besluttet at investeringsselskapets aksjepost skulle selges. I dommen ble tiltalte ilagt en kortere fengselsstraff for egen innsidehandel. Han ble også idømt inndragning av 216 000 kroner. Tiltalte ble imidlertid frifunnet for tilskyndelse av aksjehandel. Dommen er anket av begge parter. Ankene er henvist til ankebehandling i lagmannsretten.





# Prospektkontroll – omsettelige verdipapirer

Finanstilsynet skal godkjenne EØS-prospekter ved tilbud om tegning eller kjøp av omsettelige verdipapirer på minst fem millioner euro beregnet over en periode på tolv måneder, som rettes til 150 personer eller flere i det norske verdipapirmarkedet. Det samme gjelder ved opptak til notering av omsettelige verdipapirer på norsk regulert marked, inkludert kapitalforhøyelser på over ti prosent i selskaper med aksjer som allerede er notert på regulert marked.

## Gjennomføring av prospektkontrollen i 2017

I 2017 ble det godkjent flere aksjeprospekter enn foregående år. Antallet prospekter i forbindelse med første gangs notering av aksjer på Oslo Børs eller Oslo Axess var totalt 15, mot åtte i 2016.

2017 var et godt år for innhenting av egenkapital, og det var det nest beste året i det norske verdipapirmarkedet noensinne. Bare i 2010 var aktiviteten høyere. Det var også høy aktivitet for første gangs notering av aksjer i Norge, som blant annet Borr Drilling, SpareBank 1 Østlandet og Evry. Flere sparebanker hentet også inn kapital i 2017.

Antall obligasjonsprospekter i 2017 var høyere enn i 2016, og det er tegn til at obligasjonsmarkedet har tatt seg opp igjen etter et par svake år etter oljeprisfallet i 2014. Blant annet ble den første usikrede høyrenteobligasjonen innen oljesektoren siden 2014 plassert av DOF Subsea AS til en fastrente på 9,5 prosent.

En oversikt over prospekter kontrollert av Finanstilsynet i 2017 er gjengitt i tabell 8.

Tabell 8: Kontrollerte dokumenter

	2013	2014	2015	2016	2017
Aksjer (noterte aksjer i parentes)	60 (52)	53 (47)	58 (53)	52 (46)	<b>66</b> <b>(59)</b>
Obligasjoner	178	194	99	118	<b>145</b>
<b>Sum</b>	<b>238</b>	<b>247</b>	<b>157</b>	<b>170</b>	<b>211</b>

Finanstilsynet avbrøt ni kontrollprosesser etter at kapitalinnhentinger og/eller noteringer ble avlyst. Det ble også notifisert et større antall dokumenter knyttet til grensekryssende prospekter til og fra andre prospektmyndigheter i EØS-området.

Finanstilsynet startet kontroll av 22 prospekter for nye aksjenoteringer. Av disse ble 15 prospekter benyttet i forbindelse med første gangs notering av aksjer på Oslo Børs eller Oslo Axess. Til sammen ble 59 prospekter for noterte aksjeselskaper kontrollert. I tillegg ble det kontrollert sju prospekter for aksjeemisjoner i unoterte selskaper.

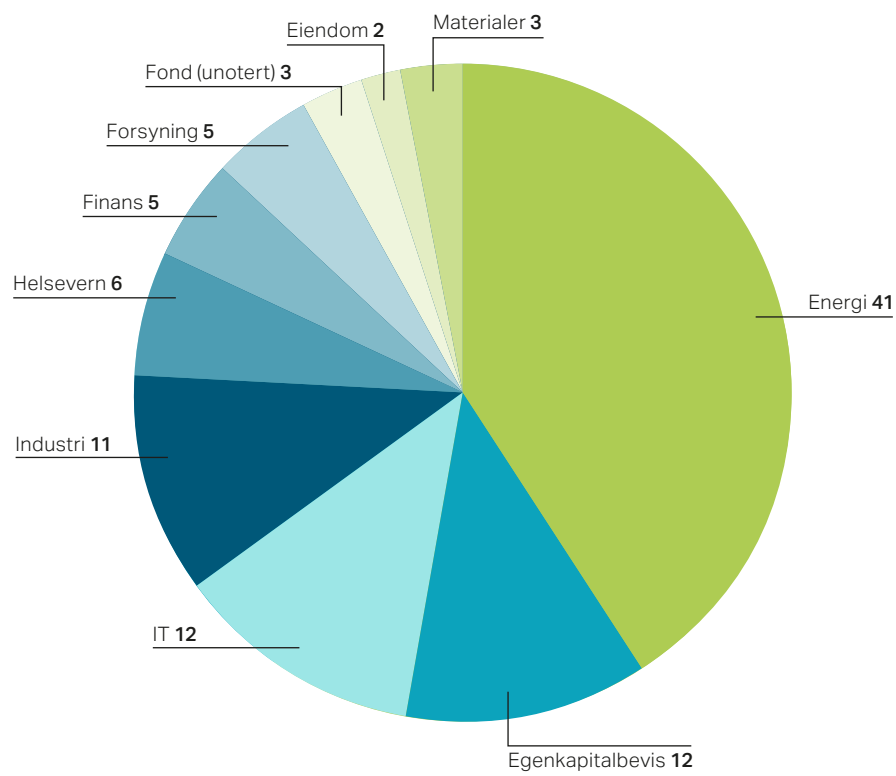
## Nye prospektregler

EU vedtok i juni 2017 en ny prospektforordning som et ledd i arbeidet med EUs kapitalmarkedsunion. Sentrale formål med forordningen er å sikre investorbeskyttelse og mer effektive markeder, redusere den administrative byrden for noterte selskaper og tilpasse reglene for små og mellomstore bedrifter. Verdipapirlovutvalget vil i løpet av første halvår 2018 foreslå regler om innføring av forordningen i norsk rett.



**Figur 3: Aksjeprospekter godkjent av Finanstilsynet i 2017 – fordelt på bransje**

Kilde: Finanstilsynet





# Regnskapstilsyn – noterte foretak

Noterte foretak skal bruke de internasjonale regnskapsstandardene (IFRS) når de avlegger konsernregnskap. Finanstilsynet kontrollerer den finansielle rapporteringen fra norskregistrerte foretak som er notert på regulert marked i Norge eller i annet EØS-land, og visse utenlandske foretak som er notert på regulert marked i Norge.

Ved utgangen av 2017 var 260 foretak underlagt regnskapskontroll. Av disse var 35 utenlandske. 195 foretak var utstedere av aksjer og egenkapitalbevis. Flere utstedere av aksjer og egenkapitalbevis har også utstedt obligasjoner som er notert på Oslo Børs. I løpet av året ble det notert 14 foretak på Oslo Børs og tre på Oslo Axess. Tre av foretakene som ble notert på Oslo Børs, var overflyttinger fra Oslo Axess. Til sammen elleve foretak ble strøket, hvorav sju på Oslo Børs og fire på Oslo Axess.

## Kontroll med finansiell rapportering

### Utvelgelse

Finanstilsynet bruker flere kriterier for å velge hvilke foretak som skal kontrolleres. Noen foretak blir valgt ut som følge av signaler eller rotasjon, mens andre foretak blir valgt ut på bakgrunn av risikovurderinger. Den risiko-baserte analysen bygger på innrapportering av opplysninger fra foretakene via Altinn.

### Resultater fra kontrollen

Finanstilsynet gikk i 2017 gjennom hele eller deler av den finansielle rapporteringen til 40 foretak. Kontrollen rettet seg særlig mot utstedere av aksjer og egenkapitalbevis, men også mot enkelte utstedere av obligasjoner. Alle noterte foretaks revisjonsberetninger ble gjennomgått. Åtte saker ble fulgt opp nærmere, og seks av disse er fortsatt under arbeid.

Finanstilsynet mottok to meldinger fra revisorer om at den finansielle rapporteringen fra utstederen ikke ga et riktig bilde. Disse sakene er fulgt opp.

Nedenfor er det omtale av de viktigste sakene som ble avsluttet i 2017.

### Statoil ASA

Statoil ASA nedskrev produksjonsanlegg, anlegg under utbygging og goodwill med totalt 57,7 milliarder kroner i 2015. Nedskrivningene gjaldt hovedsakelig reduserte

forventninger til råvarepriser. Videre ble observerbare kvoterte markedspriser for olje og gass for de nærmeste to til tre årene benyttet for kortsiktige råvarepriser. Langsiktig prisforutsetning er basert på interne vurderinger. Det framgår ikke hva de interne prisforutsetningene var i årsregnskapet for 2015.

Finanstilsynet var av den oppfatning at Statoil skulle ha gitt kvantitative opplysninger om de langsiktige prisforutsetningene for olje og gass som ble benyttet i nedskrivningstestene ved årsslutt 2015. Statoil valgte å ta inn de langsiktige prisforutsetningene sine i årsrapporten for 2016.

### DNO ASA

Kontrollen med DNO ASA omhandlet i hovedsak to forhold. Det ene var inntektsføring, samt innregning og måling av fordringen mot den kurdiske regionale regjeringen (KRG), som har oppstått fra utestående oppgjør for lokalt salg i Kurdistan. Videre har Finanstilsynet vurdert og kommentert at foretaket ikke har tatt tilstrekkelig hensyn til landrisiko i diskonteringsrenten ved nedskrivningsvurdering av oljefeltene i Kurdistan.

DNO tok hensyn til dette og besluttet å justere sin finansielle rapportering fra og med fjerde kvartal 2016. Foretaket har neddiskontert fordringen på KRG, noe som medfører en kostnadsføring på 6,7 millioner amerikanske dollar. Videre økte DNO diskonteringsrenten i nedskrivningsvurderingene for i større grad å reflektere landrisiko knyttet til virksomheten i Kurdistan. Dette medførte en nedskrivning på oljefeltet Erbil på 26,7 millioner amerikanske dollar.

### Gaming Innovation Group Inc.

Foretakets regnskapspraksis for virksomhetssammenlutninger og kjøp av grupper av eiendeler ble vurdert. Et fellestrekk ved disse oppkjøpene var at foretaket unnlot å identifisere enkelte immaterielle eiendeler med begrenset utnyttbar levetid, og derfor allokerte det for mye av vederlaget enten til goodwill, eller til andre immaterielle eiendeler med ubestemt utnyttbar levetid.



Foretaket tok Finanstilsynets vurdering til etterretning, og effekten var en økning i foretakets avskrivninger og kostnader i 2016 på ca. 3,2 millioner euro, som utgjorde 50 prosent av inntjening før renter, skatt, avskrivninger og nedskrivninger (EBIDTA).

#### **Oceanteam ASA**

Foretakets revisor tok forbehold i revisjonsberetningen for 2015 om verdsettelse av goodwill på grunn av mangel på tilstrekkelige og hensiktsmessige bevis som underbygger verdsettelsen. Finanstilsynet ba foretaket gå gjennom nedskrivningstesten på nytt og gi tilstrekkelig bevis som understøtter forutsetninger i nedskrivningstesten for 2015, slik at foretakets revisor ville være i stand til å revidere balanseført verdi av goodwill. Som en konsekvens av denne gjennomgangen, besluttet foretaket å nedskrive goodwill med 3,7 millioner amerikanske dollar. Nedskrivningen ble regnskapsført som en korrigering av feil i foretakets delårsregnskap for fjerde kvartal 2016.

#### **Tematilsyn om alternative resultatmål**

Finanstilsynet har gjennomført et tematilsyn for å kartlegge de noterte foretakenes bruk av alternative resultatmål og etterlevelse av retningslinjene på området.

Finansiell rapportering skal bidra til at brukere av finansiell informasjon får relevant og nyttig informasjon som grunnlag for sine beslutninger. Foretakene har over tid presentert et økende antall justerte tall i den finansielle rapporteringen som alternativ til regnskapstallene. Retningslinjene har som formål å bidra til at informasjonen i den finansielle rapporteringen er konsistent over tid og gir balansert informasjon til brukerne.

Rapporten fra tematilsynet ble offentliggjort i oktober 2017, og den gir noterte foretak på Oslo Børs og Oslo Axess nyttig informasjon om bruken av alternative resultatmål.

#### **Overtredelsesgebyr ved forsinket offentliggjøring av periodisk finansiell rapportering**

Finanstilsynets kontroll av den periodiske rapporteringen omfatter også kontroll av at rapporteringen blir offentliggjort innen fristene. Overtredelse av fristene blir normalt sanksjonert med et overtredelsesgebyr.

Tre utstedere ble ilagt overtredelsesgebyr i 2017 for å ha offentliggjort årsrapportene sine for sent.

#### **Regnskapsfaglig ekspertutvalg**

I 2017 hadde ekspertutvalget tre møter. Saker som blir tatt opp, kan enten være til diskusjon eller til uttalelse. Uttalelsene blir sendt sammen med brev til foretakene, og brevene blir publisert på Finanstilsynets nettsted.

#### **Ekspertutvalget i perioden 1. januar – 31. desember 2017**

**Stig Enevoldsen**  
*leder*

**Signe Moen**  
*nestleder*

**Frøystein Gjesdal**  
*medlem*

**Gry Kjersti Berget**  
*medlem*

**Kjell Magne Baksaas**  
*medlem*

**Nina Rafen**  
*medlem*

**Geir Moen**  
*medlem*

**Karina Vasstveit Hestås**  
*varamedlem*

**Roar Inge Hoff**  
*varamedlem*

**Reidar Jensen**  
*varamedlem*



# Revisjon

Finanstilsynets tilsyn med revisorer omfatter godkjenning av enkeltpersoner og foretak, registerføring og tilsyn med virksomheten. Tilsynet kontrollerer at revisor ivaretar sin uavhengighet, samt utfører arbeidet på en tilfredsstillende måte og i samsvar med lovgivningen og god revisjonsskikk.

Det er sentralt for et velfungerende marked at aktørene har tillit til den finansielle rapporteringen fra næringslivet. Det gjelder spesielt for foretak av allmenn interesse, det vil si banker, forsikringsforetak og andre noterte foretak. God kvalitet på revisjonen bidrar til å styrke denne tilliten. For å ivareta rollen som allmennhetens tillitsperson, må revisor være uavhengig og utføre revisjonen i samsvar med kravene i revisorloven.

## Utviklingstrekk

Revisjonsbransjen er preget av at de største revisjons-selskapene er dominerende. Tall fra det dokument-baserte tilsynet i 2017 viser at de fem største revisjons-selskaperes markedsandel er 72,5 prosent, målt i honorar fra lovpliktig revisjon basert på tall fra regnskaps-året 2016. Det er likevel mange små aktører, selv om revisjonsforetak som bare har én oppdragsansvarlig revisor, er redusert de siste årene. Antallet revisjons-selskaper som reviderer foretak av allmenn interesse, er fortsatt synkende og utgjorde tolv selskaper ved års-skiftet.

## Tilsyn, overvåking og kontroll

Tilsyn blir gjennomført på bakgrunn av Finanstilsynets risikovurderinger, innrapporteringer og andre signaler, som for eksempel medieoppslag. Forhold som blir avdekket på andre tilsynsområder, vil også kunne føre til nærmere vurdering av revisors arbeid. I tillegg skal det minimum hvert sjette år gjennomføres periodisk kvalitetskontroll av revisorer som reviderer årsregnskap for revisjonspliktige. Revisorer som reviderer foretak av allmenn interesse, skal kvalitetskontrolleres minst hvert tredje år.

Den periodiske kontrollen er samordnet med Revisorforeningens kvalitetskontroll av egne medlemmer. Dersom Revisorforeningen finner forhold som kan gi grunnlag for vedtak om tilbakekall av godkjenning som revisor, blir saken sendt til Finanstilsynet for videre oppfølging. Revisorforeningens rapport om kvalitetskontroll-arbeidet i 2017 er gjengitt på side 64. Samordningen gjelder ikke revisorer som reviderer foretak av allmenn interesse. Tilsyn med revisorer som reviderer foretak av allmenn interesse, skal gjennomføres minimum hvert tredje år. Foretak av allmenn interesse som blir revidert av de mindre revisjonsselskapene, er i hovedsak lokale sparebanker og mindre forsikringsforetak.

I 2017 mottok Finanstilsynet om lag 80 signaler om mulige svakheter i revisjonen. Signalene kommer fra Revisorforeningen, skattemyndighetene, konkursbo, politi og andre. Alle signaler blir gjennomgått og vurdert med tanke på videre oppfølging fra Finanstilsynet. Saker som tilsynet ikke prioriterer å følge opp med stedlig tilsyn, kan bli avsluttet med at revisor blir bedt om å foreta en egenevaluering. Svakheter i revisjons-utførelsen som kommer fram av signalet, skal vurderes, og nødvendige tiltak for å øke revisjonskvaliteten skal være en del av evalueringen. Revisors egenevaluering skal dokumenteres.

Tabell 9: Tilbakekall av godkjenning som revisor

	2013	2014	2015	2016	2017
Tilbakekall – statsautoriserte revisorer	0	0	2	1	0
Tilbakekall – registrerte revisorer	0	2	0	1	2
Tilbakekall – revisjonsselskaper	0	0	0	3	0



I 2017 gjennomførte Finanstilsynet 41 stedlige revisor-tilsyn. Fem av disse var tilsyn med revisjonsselskaper som reviderer foretak av allmenn interesse. De øvrige tilsynene ble gjennomført som del av tematisyn, eller på bakgrunn av innrapporterte saker. Noen av sakene blir avsluttet i 2018.

### Selskapstilsyn

I 2017 gjennomførte Finanstilsynet åtte selskapstilsyn. Fem av tilsynene gjaldt selskaper som reviderer foretak av allmenn interesse. Revisjonsselskaper som kan påta seg revisjonen av foretak som er notert på børs i USA, er også underlagt tilsyn av revisortilsynsmyndigheten i USA, Public Company Accounting Oversight Board (PCAOB). Ett av tilsynene ble gjennomført som fellestilsyn med PCAOB, ledet av Finanstilsynet.

Typiske svakheter i flere av revisjonsselskapenes retningslinjer og rutiner er blant annet knyttet til kravene om uavhengighet fra revisjonsklienten og sikring av at revisjonsselskapets egne kvalitetskontroller blir gjennomført på en tilstrekkelig forsvarlig måte. Finanstilsynet mener at den særskilte vurderingen av risikoen for at klienten ikke er involvert i hvitvasking, har vært for svak.

### Andre enkeltsaker

Finanstilsynet mottok i 2017 et økt antall innrapporteringer om svak revisjonsutførelse. Flere av innrapporteringene ble fulgt opp med stedlige tilsyn. Ikke alle tilsynene er ferdigbehandlet, men samtlige avgjorte saker medførte kritikk av revisor. I tre saker ble det varslet om vedtak om tilbakekall av godkjenningen som revisor.

Finanstilsynet har fulgt opp revisjonen av konsesjonsbelagte virksomheter der revisor ikke har satt seg tilstrekkelig inn i særlovgivningen. Det er avdekket svakheter i revisjonen av mindre foretak som driver med inkasso og markedsføring av finansielle instrumenter.

Videre ble det avdekket at mange virksomheter som er underlagt risikostyringsforskriften, ikke innhenter nødvendige bekreftelser fra revisor i samsvar med regelverket.

I én sak har Finanstilsynet særlig kritisert revisor for manglende profesjonell skepsis i revisjonen av verdsettelseposter, inkludert goodwill.

### Tematisyn

Tematisyn om revisors bruk av stikkprøver i revisjonen ble utført i 2016, og samlerapport ble publisert på Finanstilsynets nettsted i april 2017.

I 2017 gjennomførte Finanstilsynet to tematisyn. Det ene var rettet mot revisjon av friskoler. Finanstilsynets tematisyn viste at revisjonsutførelsen av friskolene ikke var gjennomført i samsvar med revisorloven, noe som blant annet skyldtes at revisor ikke hadde satt seg tilstrekkelig inn i særlovgivningen som gjelder for friskoler. En samlerapport fra tilsynet vil bli publisert i første halvår 2018.

Det andre tematisynet var rettet mot oppdragskontrollen av enkelte revisjonsoppdrag før revisjonsberetning blir undertegnet. Oppdragskontroll skal gjøres der revisjonsklienten er et notert foretak og i andre oppdrag ut fra revisjonsselskapenes egen risikovurdering, for eksempel for andre foretak av allmenn interesse. Bakgrunnen for tematisynet var at Finanstilsynet har erfart at oppdragskontrollen har sviktet i saker der Finanstilsynet har avdekket alvorlige feil og mangler i revisjonsutførelsen.

Tematisynet viste at de fem store revisjonsselskapene har forbedret rutine og retningslinjene og etterlevelsen av disse sammenlignet med for få år siden. For et flertall av de øvrige revisjonsselskapene som reviderer foretak av allmenn interesse, ble det funnet mangler både i rutiner og retningslinjer og i gjennomføringen av oppdragskontrollene. En samlerapport vil bli publisert i første halvdel av 2018.

### Dokumentbasert tilsyn

Det ble gjennomført et dokumentbasert tilsyn med revisorer og revisjonsselskaper i 2017. Tilsynet omfattet alle revisjonsselskaper og revisorer som er ansvarlige revisorer. Oppfølging av besvarelsene vil skje i 2018. Det vil også bli utarbeidet en rapport som sammenstiller svarene.

### Saker sendt til Klagenemnden for revisor- og regnskapsførersaker

I 2017 ble fire revisorsaker sendt til Klagenemnden for revisor- og regnskapsførersaker. Det var to klager på tilbakekall av godkjenning som statsautorisert/registrert revisor og to klager på avslag på godkjenning som revisor. Klagenemndens vedtak er offentlige og tilgjengelige på Lovdata.

## Forvaltning

Tabell 10: Antall godkjente revisorer og revisjonsselskaper per 31.12.2017

	2013	2014	2015	2016	2017	Godkjenninger i 2017
Statsautoriserte revisorer	3 544	3 729	3 888	4 044	<b>4 233</b>	<b>187</b>
Registrerte revisorer	3 429	3 462	3 492	3 526	<b>3 574</b>	<b>71</b>
Herav ansvarlige revisorer	1 799	1 625	1 584	1 560	<b>1 532</b>	<b>86</b>
Revisjonsselskaper	563	533	516	494	<b>447</b>	<b>21</b>



I 2017 avgjorde klagenemnden to revisorsaker. I én av disse sakene ble Finanstilsynets vedtak omgjort.

Finanstilsynet godkjenner revisorer enten som registrert eller statsautorisert revisor. I 2017 var det 238 påmeldte kandidater til praktisk prøve, og 217 kandidater besto prøven. I forbindelse med søknad om revisorregisternummer, som er nødvendig for å bli ansvarlig revisor, kontrollerer Finanstilsynet blant annet at revisor har lovpliktig etterutdanning og sikkerhetsstillelse.

## Regelverksarbeid

Regjeringen oppnevnte i oktober 2015 et utvalg som skal vurdere og foreslå endringer i regelverket for revisjon, revisorer og regnskapsførere. Finanstilsynet har ett medlem i lovutvalget. Utredningen med forslag til endringer i revisorlovgivningen, ble levert til Finansdepartementet i juni 2017. Se NOU 2017: 15 *Revisorloven – Forslag til ny lov om revisjon og revisorer.*



Finanstilsynet  
Postboks 1187 Sentrum  
0107 Oslo

Oslo, 25.01.2018

Vår ref: TML/KMH

#### ÅRSRAPPORT OM KVALITETSKONTROLL AV REVISORER 2017

I henhold til "Retningslinjer for periodisk kvalitetskontroll av revisorer og revisjonsselskaper" er Den norske Revisorforening (DnR) utpekt av Finanstilsynet til å gjennomføre periodisk kvalitetskontroll av medlemmer som reviderer revisjonspliktiges årsregnskap, med unntak av de som reviderer foretak av allmenn interesse. DnR gir med dette en oversikt over organisering, utvelgelse og resultater av gjennomført kvalitetskontroll i 2017.

#### ORGANISERINGEN AV ÅRETS KONTROLLER

Organiseringen av kontrollen er beskrevet i «Detaljert opplegg for kvalitetskontrollen av oppdragsansvarlige revisorer 2017» som er lagt ut på revisorforeningens nettside. Opplegget tar sikte på å kontrollere etterlevelse av revisorlovgivningen og god revisjonsskikk, herunder revisjonsstandardene, og bestemmelser i revisorloven om revisorenes økonomiske forhold, uavhengighet, sikkerhetsstillelse og etterutdanning. Videre er etterlevelse av hvitvaskingslovgivningen særskilt kontrollert.

Kontrollørkorpset har bestått av 32 statsautoriserte og registrerte revisorer, alle oppdragsansvarlige med bred faglig bakgrunn.

#### UTVELGELSE FOR KONTROLL

Kvalitetskontrollordningen i 2017 omfattet 825 oppdragsansvarlige medlemmer. Det ble valgt ut 132 medlemmer for ordinær kontroll. 9 av disse ga beskjed om at de skulle avvikle sin virksomhet eller slutte som oppdragsansvarlige revisorer i løpet av 2017. Det ble således gjennomført 123 ordinære kontroller. I tillegg ble det gjennomført 11 oppfølgingskontroller. Totalt ble det gjennomført 134 kontroller i 2017.

#### RESULTAT AV KONTROLLENE

	Antall	%
Godkjent	119	89
Ikke godkjent – ny kontroll	9	7
Oversendes Finanstilsynet for videre oppfølging*	6	4
<b>Sum utførte kontroller</b>	<b>134</b>	<b>100</b>

\* Årsak til oversendelse: 1 manglende etterutdanning og 4 mangelfull revisjonsutførelse og en som ikke har stilt seg tilgjengelig for kontroll.

Vennlig hilsen

Den norske Revisorforening

Trond Morten Lindberg  
Styreleder





# Regnskapsførervirksomhet

Finanstilsynets tilsyn med regnskapsførere omfatter godkjenning av enkeltpersoner og foretak, samt registerføring og tilsyn med virksomheten. Tilsynet kontrollerer at regnskapsfører utfører arbeidet på en tilfredsstillende måte og i samsvar med lovgivningen, og etter god regnskapsføringskikk.

## Utviklingstrekk

Regnskapsførerbransjen domineres av 20–30 større selskaper og grupperinger. Det er imidlertid også mange små enheter, selv om det dokumentbaserte tilsynet i 2016 viste at det de siste årene har vært en gradvis reduksjon av dem som driver virksomhet i enkeltpersonforetak. Både revisjonsselskaper og enkelte bankgrupperinger er aktive i regnskapsføringsbransjen.

## Tilsyn, overvåking og kontroll

Finanstilsynet kontrollerer at regnskapsførervirksomhetene oppfyller kravene i regnskapsførerlovlovgivningen. Tilsynet kontrollerer også at regnskapsføring skjer etter kravene i regnskapsloven, bokføringsloven og skatte- og avgiftsregelverket. I 2017 publiserte Finanstilsynet et rundskriv om regnskapsførers og regnskapsførerselskapers plikter etter hvitvaskingsregelverket for å øke oppmerksomheten og bedre etterlevelsen på dette feltet.

### Samarbeid med bransjeforeninger

Med nesten 14 200 regnskapsførere og regnskapsførerselskaper er det en utfordring å oppnå tilstrekkelig tilsynsdekning, selv om tilsynsarbeidet i hovedsak er rettet mot regnskapsførerselskaper og regnskapsførere som er ansvarlige for regnskapsføreroppdrag.

Regnskap Norge gjennomfører kvalitetskontroll av sine medlemmer minst hvert sjuende år. Revisorforeningen gjør det samme for medlemmer som driver med regnskapsføringsvirksomhet. Bransjeforeningenes kontrollarbeid inngår i Finanstilsynets vurdering av hvordan tilsynsarbeidet kan drives mest hensiktsmessig med en risikobasert tilnærming.

Det er utarbeidet retningslinjer for Finanstilsynets samarbeid med Regnskap Norge og Revisorforeningen. Rapportene basert på kvalitetskontrollene som Regnskap Norge og Revisorforeningen utførte i 2017, er gjengitt på side 67 og 68.

I tillegg til innrapporteringer fra bransjeforeningene gjennomfører Finanstilsynet kontroller basert på innrapporteringer fra politiet, Skatteetaten, konkursbo og oppdragsgivere samt medieomtale og andre kilder. Kontroller blir også gjennomført uten at det er mistanke om regelverksbrudd. I vurderingen av hvilke regnskapsførere som skal kontrolleres, legger Finanstilsynet vekt på om de er underlagt kvalitetskontroll av en bransjeforening. I 2017 var det tilsyn med to av de største regnskapsførergrupperingene. Det ene tilsynet viste at det er viktig å ha oppmerksomhet på IKT-risiko og rutiner som kan bidra til å sikre at regnskapsførervirksomhet blir drevet i samsvar med lovkravene.

### Signaler og stedlige tilsyn

Finanstilsynet registrerte til sammen 139 signaler om mulige svakheter som kan indikere feil i oppdragsutførelsen hos regnskapsførere i 2017.

I 2017 gjennomførte Finanstilsynet 57 stedlige tilsyn. Noen av sakene blir først avsluttet i 2018. Tilsynet er i stor grad rettet mot saker der det er sterke indikasjoner på at regnskapsførervirksomheten ikke blir drevet i samsvar med gjeldende regelverk. Mange stedlige tilsyn blir derfor avsluttet med kritiske merknader eller vedtak om tilbakekall av autorisasjon som regnskapsfører. Flere stedlige tilsyn lar seg heller ikke gjennomføre til fastsatt tid på grunn av forhold hos regnskapsfører, og at regnskapsførere sier fra seg autorisasjonen når de blir varslet om stedlig tilsyn. Finanstilsynet fattet tre vedtak om tilbakekall/suspensjon av autorisasjon som regnskapsfører på grunn av misbruk av betalingsfullmakt.

**Tabell 11: Tilbakekall og suspensjon av autorisasjon som regnskapsførere**

	2013	2014	2015	2016	2017
Tilbakekall – regnskapsførere	11	200	10	77	<b>82</b>
Tilbakekall – regnskapsførerselskaper	2	10	16	44	<b>24</b>
Suspensjon	1	2	1	0	<b>4</b>

Antall vedtak er høyere de årene det blir gjennomført dokumentbasert tilsyn.

#### Tematilsyn

Mot slutten av 2017 ble det gjennomført tematilsyn om hvordan oppdragsansvarlig regnskapsfører har ivarettatt ansvaret for kontroll av at kvaliteten i oppdragsutførelsen er i samsvar med regelverket. Resultatene fra tematilsynet vil bli publisert i første halvår 2018.

#### Dokumentbasert tilsyn

Finanstilsynet gjennomførte dokumentbasert tilsyn høsten 2016. Oppfølgingen av regnskapsførernes svar, særlig om kravet til etterutdanning, ble utført i første halvår 2017. Den førte til at tilsynet tilbakekalte

autorisasjonen til 70 regnskapsførere. En samlerapport som viser utviklingen i nøkkeltall for regnskapsførerbransjen, ble publisert på Finanstilsynets nettsted i april 2017.

#### Ulovlig regnskapsførervirksomhet

Når Finanstilsynet mottar signaler om ulovlig regnskapsførervirksomhet, blir tilbyderne gjort oppmerksomme på autorisasjonsplikten og at virksomheten må opphøre. Videre oppfølging veies løpende mot behov for ressurser til annet tilsynsarbeid. I enkelte alvorlige tilfeller blir forholdet meldt til politiet. Brukere av regnskapsførertjenester bør selv kontrollere at regnskapsføreren som benyttes, har autorisasjon og er registrert i Finanstilsynets konsesjonsregister.

## Forvaltning

**Tabell 12: Antall autoriserte regnskapsførere og regnskapsførerselskaper per 31.12.2017**

	2013	2014	2015	2016	2017	Godkjenninger i 2017
Regnskapsførere	11 611	11 500	11 558	11 185	<b>11 350</b>	<b>447</b>
Regnskapsførerselskaper	2 853	2 858	2 835	2 785	<b>2 827</b>	<b>201</b>

#### Særlige oppfølgingsområder

Kontroll med oppfølgingen av ulike lovkrav skjer løpende. Dette gjelder særlig kravet om at daglig leder i regnskapsførerselskaper skal være autorisert regnskapsfører. Finanstilsynet følger også opp manglende etterutdanning.

#### Saker sendt til Klagenemnden for revisor- og regnskapsførerselskaper

I 2017 sendte Finanstilsynet 17 klagesaker til Klagenemnden for revisor- og regnskapsførersaker på regnskapsførerområdet. Sju saker gjaldt tilbakekall av autorisasjon som regnskapsfører, mens de øvrige sakene gjaldt avslag på søknad om autorisasjon som regnskapsfører. Klagenemndens vedtak er offentlige og tilgjengelige på Lovdata.

## Regelverksutvikling

Finanstilsynet endret i 2017 regnskapsførerforskriftens regler om regnskapsførerens plikt til å oppbevare oppdragsdokumentasjon. Oppbevaringsplikten er redusert fra ti til fem år. Brev og annen korrespondanse der regnskapsføreren har påpekt feil og mangler hos oppdragsgiver, skal oppbevares i ti år som tidligere.

Regjeringen oppnevnte i oktober 2015 et utvalg som skal vurdere og foreslå endringer i regelverket for revisjon, revisorer og regnskapsførere. Finanstilsynet har ett medlem i lovutvalget. Forslag til ny regnskapsførerlov skal etter planen leveres til Finansdepartementet innen utgangen av første halvår 2018.



Finanstilsynet  
Postboks 1187 Sentrum  
0107 Oslo

Oslo, 31. januar 2018

### Årsrapport om kvalitetskontroller gjennomført i 2017

Regnskap Norge viser til «Retningslinjer for kvalitetskontroll av autoriserte regnskapsførere og regnskapsførerselskap» og vil med dette gi en oversikt over organisering, utvalgelse og resultater for gjennomførte kontroller for året 2017.

Når det gjelder kvalitetshevende kompetanseiltak, ble det i 2017 gjennomført 10 kurs i «Forberedelse til kvalitetskontroll» med totalt 481 deltagere. I tillegg har 434 gjennomført nettutgaven av kurset.

### Organisering og utvalgelse av årets kontroller

Det er gjennomført totalt 338 stedlige kvalitetskontroller, hvorav 39 kontroller gjaldt oppfølgingskontroller fra tidligere år. Totalt er 47 kontorbaserte kontroller av små virksomheter gjennomført. Stedlige kvalitetskontroller baserer seg på tidligere års kontrollopplegg og kontrollspørsmålene er videreført fra tidligere år. I tråd med føringer fra Finanstilsynet har kontrollene hatt særlig oppmerksomhet på hvorvidt regnskapsførervirksomhetene drives forsvarlig og at regnskapsføringen utføres i samsvar med regelverket, herunder etterlevelse av hvitvaskingsreglementet, plikten til skriftlig å ta opp med oppdragsgiver eventuelle brudd som avdekkes samt nye regler om betalingsoppdrag. Videre ble det lagt opp til å kontrollere hvorvidt avdekkede mangler i oppdragskontrollene fremstår som tilfeldige eller om de er gjentakende også for andre kunder i regnskapsførervirksomheten. I 2017 var 35 kontrollører engasjert i kontrollvirksomheten.

Kontorbaserte kontroller er gjennomført ved at kontrollobjektet svarer på enkelte spørsmål og sender inn nærmere angitte rutiner for vurdering.

### Kontrollresultater 2017

	Ordinære kontroller				Oppfølgingskontroller			
	Personer	%	Byrå	%	Personer	%	Byrå	%
Godkjente kontroller	792	89	253	85	69	93	36	92
Oppfølgingskontroller	93	11	46	15	5	7	3	8
<b>Sum</b>	<b>885</b>	<b>100</b>	<b>299</b>	<b>100</b>	<b>74</b>	<b>100</b>	<b>39</b>	<b>100</b>

Andelen oppfølgingskontroller som ble godkjent er vesentlig bedre enn fjoråret. Av de 3 som fortsatt ikke har fått godkjent kontroll i tabellen over, er 2 oversendt til Disiplinærutvalget for vurdering av fortsatt medlemskap i foreningen.

Det fremkommer at oppfølging av hvitvaskingsregelverket fortsatt viser god etterlevelse. Antall oppdrag hvor regnskapsvirksomheten har betalingsoppdrag er økende og innførte rutiner på området synes i stor grad å være forsvarlige.

Flest avvik er avdekket i overordnet intern kontroll på oppdragsnivå, svake eller manglende skriftlige kommentarer i perioderapportering og dokumentasjon på vurdering av de av oppdragsgivers interne rutiner som er vesentlig for oppdragsutførelsen. Dette vil Regnskap Norge ta høyde for i planene for 2018.

Det ble for 2017 oversendt 3 saker til Finanstilsynet for videre oppfølging.

Med vennlig hilsen

**Regnskap Norge**

Christine Lundberg Larsen

Adm. dir.



Finanstilsynet  
Postboks 1187 Sentrum  
0107 Oslo

Oslo, 25.01.2018

Vår ref: TML/KMH

### ÅRSRAPPORT OM KVALITETSKONTROLL AV AUTORISERTE REGNSKAPSFØRERE 2017

Det vises til "Retningslinjer for kvalitetskontroll av autoriserte regnskapsførere og regnskapsførerselskap", punkt 2.3 (b). Styret i Den norske Revisorforening (DnR) gir med dette en oversikt over organisering, utvalgelse og resultater av gjennomført kvalitetskontroll i 2017.

#### ORGANISERINGEN AV ÅRETS KONTROLLER

Organiseringen av kontrollene er beskrevet i "Detaljert opplegg for kvalitetskontrollen av autoriserte regnskapsførere 2017", som er lagt ut på revisorforeningens nettside. Opplegget tar sikte på å kontrollere etterlevelse av regnskapsførerloven med tilhørende forskrift og god regnskapsføringsskikk, og har i tillegg spesiell oppmerksomhet på etterlevelsen av bestemmelsene om de autoriserte regnskapsførernes etterutdanning. Kontrollørkorpset som har gjennomført de stedlige kontrollene, har bestått av 10 personer, alle autoriserte regnskapsførere med erfaring fra egen regnskapsførervirksomhet.

#### UTVELGELSE FOR KONTROLL

I 2017 har det blitt gjennomført stedlige kontroller av 40 autoriserte regnskapsførere fordelt på 10 regnskapsførervirksomheter. For regnskapsførervirksomheter med liten aktivitet (målt i årsverk) er det gjennomført dokumentbaserte kontroll. De dokumentbaserte kontrollene omfatter 24 regnskapsførervirksomheter med til sammen 66 autoriserte regnskapsførere. En av de stedlige kontrollene var oppfølgingskontroll fra 2016.

#### RESULTAT AV KONTROLLENE

	Stedlige kontroller		Dokumentbaserte kontroller	
	Antall	%	Antall	%
Godkjent	38	93	60	91
Ikke godkjent- ny kontroll	2	5	4	6
Oversendt Finanstilsynet for videre oppfølging *	1	2	2	3
<b>Sum utførte kontroller</b>	<b>41</b>	<b>100</b>	<b>66</b>	<b>100</b>

\* Årsak til oversendelse: 3 manglende etterutdanning

Vennlig hilsen

Den norske Revisorforening

Trond Morten Lindberg  
Styreleder



## Eiendomsmegling

Tilsynet med eiendomsmegling omfatter foretak som har bevilling til å drive eiendomsmegling og advokater som har stilt sikkerhet for eiendomsmegling, samt boligbyggelag som driver eiendomsmegling med foretaksbevilling. Det blir ført kontroll med at foretakene, advokatene og boligbyggelagene driver meglingen i samsvar med kravene som følger av lov og forskrift, blant annet at virksomheten blir drevet i samsvar med god meglerskikk og at foretakene har systemer for risikostyring og internkontroll. Finanstilsynet prioriterer den delen av eiendoms- meglingsbransjen som driver med boligformidling. Det er særlig viktig at forbrukere i dette markedet kan ha nødvendig tillit til den eiendomsmeglere som formidler boligen og gjennomfører oppgjøret.

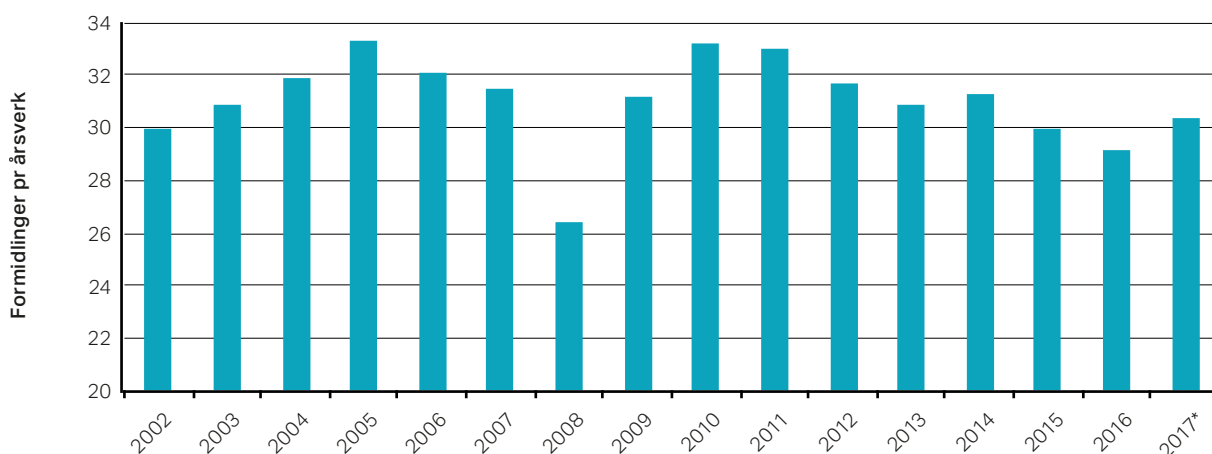
### Utviklingstrekk

Aktiviteten i bransjen har vært stabil de siste årene. Det var 165 248 eiendomsformidlinger i 2016, som er om lag det samme som året før. Antall formidlinger i første halvår 2017 var 81 952, som er 791 færre enn i første halvår 2016.

Regnet i prosent av kjøpesum har meglers vederlag falt noe, fra ca. 1,8 prosent i første halvår 2016 til 1,6 prosent i første halvår 2017. I beløp falt meglers gjennomsnittlige vederlag fra 66 538 kroner til 66 136 kroner for samme periode.

Figur 4: Antall formidlinger per årsverk

Kilde: Finanstilsynet



\* Antall formidlinger per årsverk for 2017 er stipulert, basert på tallene for første halvår 2017.



## Tilsyn, overvåking og kontroll

Finanstilsynet mottar regelmessig tips og henvendelser om mulige lovbrudd i bransjen. I tillegg mottar tilsynet opplysninger gjennom virksomhetenes rapportering. Sammen med erfaring fra tidligere tilsyn, danner dette grunnlaget for en risikobasert utvelgelse av hvilke virksomheter som skal følges opp nærmere av tilsynet. I likhet med foregående år, var oppmerksomheten også i 2017 rettet mot advokater og mindre eiendoms-meglingsforetak uten kjedetilknøyning. Finanstilsynets erfaring fra 2017 tilsier en tilsvarende prioritering for tilsynsvirksomheten i 2018.

I 2017 ble det gjennomført 25 ordinære stedlige tilsyn. Av disse ble tolv tilsyn gjennomført i eiendoms-meglingsforetak og 13 tilsyn hos advokater. Prioriterte kontroll-områder var forvaltning og kontroll med klientmidler, internkontroll og etterlevelse av hvitvaskingsregelverket. I tillegg ble det gjennomført flere undersøkelser basert på mottatte signaler både hos eiendoms-meglingsforetak og advokater, og en rekke tips om ulovlig eiendoms-meglingsvirksomhet ble undersøkt og fulgt opp.

På bakgrunn av medieoppslag om såkalte off market-salg ble det høsten 2017 satt i gang et dokumentbasert tematisyn rettet mot 16 foretak i Oslo og Akershus. Formidling av eiendom gjennom megler uten ordinær annonsering og budrunde kan utfordre tilliten til meglers integritet og uavhengighet, særlig i de tilfellene hvor samme eiendom etter kort tid blir solgt videre til en vesentlig høyere pris. Formålet med tematisynet er å få et bedre inntrykk av om praksisen er utbredt, vurdere behovet for retningslinjer, samt eventuelt iverksette konkrete tiltak overfor enkeltstående eiendoms-meglere eller eiendoms-meglingsforetak. Arbeidet ventes slutført i løpet av første halvår 2018.

I 2017 tilbakekalte Finanstilsynet totalt sju tillatelser på grunn av grove overtredelser av regelverket. Tre av disse var foretakstillatelser. Videre ble tre advokater fratatt retten til å drive eiendoms-megling, og tillatelsen til én ansvarlig megler ble tilbakekalt etter brudd på forbudet mot egenhandel. Tilsynet varslet i tillegg to advokater om mulig tilbakekall av retten til å drive eiendoms-megling, og ett foretak ble pålagt å utpeke en ny fagansvarlig person for foretaket.

I sakene som gjaldt advokater, var ulovlig behandling av klientmidler sammen med systematisk manglende etterlevelse av regelverket, grunnlaget for tilbakekallet av tillatelsene. Den ene av disse gjaldt underslag av klientmidler. Grunnlaget for tilbakekallet av foretakstillatelsene var ulovlig behandling av klientmidler, gjennomgående feil i gjennomføring av oppdrag, manglende rutiner og manglende etterlevelse av hvitvaskingsregelverket. Finanstilsynet anmeldte ett forhold til Oslo politidistrikt for mistanke om grovt bedrageri.

## Fakta

*Antall foretak med tillatelse til å drive eiendoms-megling har vært relativt stabilt de siste årene. Ved utgangen av 2017 var det registrert 510 foretak, mot 503 i 2016.*

*Antall filialer var 586 ved utgangen av 2017, mens det var 559 ved utgangen av 2016. I alt ble det drevet eiendoms-megling i totalt 1096 meglerkontorer i Norge ved inngangen til 2018, mot 1062 på samme tidspunkt i fjor. I tillegg var det 1160 advokater som var registrert med eiendoms-megling i egen praksis, mot 1164 for ett år siden. Imidlertid er det mange av advokatene som kun sporadisk påtar seg eiendoms-meglingsoppdrag og/eller oppgjørsoppdrag. Basert på innrapporterte omsetningstall for 2016, var det bare 298 advokater som hadde ti eller flere formidlinger og/eller oppgjørsoppdrag i løpet av året.*

## Forvaltning

I 2017 ga Finanstilsynet 41 foretak tillatelse til å drive eiendoms-megling. I disse sakene, og ved endringer i foretakenes ledelse og styrer, har Finanstilsynet i tillegg gjennomført en rekke egnethetsvurderinger. Her blir personenes kvalifikasjoner, yrkeserfaring og tidligere atferd vurdert. I tillegg ble det i løpet av året gitt 321 personlige tillatelser til å drive eiendoms-megling. Betydelige ressurser går med på å besvare henvendelser fra publikum, både skriftlig og over telefon. Henvendelsene gjelder et vidt spekter av temaer, fra påstander om brudd på regelverket fra enkeltforetak eller -meglere, til generelle spørsmål rundt forståelsen av regelverket knyttet til kjøp og salg av fast eiendom.



## Regelverksutvikling

I desember 2017 ble det vedtatt enkelte endringer i eiendomsmeglingsloven. Endringene gjør det enklere for eiendomsmeglingsforetak å etablere filialer og å gjøre endringer i foretakets ledelse, men på en slik måte at Finanstilsynets kontroll ikke blir svekket. I tillegg ble blant annet reglene om tittelbruk forenklet, slik at tittelen «eiendomsmegler» nå kan brukes av alle som har personlig tillatelse til å drive eiendomsmegling. Reglene trådte i kraft 1. januar 2018.

I 2017 publiserte Finanstilsynet dessuten to rundskriv, som ga enkelte forklaringer om hvordan gjeldende regelverk skal forstås.

Etter eiendomsmeglingsloven skal det utpekes en ansvarlig megler for det enkelte oppdraget. Megleren skal selv utføre hovedoppgavene i meglingsoppdraget, men kan likevel sette ut hele eller deler av oppdragsutførelsen til en eiendomsmeglerfullmektig. Eiendomsmeglingsloven inneholder imidlertid ikke nærmere regler om hvilken oppfølging og kontroll fullmektigene skal ha. I 2017 publiserte Finanstilsynet derfor et rundskriv som forklarer hvilket ansvar og hvilke plikter som ligger hos eiendomsmeglingsforetaket og den ansvarlige megleren i oppfølgingen av eiendomsmeglerfullmektiger. Eiendomsmeglingsforetakene må ha rutiner som sikrer en forsvarlig oppdragsgjennomføring, også når deler av oppdraget blir gjennomført av en fullmektig. Rutinene må ta høyde for at fullmektiger kan

ha ulik erfaring og kvalifikasjoner, og at noen oppdragstyper og arbeidsoppgaver er mer kompliserte enn andre. Fullmektigens arbeid skal skje under tilsyn av ansvarlig megler, som skal veilede og føre kontroll med fullmektigens arbeid.

Det er nære forbindelser mellom finansieringsvirksomhet og eiendomsmeglingsvirksomhet. Enkelte bransjeaktører ønsker å knytte banktjenester og eiendomsmegling tettere sammen, slik at de effektiviserer driften og bruker mindre ressurser.

I 2016 publiserte Finanstilsynet et rundskriv rettet mot finansforetak om tilsynets vurderinger av markedsføring og anbefaling av eiendomsmeglingsforetak i forbindelse med långivning og andre banktjenester. I 2017 fulgte Finanstilsynet opp med et rundskriv til eiendomsmeglingsforetak om tilsynets vurdering av adgangen til å samlokalisere og ha samdrift av eiendomsmeglingsforetak og banker. Eiendomsmeglingsforetak kan være samlokalisert med en bank, men det må fastsettes rutiner som sikrer forsvarlig informasjons-håndtering mellom foretaket og banken. Reglene om taushetsplikt i eiendomsmeglingsloven gjelder også overfor banken. Åpne kontorlandskap, der bankansatte og meglingsansatte sitter side om side, er ikke akseptabelt. Eiendomsmeglingsforetak og banker kan ha en viss samdrift, og for eksempel kan de ha felles resepsjons-, renholds- og vaktmestertjenester. Ansatte som utfører arbeid som er ledd i eiendomsmegling, kan imidlertid ikke utføre arbeid som er ledd i bankvirksomhet.



# Inkassovirksomhet

Tilsynet med inkassovirksomhet omfatter foretak med bevilling til å inndrive forfalte pengekrav for andre (fremmedinkasso) og foretak som kjøper opp forfalte pengekrav og selv driver inn disse (oppkjøps- og egeninkasso). Tilsynet med inkassoforetak omfatter kontroll av at foretakene følger god inkassoskikk og ikke benytter inkassometoder som utsetter noen for urimelig press, skade eller ulempe. Dette innebærer å kontrollere at foretakene følger reglene i lov og forskrift for hvordan kravene skal bli formidlet, og om salærene som blir avkrevet skyldner, er korrekte. Kontroll av klientmiddelbehandlingen er også viktig, i tillegg til foretakets etterlevelse av bestemmelser i risikostyringsforskriften.

## Utviklingstrekk

Et fåtall foretak dominerer inkassobransjen. De ti største inkassoforetakene har hatt en stor samlet andel av inkassomarkedet i lengre tid. Basert på tall fra foretakenes rapportering per 30. juni 2017, hadde de ti største foretakene målt i fordringsmasse til inndrivelse 85,5 prosent av markedet. Inkassosaker til behandling representerte misligholdte forpliktelser på 80 milliarder kroner. Av dette utgjorde opprinnelig gjeldsbeløp (hovedstolen) 47,8 milliarder kroner, hvorav 25,6 milliarder kroner var knyttet til saker som ble registrert hos inkassoforetakene mer enn 18 måneder tidligere. Litt mer enn én av tre nye saker de siste årene er blitt avsluttet før inkassator sender betalingsoppfordring, som er et kravbrev som normalt blir sendt 30–45 dager etter at betalingsfristen i faktura er oversittet.

Finanstilsynet har gjennomført en undersøkelse blant 13 av de største inkassoforetakene for å få en bedre oversikt over fordelingen av inkassosaker på kravstyper og aldersgrupper. Av inkassosaker under arbeid ved utgangen av 2017, var 9,1 prosent av sakene knyttet til forbrukslån, mot 13,3 prosent ved utgangen av 2016. Som i 2016, økte andelen for aldersgruppene 18–29 år og 30–39 år i 2017. For de eldre aldersgruppene var det en nedgang i 2017, sammenlignet med året før. Se figur 6 på side 74.

## Fakta

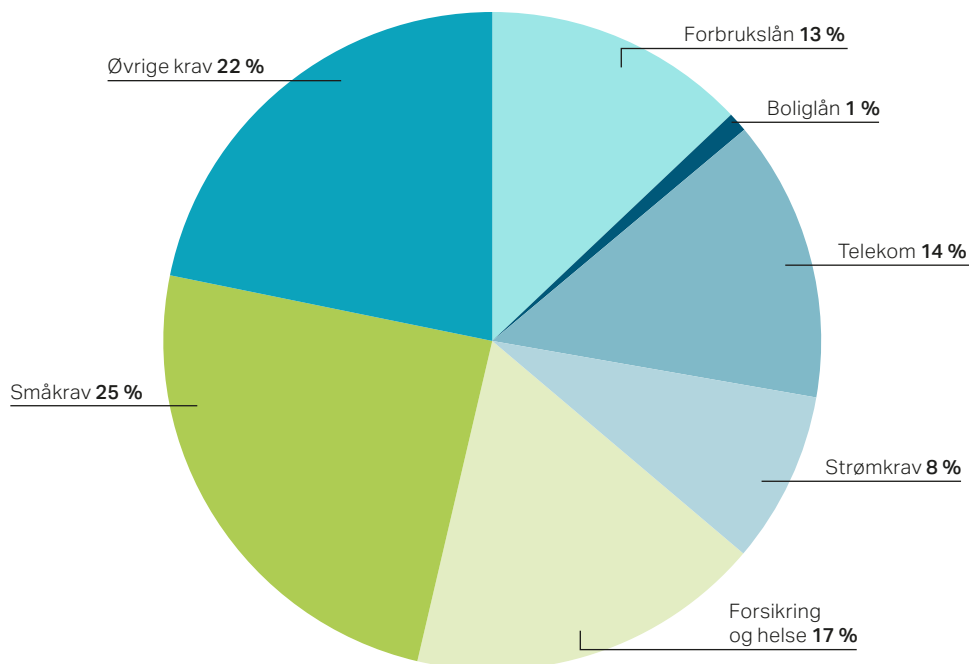
*Antall foretak som har bevilling til å drive inkassovirksomhet, har i mange år ligget på samme nivå. Ved utgangen av 2017 var det 99 fremmedinkassoforetak og sju foretak med bevilling til å drive virksomhet med oppkjøp av forfalte pengekrav for selv å drive inn disse. Mens innkasserte midler i første halvår 2016 utgjorde 14,7 milliarder kroner, økte dette til 16 milliarder kroner i første halvår 2017. Dette er en økning på 9,3 prosent. I samme periode mottok inkassoforetakene 4,5 millioner nye saker, som er en økning på 12,7 prosent (505 394 saker) sammenlignet med første halvår 2016. Per 30. juni 2017 var det i overkant av 4,95 millioner inkassosaker til behandling, som er en oppgang på 6,7 prosent sammenlignet med utgangen av første halvår 2016.*





Figur 5: Saker fordelt på gjeldstyper per 31.12.2017

Kilde: Finanstilsynet



## Tilsyn, overvåking og kontroll

Ved stedlige tilsyn går Finanstilsynet gjennom inkassoforetakenes generelle saksbehandlingsrutiner for inndrivelsesprosessen, rutiner for behandling av klientmidler og foretakets etterlevelse av risikostyringsforskriften. Saksbehandling blir normalt kontrollert på stikkprøvebasis. Inkassolovgivningen er i stor grad utformet for å ivareta hensynet til forbrukerne. I Finanstilsynets tilsynsvirksomhet blir det derfor lagt stor vekt på å kontrollere de delene av inkassovirksomheten som har betydning for den enkelte forbrukerskyldneren.

Finanstilsynet mottar regelmessig tips og henvendelser om mulige lovbrudd i bransjen, i hovedsak fra skyldnere, Forbrukerrådet, Forbrukertilsynet, Finansklagenemnda samt forliksråd og namsmyndigheter. I tillegg får Finanstilsynet opplysninger gjennom virksomhetenes rapportering. Sammen med erfaring fra tidligere tilsyn, danner dette grunnlaget for en risikobasert utvelgelse av hvilke virksomheter som skal følges opp nærmere.

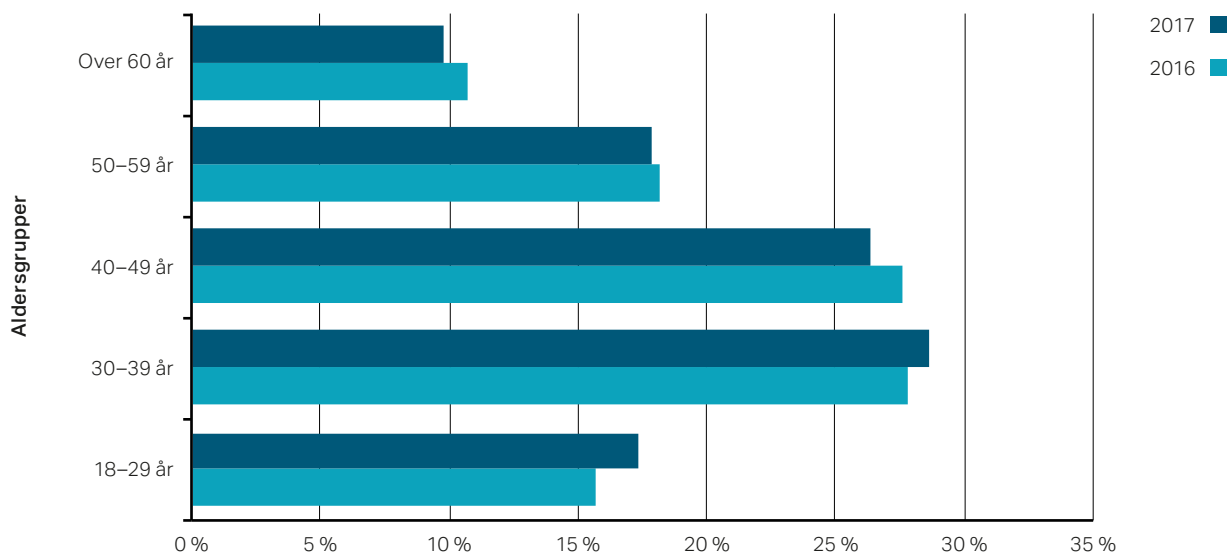
I 2017 ble det gjennomført totalt seks ordinære stedlige tilsyn. I likhet med de to siste årene, var oppmerksomheten i 2017 særlig rettet mot å kontrollere foretakenes internkontroll og risikostyring. Disse tilsynene avdekket ikke større systematiske og alvorlige avvik hos foretakene. De siste årenes tilsynssaker har fått stor oppmerksomhet i bransjen, noe som ser ut til å ha bedret internkontrollen og ført til større oppmerksomhet på risikofaktorer i inndrivelsesprosessen.

I tillegg ble det gjennomført 13 undersøkelser på bakgrunn av tips, hvor Finanstilsynet mottok redegjørelse fra inkassoforetakene i enkeltsaker og fulgte opp foretakene der dette var nødvendig.

Det ble tilbakekalt én foretaksbevilling og tre personlige inkassobevillinger i 2017. Tilbakekallene skyldtes store mangler som ble avdekket ved stedlige tilsyn i 2016. Ett tilbakekall skyldtes faktisk leders svært mangelfulle regnskapsføring. De to andre som mistet sin personlige inkassobevilling, hadde vært faktiske ledere i et foretak der det ble funnet alvorlige feil i klientmiddelbehandlingen ved tilbakeføring av overbetalte og udefinerte midler til skyldner. Finanstilsynet tilbakekalte også inkassobevillingen til dette foretaket.

**Figur 6: Inkassosaker knyttet til forbrukslån fordelt på aldersgrupper**

Kilde: Finanstilsynet



## Forvaltning

I 2017 ble det gitt 71 inkassobevillinger til enkeltpersoner eller foretak. Betydelige ressurser går med til å besvare henvendelser fra publikum, både skriftlig og over telefon. Henvendelsene gjelder i vesentlig grad påstander om brudd på god inkassoskikk og inkassokravenes rettmessighet.

## Regelverksutvikling

Våren 2017 ble inkassoloven endret. Endringene innebar at varslingsreglene nå er teknologinøytrale, det vil si at det ikke lenger er et absolutt krav om varsling på papir per post.

Høsten 2017 sendte Finanstilsynet brev til Justis- og beredskapsdepartementet der tilsynet uttrykte at inkassoloven bør revideres. Det er snart 30 år siden inkassoloven trådte i kraft. Loven ble til på en tid da

inkassovirksomhet ble utført på en annen måte enn i dag. Den teknologiske utviklingen har ført til at inndrivelsesprosessene blir automatisert i stadig større grad. I tillegg er rettskildebildet svært fragmentert, med uttalelser fra Finanstilsynet, Justis- og beredskapsdepartementet og i avgjørelser fra Finansklagenemnda. Dette er uoversiktlig og gjør det vanskelig å etterleve regelverket i inkassobransjen.

Finanstilsynet ser behov for å regulere og klargjøre nærmere hva som ligger i kravet til god inkassoskikk, hvordan et krav rettmessighet skal vurderes, klientmiddelbehandling og salærssystemet. I tillegg er det behov for å definere nærmere hva som er faktisk leders ansvar for kontroll med inkassovirksomheten og vurdere om det bør stilles ytterligere kompetansekrav til bevillingshaver. Videre ser Finanstilsynet det som viktig å fastsette regler for sider av inkassovirksomheten som i dag ikke er regulert, blant annet spørsmålet om inkassators uavhengighet, adgangen til utkontraktering, samt å trekke opp grensen mellom egen- og fremmed-inkasso.



**STYRING OG KONTROLL  
I VERKSEMDA**



# STYRING OG KONTROLL I VERKSEMMA

## Styringsstruktur og rapportering

Styret i Finanstilsynet, som er oppnemnt av Finansdepartementet for fire år om gongen, har det overordna ansvaret for verksemda i Finanstilsynet. Finanstilsynsdirektøren, som er oppnemnd av Kongen i statsråd for eit åremål på seks år, med høve til å halde fram i seks år til, står for den daglege leiinga. Direktøren rådfører seg med ei leiargruppe som forutan finanstilsynsdirektøren består av avdelingsdirektørane for dei to tilsynsavdelingane og administrasjonsavdelinga, juridisk direktør og kommunikasjonsdirektøren.

Finanstilsynet er delt inn i to tilsynsavdelingar<sup>1</sup> og éi administrasjonsavdeling som blir leidde av kvar sin avdelingsdirektør. Avdelingane er delte inn i seksjonar som blir leidde av kvar sin seksjonssjef. Funksjonar for mellom anna juridisk kvalitetssikring og internasjonal koordinering er plasserte i staben til direktøren. Ein eigen kommunikasjonsstab har ansvaret for ekstern og intern kommunikasjon.

Verksemda til Finanstilsynet er lovregulert gjennom finanstilsynslova. Tilsynslova er supplert av særlovgiving på dei ulike tilsynsområda. Kwart fjerde år utarbeider tilsynet ein strategi for verksemda som saman med tildelingsbrevet frå Finansdepartementet er grunnlaget for årlege tiltaksplanar. Strategien blir vedteken av styret (sjå kapittel II, side 7). Tiltaksplanane er grunnlaget for den løpande styringa og for rapporteringa til styret og departementet.

Styret har møte kvar månad og behandlar mellom anna viktige tilsynssaker, som utkast til forskrifter og konsesjonssaker, budsjett og tiltaksplanar for verksemda. Styret får jamleg rapportar om verksemda. Finanstilsynet møter Finansdepartementet i kvartalsvise møte. Tilsynet rapporterer i tillegg årleg gjennom årsmeldinga og ein supplerande kortrapport om verksemda til departementet. I alle desse samanhengane er ein svært opptekne av å sikre god måloppnåing gjennom ein effektiv ressursbruk.

Finanstilsynet legg risikovurderingar til grunn for tilsynsarbeidet på alle område og utarbeider òg årlege risikoanalysar knytte til eiga verksemd. Desse analysane blir forankra i styret gjennom behandlinga av tiltaksplanen, og dei blir sende til Finansdepartementet, som følgjer dei opp i styringsdialogen.

Når det gjeld risikovurderingar som blir lagde til grunn i tilsynsarbeidet, er rapporten *Finansielt utsyn* eit sentralt grunnlagsdokument. Finanstilsynet har sidan 1994 regelmessig analysert og vurdert risikoen for finansielle

stabilitetsproblem i den norske finansmarknaden på bakgrunn av utviklinga i norsk og internasjonal real-økonomi og marknader. Vesentlege delar av vurderinga av lønnsøkonomi-, soliditets- og risikoutviklinga i enkeltforetak må gjennomførast på bakgrunn av den generelle tilstanden i økonomien og marknadene. Frå og med 2003 er desse vurderingane offentleggjorde i egne rapportar, som òg omtaler inntening, soliditet og likviditet i finansforetaka. I rapportane blir moglege kjelder til framtidige stabilitetsproblem i det norske finansielle systemet vurderte. *Finansielt utsyn* blir publisert i juni og november. Eit anna grunnlagsdokument er Finanstilsynet sin årlege analyse av risiko og sårbarheit knytt til bruken av IKT i finanssektoren (*ROS-analysen*).

Finanstilsynet er underlagt årleg revisjon frå Riksrevisjonen. Sjå kapittel VI Årsrekneskap, side 81.

## Internkontroll

Internkontrollen i Finanstilsynet er organisert i linja og er dermed ein del av den interne styringa i verksemda. Retningslinjer for rutinar, som til dømes budsjett-disponeringsmyndigheit og andre interne rettleiingar, gjer ansvaret og myndigheita tydeleg og bidreg til effektivt kontrollarbeid.

Leiinga følgjer jamleg opp tiltaksplanane til alle avdelingane og seksjonane. Dette skal sikre at ressursinnsats, måloppnåing og resultat er i tråd med prioriteringane og forventingane, og at eventuelle avvik blir avdekte, forklarte og eventuelt følgde opp. Slik oppfølging sikrar òg samhandling og at heilskapsperspektivet i verksemda blir vareteke.

Finanstilsynet heldt i 2017 fram arbeidet med informasjonstryggleik. Det blei gjennomført øvingar og haldningsskapande arbeid for å betre informasjons-tryggleiken.

Arbeidet med å førebu Finanstilsynet på nye krav i personvernforordninga og ny personopplysingslov er iverksett, og Finanstilsynet utnemnde eit internt personvernombod i 2017.

Det blei ikkje avdekt vesentlege svakheiter, feil eller manglar gjennom Finanstilsynet sin internkontroll i 2017.

Internkontrollen i Finanstilsynet gir eit godt grunnlag for å sikre målretta og effektiv drift, påliteleg rapportering og etterleving av relevant regelverk og interne retningslinjer og rutinar. Verksemda er prega av stor grad av stabilitet, og det oppstår sjeldan feil eller vesentleg sviakt i rutinane.

<sup>1</sup> Styret i Finanstilsynet vedtok i januar 2018 å etablere ei ny tilsynsavdeling for digitalisering og analyse. Organisasjonsendringa vil bli sett i verk i første halvår 2018.



Etter ei samla vurdering kom Finanstilsynet i 2013 til at det ikkje var behov for å etablere nokon internrevisjonsfunksjon, men at det var naturleg at spørsmålet blei vurdert på nytt dersom risikoforholda eller verksemda blei vesentleg endra. Etter ei fornya vurdering i 2016 meiner Finanstilsynet at det ikkje er nye risikoforhold eller endringar i verksemda som gjer det nødvendig å etablere nokon eigen internrevisjonsfunksjon. Behovet for dette vil bli vurdert på nytt seinast i 2020.

Finanstilsynet har ein eigen kontrollar som kvart år rapporterer til Finanstilsynet sitt styre.

Det blei etablert eit eige regime for internkontroll av IT-verksemda i 2016, og dette blei følgt opp med ein kontroll i 2017.

## Tryggleik og beredskap

Finanstilsynet legg stor vekt på å vareta tryggleiken og ha beredskap for moglege kriser i enkeltføretak, finansiell infrastruktur og marknader. I tillegg har tilsynet beredskap for eventuelle hendingar i eigen organisasjon. Det blir gjennomført jamlege øvingar for eventuelle kriser i føretak og marknader og i eigen organisasjon. Finanstilsynet nyttar støttesystemet CIM i beredskapsarbeidet. Det blir halde brann-/evakueringsøvingar to gonger i året i samarbeid med Noregs Bank.



## VURDERING AV FRAMTIDSUTSIKTER



## VURDERING AV FRAMTIDSUTSIKTER

Finanstilsynet følger utviklinga i makroøkonomiske hovudstorleikar og utfører stresstestar av bankane si evne til å møte ei negativ utvikling. Det er viktig at bankane har god soliditet og tilstrekkelege likviditetsbufferar til å møte ei svakare utvikling i norsk og internasjonal økonomi og ny internasjonal finansuro. Gjeldsveksten i hushalda heldt seg høg i 2017. Høge eigeomsprisar og høg gjeldsbelastning i hushalda gjer norsk økonomi utsett ved eit omslag.

Nye reglar for tapsavsetnader i bankane (IFRS 9) blei innførte frå 2018 (i første omgang berre for bankar med papir noterte på Oslo Børs). Finanstilsynet må vurdere om metodikken som er lagd til grunn, tilfredsstillar krava i regelverket, og om føretaka sine avsetnader er tilstrekkelege.

Det nye betalingstenestedirektivet (PSD 2) inneber at verdikjeda i betalingssystemet blir endra, og nye teknologibaserte tenester blir innførte. Finanstilsynet skal føre tilsyn med at tryggleiken og kundevernet blir tekne i vare av betalingstenesteleverandørane. Enkelte betalingsløyseringar kan få ei sentral rolle i marknaden og må følgjast særskilt. Det er venta eit vesentleg omfang av grensekryssande aktivitet, noko som vil krevje samarbeid med tilsynsmyndigheiter i andre land. Det er òg venta eit auka omfang av aktivitetar i randsona av konsesjonsplikt, som plattformar for folkefinansiering, som Finanstilsynet må ta stilling til. I tillegg er det ein auke i bruken av kryptovaluta som instrument for eigenkapitalfinansiering for å unngå regulatoriske krav. Også når det gjeld investering i kryptovaluta som spekulasjonsobjekt, er det ein auke.

Generelt fører digitaliseringar til hyppige endringar i prosessar og produkt på finansområdet. Ei rekkje land har etablert såkalla sandkassar, der nye føretak kan teste ut teknologiske løyseringar på finansområdet med rettleiing frå tilsynsmyndigheitene.

Finanstilsynet legg vekt på å rettleie aktørar som ønskjer informasjon i samband med etablering av verksemd som kan vere konsesjonspliktig. Høg grad av innovasjon vil kunne føre til auka pågang og reise regulatoriske spørsmål.

Kompleksiteten og sårbarheita aukar i takt med utviklinga på IKT-området og blir ytterlegare påverka av at nye aktørar kjem til. Utviklinga stiller krav til Finanstilsynet, som må forstå kva for risikoar som er knytte til dei ulike løyseringane og systema. Den operasjonelle risikoen inneber på den eine sida fare for at auka kompleksitet kan føre til feil internt i føretaka under tilsyn som følgje av teknisk eller menneskeleg sviikt. På den andre sida inneber han større fare for at føretaka under tilsyn eller infrastruktur-systema blir påverka utanfrå gjennom ulike former for nettbaserte angrep.

Høgt kostnadsnivå og strenge krav til kundevern og dokumentasjon har ført til at føretaka i mindre grad finn det rekningsvarande å tilby fysisk individuell kundebehandling. For Finanstilsynet vil det framover krevje meir å følgje opp at nettbaserte løyseringar tilfredsstillar krav til forsvarleg kundevern, identifikasjon, dokumentasjon og teknisk tryggleik.

På pensjonsområdet har det dei seinare åra skjedd ein gradvis overgang frå ytingspensjon til innskotspensjon med investeringsval. Dei nye produkta krev fagleg forsvarleg og balansert rådgiving. Både på forsikringsområdet og verdipapirområdet må Finanstilsynet sjå til at føretaka rettar seg etter god forretningsskikk i sals- og rådgivingsverksemda. Det er føretaka sitt ansvar å ha marknadsføringsmateriell med balansert informasjon om risiko og kostnader for kundane. Sjølv om dei nye pensjonsavtalane i hovudsak er innskotsbaserte, vil livsforsikringsføretaka dei nærmaste åra framleis ha stor restrisiko knytt til etablerte ytingsavtalar, inkludert fripolisar med garantert avkastning.

Vidare er det ein sterk auke i personleg pensjonssparing, mellom anna gjennom sparing i verdipapirfond. Det er òg lagt til rette for at slik sparing skal vere attraktiv, gjennom etablering av aksjesparekonto (ASK) og individuell pensjonssparing (IPS). Finanstilsynet må følgje opp at føretak som tilbyr slike produkt, tek vare på kundane sine interesser.

Som eit resultat av høgt tempo i innføringa av nytt felleseuropeisk regelverk og tilsynsharmonisering dei nærmaste åra, er det venta at Finanstilsynet framleis må bruke store ressursar på regelverksutvikling. I hovudsak vil det vere oppdrag frå Finansdepartementet i samband med gjennomføring av direktiv og forordningar som ein del av EØS-pliktene. I tillegg må Finanstilsynet bruke store ressursar på å delta i regelverksutvikling og tilsynssamarbeid i regi av dei europeiske finanstilsynsmyndigheitene EBA, ESMA og EIOPA. Dette vil framleis utgjere ei stor utfordring for ressursstyringa i Finanstilsynet.

Ei anna side ved regelverksendringane som vil krevje ytterlegare systemutvikling og behandlingsskapitet, er aukande krav til rapportering til EBA, ESMA og EIOPA. Det dreier seg om relativt omfattande data henta inn frå norske finansføretak som skal inngå i den overordna overvakinga av finanssektoren i Europa, og om rapportering om korleis finanstilsyn etterlever europeiske tilsynsstandardar.

Gjennomføring og oppfølging av EUs krisehandteringsdirektiv (Bank Recovery and Resolution Directive), mellom anna i form av krav til årleg utarbeiding og oppfølging av institusjonsspesifikke gjenopprettingsplanar og avviklingsplanar, vil krevje mykje ressursar frå Finanstilsynet dei nærmaste åra. Med det nye regelverket



må alle bankar utarbeide gjenoppretingsplanar med konkrete og gjennomførbare tiltak for å handtere finansielle krisesituasjonar. Finansdepartementet har i lovforslaget som er til behandling i Stortinget, foreslått at Finansstilsynet skal vere krisehandteringsmyndigheit for bankane. Planane som bankane utarbeider, skal kvalitets-sikrast og godkjennast av Finansstilsynet. Tilsynet skal i tillegg fastsetje krav til nedskrivbar gjeld for kvar enkelt bank.

Nye EU-føresegner har ført til at Finansstilsynet sitt ansvarsområde er utvida ettersom verksemd knytt til handel i varederivat er regulert og underlagd tilsyn. På dette området vil Finansstilsynet etter kvart få nye ikkje-finansielle føretak under tilsyn. Føretak som handlar med råvarer, inkludert kraftselskap, blir til dømes underlagde den same reguleringa som verdipapirføretak. Det inneber at Finansstilsynet vil få ansvar for konsesjonsbehandling og medfølgjande tilsynsoppgåver. Omfanget av tilsynet sine oppgåver må her bli sett i samanheng med viktige norske derivatmarknader innanfor fleire råvaresegment, som fisk og energi, og tilhøyrande marknadspattformar for råvarederivat. På same måte fekk Finansstilsynet frå 2017 nye oppgåver ved at det europeiske marknads- og infrastrukturregelverket (EMIR) er gjennomført i norsk rett. Både finansielle og ikkje-finansielle føretak får rapporterings- og clearingplikt ved handel i derivat, og dette skal Finansstilsynet følgje opp. I tillegg er regelverket for marknaden for finansielle instrument (MiFID II / MiFIR)

omfattande, og det set store krav til kundevern og transparens knytt til handel i finansielle instrument. Det er sannsynleg at desse krava vil bidra til å endre forretningsmodellane til verdipapirføretaka.

Den sterke veksten i Finansstilsynet sine oppgåver har vore krevjande å handtere. Med auka ressursar vil Finansstilsynet ha betre føresetnader for å løyse oppgåvene sine framover. Tilsynet har i nokon grad effektivisert drifta gjennom digitalisering og endra arbeidsprosessar. Det viktigaste bidraget til effektivisering er likevel ei strengare prioritering av innsatsen på dei ulike tilsynsområda. Framleis auke i oppgåvene vil skjerpe kravet til effektiv utnytting av tilgjengelege ressursar. Ei risikobasert tilnærming må liggje til grunn.

Utviklinga innanfor digitalisering stiller krav til Finansstilsynet på fleire område. Digitaliseringa har på kort tid ført til store endringar i måten finansføretaka og marknadene innrettar verksemda si på, men ho har òg ført til auka sårbarheit, som tilsynet må følgje opp. Nye forretningsmodellar og marknader baserte på digitale plattformar og produkt, som til dømes betalingstenester og robottenester, vil krevje tilpassa tilsynsmetodar. For å handtere desse oppgåvene og kravet om effektivisering av arbeidsprosessar i verksemda vedtok Finansstilsynet å opprette ei ny avdeling for digitalisering og analyse. Endringa blir sett i verk i første halvår 2018.





## ÅRSREKNESKAP



# ÅRSREKNESKAP

## Kommentar frå leiinga

Årsrekneskapen er lagd fram i samsvar med reglement for økonomistyring i staten og er i tråd med dei grunnleggjande prinsippa for budsjettering og rekneskapsføring i reglar om økonomistyring og rundskriv frå Finansdepartementet. Årsrekneskapen med notar gir eit dekkjande bilete av dei disponible løyvingane til verksemda og av rekneskapsførte utgifter, inntekter, eigedom og gjeld i Finanstilsynet i 2017.

Stortinget fastset utgifts- og inntektsbudsjettet til Finanstilsynet som ein del av statsbudsjettet. Budsjettet for 2017 til driftsutgifter (post 01) var opphavleg på 342,9 millionar kroner. Budsjettet auka med 2,1 millionar kroner som kompensasjon for lønnsoppgjeret. Inkludert overførte midlar på 12,4 millionar kroner frå 2016 var den samla disponible utgiftsramma til drift 357,4 millionar kroner.

Delar av budsjettet til Finanstilsynet blir tildelt på post 45 *Større nyanskaffingar og vedlikehald (IT)*. Løyvinga er øymerkt IT-utviklingsprosjekt, og ubrukte midlar kan overførast til seinare budsjettår, uavhengig av driftsutgiftene. I budsjettet for 2017 blei det løyvd 19,0 millionar kroner, og saman med overførte midlar på 2,3 millionar kroner var den disponible utgiftsramma 21,3 millionar kroner. Midlane blir nytta til å utvikle IT-system for å tilfredsstille europeiske rapporteringskrav og til nødvendig analyse av tilgjengeleg informasjon. Nye krav til tilsyn og tilsynsmetodar stiller òg omfattande krav til tilpassingar av system som støttar tilsynsarbeidet.

Finanstilsynet sitt utgiftsbudsjett blei frå 2015 redusert med 11 millionar kroner som følgje av ei ny nettoføringsordning for meirverdiavgift i statsforvaltninga. Betalt meirverdiavgift på varer og tenester som inngår i ordninga, skal utgiftsførast på ein sentral utgiftspost under Finansdepartementet. Betalt meirverdiavgift går likevel fram av løyverapporteringa til Finanstilsynet, jf. tabell 13, og skal reknast med i tilsynsavgifta. Utgiftene i 2017 summerte seg totalt til 369,7 millionar kroner, ein nedgang på 0,8 prosent frå 2016. Mindreutgifter for post 01 *Driftsutgifter* blei 13,9 millionar kroner, som Finanstilsynet har søkt om å overføre til 2018. Mindreutgifter for post 45 blei 8,7 millionar kroner og er søkt overførte til 2018. Berekning av mindreutgifter går fram av note B.

Dei samla lønnsutgiftene var på 256,8 millionar kroner, som var 2,8 prosent mindre enn i 2016. Lønn utgjer 69 prosent av det som er utgiftsført i 2017. Årslønnsveksten i staten er berekna til 2,4 prosent. Nedgangen i lønnsutgiftene kan forklarast med ei tilbakeføring av for høg betalt pensjonspremie til Statens pensjonskasse føregående år, samtidig som pensjonspremien for 2017 blei sett ned. Resultatet er at Finanstilsynet har betalt 10,3 millionar kroner mindre i 2017 enn det som blei betalt i 2016. Arbeidsgivar sin del av premien er grunnlaget for arbeidsgivaravgifta, noko som forklarar at også denne er mindre enn i 2016. Lønnsutgiftene utover

sosiale kostnader viser ein auke på 2 prosent frå 2016. Talet på årsverk var berekna til 271 ved utgangen av 2017, som er sju årsverk meir enn ved utgangen av 2016. Utbetalingar til investering og andre utbetalingar til drift (jf. artskontorrapportering) viser ein auke på 4,0 prosent frå 2016. Veksten skriv seg frå utstyrskjøp og utvikling av IT-system. Mindre utgifter til pensjonspremie enn forventta ved starten av året har gitt høve til å prioritere auka satsing på digitalisering. Krav til etablering av nye system for rapporteringar til EU held fram, og det medfører òg behov for nødvendige tilpassingar av eigne system.

Finanstilsynet krev gebyr for kontroll av prospekt etter verdipapirhandellova, for behandling av konsesjon til å drive verksemd som betalingsføretak, og for behandling av bevilling etter inkassolova. Frå og med 2017 er alle gebyrinntektene samla på post 03 *Saksbehandlingsgebyr*. Innbetalte saksbehandlingsgebyr viser ein vekst på 22,4 prosent samanlikna med 2016. Årsaka til auken er at det blei kontrollert fleire prospekt i 2017 samanlikna med i 2016. Det blei betalt inn gebyr på 11,2 millionar kroner, mot 9,7 millionar kroner i 2016. Sjå nærmare omtale i kapitlet Prospektkontroll – omsettelige verdipapirer på side 57. Utgiftene til Finanstilsynet blir etter finanstilsynslova § 9 dekte av institusjonar som er under tilsyn i budsjettåret. Etter lova skal utgiftene fordelast på dei ulike institusjonsgruppene etter omfanget av tilsynsarbeidet. Fram til no har utrekning og betaling av tilskotet frå kvar tilsynseining skjedd etterskotsvis. Stortinget har vedteke at det frå 2018 er dei budsjetterte utgiftene i året som er utgangspunktet for fordeling. Tilsynsavgifta blir fordelt på det enkelte føretaket etter utfyllande reglar i forskrift.

Statens innkrevjingsentral krev årleg inn tilsynsavgift og andre gebyr på vegner av Finanstilsynet. Dette arbeidet omfattar òg rekneskapsføring og rapportering av innbetalingar i statsrekneskapen. For at biletet av årsrekneskapen til Finanstilsynet skal bli fullstendig, er desse tala sette inn i ein eigen kolonne i tabell 13: Oppstilling av løyvingrapporteringa for 2017.

Finanstilsynet sine utgifter for 2016 blei etter føregående høyring hos dei aktuelle bransjeorganisasjonane sende til føretaka under tilsyn for betaling i mai 2017. Det samla kravet utgjorde 362,2 millionar kroner. I alt 14 706 tilsynseningar blei omfatta av utlikninga. Av desse var 85 utanlandske filialar. Den største tilsynsgruppa er rekneskapsførarar, med 11 182 einingar ved utgangen av 2017.

Riksrevisjonen reviderer verksemda til Finanstilsynet. Revisjonsmeldinga for 2017 skal liggje føre innan 1. mai 2018 og vil bli publisert på nettstaden til Finanstilsynet.

Oslo, 27. februar 2018

**Morten Baltzersen**  
finanstilsynsdirektør



### Prinsippnote for årsrekneskapen

Finanstilsynet fører rekneskap etter kontantprinsippet. Inntekter og utgifter blir rekneskapsførte når dei blir betalte. Rekneskapen følgjer kalenderåret og inneheld alle rapporterte utgifter og inntekter for rekneskapsåret. Utgifter og inntekter skal først i rekneskapen med brutto beløp.

Finanstilsynet betaler inn pensjonspremie til Statens pensjonskasse, men følgjer ikkje føresegner som er fastsette i Finansdepartementet sitt rundskriv R-118 «Budsjettering og regnskapsføring av pensjonspremie for statlige virksomheter fra 2017». Pensjonar blir førde i resultatrekneskapen etter faktisk berekna premie for rekneskapsåret. I 2017 er det berekna 10,4 prosent pensjonspremie av fast lønn opp til 12 G, mot 17,5 prosent i 2016. Av dette betaler arbeidstakaren 2 prosentpoeng. Pensjonspremien blir betalt på etterskot fordelt på seks terminar i året. Den siste terminen for kalenderåret forfell til betaling året etter. Det blir derfor ei periodeforskyving for den siste terminen kvart år. Utgiftene til arbeidsgivaravgifta blir berekna og rekneskapsførte for å vise dei totale lønnsutgiftene.

Finanstilsynet er tilknytt statens konsernkontoordning i Noregs Bank og har trekkrettar som svarer til Stortinget si løyving. Ved overgangen til nytt år blir saldoen på den enkelte oppgjerskontoen nullstilt.

### Løyvingsrapporteringa

Løyvingsrapporteringa med notar viser løyvingane som Finanstilsynet har hatt til disposisjon, saman med rekneskapsopplysningane som er rapporterte til statsrekneskapen.

Statens innkrevjingssentral er gitt belastingsfullmakt på kapittel 4602, postane 03 og 86, forutan kapittel 5580, post 70. Finanstilsynet har fått særskilt løyve til å fråvike krav til framstilling av løyvingsrapporteringar, slik dei er fastsette i «Bestemmelser om økonomistyring i staten», punkt 3.4.3.2, ved å bruke fleire kolonnar. Rapporteringa frå Statens innkrevjingssentral går derfor fram av kolonnen «Postert av andre i samsvar med fullmakter». Det reelle avviket mellom løyvinga og rekneskapen går fram av kolonnen «Avvik frå tildeling».

### Artskontorapporteringa

Artskontorapporteringa med notar viser Finanstilsynet si rapportering til statsrekneskapen i 2017 etter standard kontoplan i rekneskapsåret med samanlikningstal for 2016.

Note 8 viser forskjellen mellom avrekninga med statskassen og mellomrekninga med statskassen. Avrekninga med statskassen viser summen av bokført beløp i fordringar og gjeld i kontospesifikasjonen til Finanstilsynet, mens mellomrekninga med statskassen viser fordringar og gjeld som er rapporterte til statsrekneskapen.

**Tabell 13: Oppstilling av løyingsrapportering for rekneskapsåret 2017**

Utgifts- kapittel	Kapittelnamn	Post	Posttekst	Note	Samla tildeling	Rekneskap 2017	Meirutgift (-) og mindre- utgift	Postert av andre i samsvar med fullmakter	Avvik frå tildeling
1602	Finanstilsynet	01	Driftsutgifter	A, B	357 427 000	343 496 005	13 930 995		
1602	Finanstilsynet	45	Større nyanskaffingar og vedlikehald (IT)	A, B	21 251 000	12 581 561	8 669 439		
1633	Nettoordning for mva i staten	01	Driftsutgifter		0	13 580 621			
Sum utgiftsført					378 678 000	369 658 187			

Inntekts- kapittel	Kapittelnamn	Post	Posttekst	Note	Samla tildeling	Rekneskap 2017	Meirinntekt og mindre- inntekt (-)	Postert av andre i samsvar med fullmakter	Avvik frå tildeling
4602	Finanstilsynet	03	Saksbehandlingsgebyr	A	10 870 000	11 470 400	600 400	409 332	1 009 732
4602	Finanstilsynet	86	Vinningsavståing og gebyr for regelbrot o.a.	A	500 000			829 239	329 239
5580	Sektoravgifter underlagde Finans- departementet	70	Bidrag frå tilsynseiningane	A	361 500 000	1 826 852	-359 673 148	360 215 657	542 509
5700	Arbeidsgivar- avgift SAP	72			0	31 397 645			
Sum inntektsført					372 870 000	44 694 897			

**Netto rapportert til løyingsrekneskapan** **324 963 290**

**Kapitalkontoar**

60050601	Noregs Bank KK / innbetalingar	25 665 841
60050602	Noregs Bank KK / utbetalingar	-351 465 459
716106	Endring i mellomverande med statskassen	836 329
Sum rapportert		0

**Behaldningar rapporterte til kapitalrekneskapan 31.12.**

		31.12.2017	31.12.2016	Endring
716106	Mellomverande med statskassen	-11 222 138	-12 058 466	836 329

**Note A Forklaring av samla tildeling**

Kapittel og post	Overført frå i fjor	Tildelingar i år	Samla tildeling
1602 01	12 395 000	345 032 000	357 427 000
1602 45	2 251 000	19 000 000	21 251 000
4602 03		10 870 000	10 870 000
4602 86		500 000	500 000
5580 70		361 500 000	361 500 000

**Note B Forklaring til brukte fullmakter og berekning av mogleg overførbart beløp til neste år**

Kapittel og post	Stikkord	Meirutgift (-) / mindreutgift	Utgiftsført av andre i samsvar med avgitte belastings- fullmakter (-)	Meirutgift (-) / mindreutgift etter avgitte belastings- fullmakter	Sum grunnlag for overføring	Maks overførbart beløp*	Mogleg overførbart beløp berekna av verksemda
1602 01		13 930 995		13 930 995	13 930 995	17 251 600	13 930 995
1602 45	«Kan overførast»	8 669 439		8 669 439	8 669 439	38 000 000	8 669 439

\* Maksimalt beløp som kan overførast, er 5 prosent av årets løyving på driftspostane 01–29, bortsett frå post 24, og summen av dei siste to åra med løyving for postar med stikkordet «kan overførast». Rundskriv R-2/2017 gir meir detaljert informasjon om overføring av ubrukte løyvingar.



## Forklaring til bruk av budsjettfullmakter

### Mottekne belastingsfullmakter

Finansdepartementet har gitt Finanstilsynet fullmakt til å gjere bestillingar utover gitte løyvingar på kapittel 1602, post 45 på 10 millionar kroner. Finanstilsynet har ikkje nytta denne fullmakta i 2017.

Finansdepartementet gav i brev datert 7. april 2016 Finanstilsynet høve til å postere lønn til prosjektleiar for IT-utviklingstiltak på kapittel 1602, post 45.

### Stikkordet «kan overførast»

Løyving til Finanstilsynet på post 45 er tildelt med stikkordet «kan overførast». Løyvinga på posten omfattar utviklingstiltak for IT-systema.

### Avgitte belastingsfullmakter (rekneskapsført av andre)

Finanstilsynet har gitt Statens innkrevjingsentral belastingsfullmakt på kapittel 4602, postane 03 og 86, og på kapittel 5580, post 70.

### Fullmakt til å overskride driftsløyvingar mot tilsvarende meirinntekter

Finanstilsynet er ikkje gitt meirinntektsfullmakt i 2017.

### Mogleg overførbart beløp

Mindreutgifter på post 01 er berekna til 13 931 000 kroner. Beløpet er under grensa for overføring på 5 prosent av årets tildeling på post 01, og heile beløpet blir rekna som mogleg å overføre til 2017. Heile den ubrukte løyvinga på post 45 på 8 669 000 kroner kan overførast, etter søknad.

**Tabell 14: Oppstilling av artskontorrapporteringa 31.12.2017**

	Note	2017	2016
<b>Driftsinntekter rapporterte til løyvingsrekneskapen</b>			
Innbetalinger frå gebyr	1	11 470 400	5 486 100
Innbetalinger frå tilskot og overføringer	1	0	0
Sals- og leigeinnbetalningar	1	0	0
Andre innbetalningar	1	0	0
Sum innbetalningar frå drift		11 470 400	5 486 100
<b>Driftsutgifter rapporterte til løyvingsrekneskapen</b>			
Utbetalningar til lønn	2	256 811 620	264 213 424
Andre utbetalningar til drift	3	95 493 611	91 558 342
Sum utbetalningar til drift		352 305 231	355 771 766
<b>Netto rapporterte driftsutgifter</b>		<b>340 834 831</b>	<b>350 285 666</b>
<b>Investerings- og finansinntekter rapporterte til løyvingsrekneskapen</b>			
Innbetaling av finansinntekter	4	0	0
Sum investerings- og finansinntekter		0	0
<b>Investerings- og finansutgifter rapporterte til løyvingsrekneskapen</b>			
Utbetaling til investeringar	5	3 772 335	3 850 530
Utbetaling til kjøp av aksjar	5	0	0
Utbetaling av finansutgifter	4	0	0
Sum investerings- og finansutgifter		3 772 335	3 850 530
<b>Netto rapporterte investerings- og finansutgifter</b>		<b>3 772 335</b>	<b>3 850 530</b>
<b>Innkrevjingsverksemd og andre overføringer til staten</b>			
Innbetaling av skattar, avgifter, gebyr m.m.	6	1 826 852	687 426
Sum innkrevjingsverksemd og andre overføringer til staten		1 826 852	687 426
<b>Tilskotsforvaltning og andre overføringer frå staten</b>			
Utbetalningar av tilskot og stønader	7	0	0
Sum tilskotsforvaltning og andre overføringer frå staten		0	0
<b>Inntekter og utgifter rapporterte på felleskapittel</b>			
Gruppelivsforsikring konto 1985 (ref. kap. 5309, inntekt)		0	0
Arbeidsgivaravgift konto 1986 (ref. kap. 5700, inntekt)		31 397 645	32 745 339
Nettoføringsordning for meirverdiavgift konto 1987 (ref. kap. 1633, utgift)		13 580 621	13 127 122
Netto rapporterte utgifter på felleskapittel		-17 817 024	-19 618 217
<b>Netto rapportert til løyvingsrekneskapen</b>		<b>324 963 290</b>	<b>333 830 554</b>
<b>Oversikt over mellomverande med statskassen</b>			
<b>Eigedelar og gjeld</b>		<b>2017</b>	<b>2016</b>
Fordringar		46 000	36 753
Kasse		0	0
Bankkontoar med statlege midlar utanfor Noregs Bank		0	0
Skyldig skattetrekk		-11 439 035	-11 799 944
Skyldige offentlege avgifter		-316 825	-295 275
Anna gjeld		487 723	0
<b>Sum utestående med statskassen</b>	<b>8</b>	<b>-11 222 138</b>	<b>-12 058 466</b>



### **Forklaring på innhaldet i anna gjeld**

Konto 2997 er ein interimskonto som blir brukt ved feilinnbetalingar til Finanstilsynet sin bankkonto, og vil normalt berre ha inneståande beløp i korte periodar. Kontoen inngår i anna gjeld, og artskontorapporteringa viser at Finanstilsynet har eit tilgodehavande på

487 723 kroner per 31.12.2017. Ein feil i eit betalingsoppdrag som blei overført til bank i november, førte til at åtte fakturaer blei betalte dobbelt. Konto 2997 er brukt som interimskonto for dei beløpa som skal betalast tilbake. Anna gjeld viser det beløpet som ikkje er betalt tilbake 31.12.2017.



<b>Note 1 Innbetalinger frå drift</b>	<b>31.12.2017</b>	<b>31.12.2016</b>
<i>Innbetalinger frå gebyr</i>		
Prospektkontrollgebyr	11 080 400	5 486 100
Gebyr betalings- og e-pengeføretak	390 000	0
<b>Sum innbetalinger frå gebyr</b>	<b>11 470 400</b>	<b>5 486 100</b>
<i>Innbetalinger frå tilskot og overføringer</i>		
<b>Sum innbetalinger frå tilskot og overføringer</b>	<b>0</b>	<b>0</b>
<i>Sals- og leigeinnbetalinger</i>		
<b>Sum sals- og leigeinnbetalinger</b>	<b>0</b>	<b>0</b>
<i>Andre innbetalinger</i>		
<b>Sum andre innbetalinger</b>	<b>0</b>	<b>0</b>
<b>Sum innbetalinger frå drift</b>	<b>11 470 400</b>	<b>5 486 100</b>
<b>Note 2 Utbetalinger til lønn</b>	<b>31.12.2017</b>	<b>31.12.2016</b>
Lønn	208 260 427	204 119 393
Arbeidsgivaravgift	31 397 645	32 745 339
Pensjonsutgifter	18 231 149	28 520 285
Sjukepengar og andre refusjonar (-)	-6 556 065	-6 489 358
Andre ytingar	5 478 464	5 317 766
<b>Sum utbetalinger til lønn</b>	<b>256 811 620</b>	<b>264 213 424</b>
<b>Tal på årsverk</b>	<b>271</b>	<b>264</b>

Talet på årsverk er talet på tilsette ved årsskiftet, korrigert for stillingsprosent.

Direktoratet for økonomistyring tilrår å bruke ei anna utrekning av årsverk i oppstillinga. Utrekninga blir kalla «standard effektive årsverk», og er henta direkte frå lønssystemet. Utrekninga viser 244 årsverk for 2017, og er eit betydeleg lågare tal enn det eiga telling i Finanstilsynet viser. Forskjellen er at alt sjukefråvær, velferdspermisjonar, og mellombels ledige stillingar gjennom året blir trekte frå berekninga av effektive årsverk.

<b>Note 3 Andre utbetalinger til drift</b>	<b>31.12.2017</b>	<b>31.12.2016</b>
Husleige	17 975 248	17 362 592
Vedlikehald egne bygg og anlegg	0	0
Vedlikehald og ombygging av leigde lokale	158 353	45 285
Andre utgifter til drift av eigeidom og lokale	6 414 523	6 021 511
Reparasjon og vedlikehald av maskinar, utstyr o.a.	1 216 924	690 578
Kjøp av mindre utstyr	373 527	467 344
Leige av maskinar, inventar og liknande	9 072 480	7 358 362
Kjøp av framande tenester	34 905 418	34 015 646
Reiser og diett	6 232 070	6 189 247
Andre driftsutgifter	19 145 067	19 407 777
<b>Sum andre utbetalinger til drift</b>	<b>95 493 611</b>	<b>91 558 342</b>





<b>Note 4 Finansinntekter og finansutgifter</b>	<b>31.12.2017</b>	<b>31.12.2016</b>
<i>Innbetaling av finansinntekter</i>		
Renteinntekter	0	0
Valutagevinst	0	0
Anna finansinntekt	0	0
<b>Sum innbetaling av finansinntekter</b>	<b>0</b>	<b>0</b>
<i>Utbetaling av finansutgifter</i>		
Renteutgifter	0	0
Valutatap	0	0
Anna finansutgift	0	0
<b>Sum utbetaling av finansutgifter</b>	<b>0</b>	<b>0</b>
<hr/>		
<b>Note 5 Utbetaling til investeringar og kjøp av aksjar</b>	<b>31.12.2017</b>	<b>31.12.2016</b>
<i>Utbetaling til investeringar</i>		
Immaterielle egedelar og liknande	461 337	2 551 140
Tomter, bygningar og annan fast eigedom	0	0
Beredskapsanskaffingar	0	0
Infrastruktureigedelar	0	0
Maskinar og transportmiddel	0	0
Driftslausøyre, inventar, verktøy og liknande	3 310 998	1 299 391
<b>Sum utbetalt til investeringar</b>	<b>3 772 335</b>	<b>3 850 530</b>
<i>Utbetaling til kjøp av aksjar</i>		
Kapitalinnskot	0	0
Obligasjonar	0	0
Investeringar i aksjar og partsdelar	0	0
<b>Sum utbetalt til kjøp av aksjar</b>	<b>0</b>	<b>0</b>
<hr/>		
<b>Note 6 Innkrevjingsverksemd og andre overføringar til staten</b>	<b>31.12.2017</b>	<b>31.12.2016</b>
Bidrag frå tilsynseiningane	1 826 852	687 426
<b>Sum innkrevjingsverksemd og andre overføringar til staten</b>	<b>1 826 852</b>	<b>687 426</b>
<hr/>		
<b>Note 7 Tilskotsforvalting og andre overføringar frå staten</b>	<b>31.12.2017</b>	<b>31.12.2016</b>
<b>Sum tilskotsforvalting og andre overføringar frå staten</b>	<b>0</b>	<b>0</b>



## Note 8 Samanheng mellom avrekning med statskassen og mellomverande med statskassen

Del A Forskjellen mellom avrekning med statskassen og mellomverande med statskassen		31.12.2017 Spesifisering av bokført avrekning med statskassen	31.12.2017 Spesifisering av rapportert utestående med statskassen	Forskjell
<b>Finansielle anleggsmidler</b>	Investeringar i aksjar og partsdelar*	0	0	0
	Obligasjonar	0	0	0
	<i>Sum</i>	<b>0</b>	<b>0</b>	<b>0</b>
<b>Omløpsmidlar</b>	Kundefordringar	11 413	0	11 413
	Andre fordringar	46 000	46 000	0
	Bankinnskot, kontantar og liknande	0	0	0
	<i>Sum</i>	<b>57 413</b>	<b>46 000</b>	<b>11 413</b>
<b>Langsiktig gjeld</b>	Anna langsiktig gjeld	0	0	0
	<i>Sum</i>	<b>0</b>	<b>0</b>	<b>0</b>
<b>Kortsiktig gjeld</b>	Leverandørgjeld	-3 275 921	0	-3 275 921
	Skyldig skattetrekk	-10 800 438	-11 439 035	638 597
	Skyldige offentlege avgifter	-333 483	-316 825	-16 657
	Anna kortsiktig gjeld	2 775 432	487 723	2 287 710
	<i>Sum</i>	<b>-11 634 410</b>	<b>-11 268 138</b>	<b>-366 272</b>
<b>Sum</b>	<b>-11 576 997</b>	<b>-11 222 138</b>	<b>-354 859</b>	

\* Verksemder som eig finansielle anleggsmidler i form av investeringar i aksjar og selskapsdelar, fyller òg ut note 8 B. Finanstilsynet eig ikkje aksjar og selskapsdelar, og note 8 B er derfor ikkje utarbeidd.



**FINANSTILSYNET**

Revierstredet 3  
Postboks 1187 Sentrum  
0107 Oslo

Telefon 22 93 98 00

Faks 22 63 02 26

[post@finansstilsynet.no](mailto:post@finansstilsynet.no)

[finansstilsynet.no](http://finansstilsynet.no)